

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

PhDr. Radek Tomáš

**KONFISKACE A PŘÍDĚLOVÉ ŘÍZENÍ PODLE
DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY
V ROZHODOVACÍ PRAXI ČESKÝCH SOUDŮ**

Rigorózní práce

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce: 31.3.2017

PROHLÁŠENÍ O PŮVODNOSTI

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

31.3.2017

Výtah

Tato práce se zabývá reflexí konfiskace a přidělového řízení podle dekretů prezidenta republiky v současné rozhodovací praxi českých soudů. Toto řízení nebylo v mnoha případech dosud dokončeno nebo z něj vyvstávají problémy v oblasti právních vztahů k nemovitostem a knihovního pořádku, jež přetrvávají až do dnešní doby. Analyzuje a kategorizuje relevantní právní předpisy a judikaturu podle materiálního kritéria. Výsledkem jsou přehledně sestavené okruhy nejvýznamnějších judikátů k jednotlivým identifikovaným problémům a posouzení ustálenosti rozhodovací praxe či předpokladu dalšího judikatorního vývoje v jednotlivých okruzích, a to především ve vztahu k zásadě právní jistoty, která – jak tato práce argumentuje – vystupuje v relevantní rozhodovací praxi soudů postupně do popředí.

Abstract

This thesis deals with the reflection of confiscation and the allotment procedure pursuant to presidential decrees in Czech case law. In numerous cases, the allotment procedure has still not been completed or persistent problems arise from it in the area of legal relations to immovables and their registration up to the present day. The thesis analyses and categorises relevant statutory and case law based upon the material criterion. The result is a set of clearly defined thematic groups of the most significant judgements covering the individual problems identified and an analysis of the stability of the case law or the lack thereof in the individual thematic groups particularly in relation to the principle of legal safeguard which – as this thesis argues – gradually becomes more and more important in relevant Czech case law.

OBSAH

1. ÚVOD	5
2. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ KONFISKACI MAJETKU A JEHO NÁSLEDNOU REDISTRIBUCI V PŘÍDĚLOVÉM ŘÍZENÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	8
2.1 PRÁVNÍ PŘEDPISY KONFISKAČNÍ.....	8
2.1.1. Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ze dne 19. května 1945.....	8
2.1.2. Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, ze dne 21. června 1945.....	12
2.1.3. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 25. října 1945.....	16
2.2 PRÁVNÍ PŘEDPISY OSÍDLOVACÍ A PŘÍDĚLOVÉ.....	24
2.2.1. Dekret prezidenta republiky č. 27/1945 Sb., o jednotném řízení vnitřního osídlení, ze dne 17. července 1945.....	24
2.2.2. Dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, ze dne 20. července 1945.....	26
2.2.3. Zákon č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, konfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 14.2.1947.....	28
2.2.4. Nařízení vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, ze dne 2.9.1947.....	31
2.2.5. Nařízení vlády č. 106/1947 Sb., o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků, ze dne 17.6.1947.....	36
2.3 SOUVISEJÍCÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY.....	39
3. PRÁVNÍ OTÁZKY VYPLÝVAJÍCÍ Z KONFISKACE MAJETKU A JEHO PŘÍDĚLOVÁNÍ PODLE DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY A JEJICH ŘEŠENÍ V ROZHODOVACÍ PRAXI ČESKÝCH SOUDŮ	43
3.1 ÚSTAVNOST A LEGITIMITA DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY.....	45
3.2 NABÝVÁNÍ A POZBYVÁNÍ VLASTNICKÉHO PRÁVA K MAJETKU ZKONFISKOVANÉMU PODLE DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY.....	61
3.2.1. Nutnost vydání individuálního právního aktu.....	61
3.2.2. Okamžik přechodu vlastnického práva a nezbytnost intabulace.....	66
3.2.3. Opuštění a vzdání se přidělu.....	72
3.3 PROBLEMATIKA DRŽBY.....	76
3.3.1. Držba a vydržení.....	76
3.3.2. Období, v němž na držitele věci nemovité nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě.....	83
3.4 VĚCNÁ BŘEMENA.....	87
3.5 ZMÍRNĚNÍ NĚKTERÝCH KŘIVD VZNIKLÝCH PŘI APLIKACI KONFISKAČNÍCH PŘEDPISŮ.....	91
3.5.1. Okruh oprávněných osob.....	91
3.5.2. Vztah restitučních právních předpisů k obecným právním předpisům.....	93

4.ZÁVĚR.....	100
4.1PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ PŘÍDĚLOVÉ ŘÍZENÍ.....	100
4.2NEJVÝZNAMNĚJŠÍ OKRUHY JUDIKATURY V OBLASTI KONFISKACE A PŘÍDĚLU ZKONFISKOVANÉHO MAJETKU.....	102
PRAMENY A LITERATURA.....	106
SOUDNÍ ROZHODNUTÍ A STANOVISKA (ROZHODNUTÍ S ODKAZEM NA LITERATURU NELZE DOHLEDAT V PRÁVNÍCH INFORMAČNÍCH SYSTÉMECH):.....	106
PRÁVNÍ PŘEDPISY (ÚPLNÁ ZNĚNÍ):.....	108
DŮVODOVÉ ZPRÁVY:.....	111
MEZINÁRODNÍ SMLOUVY:.....	112
PODÁNÍ:.....	112
LITERATURA:.....	113
PRAMENY:.....	114
MAPY:.....	115
PŘÍLOHY:.....	115
RÉSUMÉ.....	121

1. ÚVOD

V českých právních dějinách má přidělové řízení obecně poměrně velký význam, neboť jeho prostřednictvím došlo několikrát za dobu existence českého státu k přerozdělení mimořádně velkého množství majetku. V tzv. první pozemkové reformě došlo v letech 1919 až 1938 k vyvlastnění (nucené změně vlastnictví za náhradu) několika milionů hektarů půdy. Právní rámec k tomuto přerozdělení poskytl zákon č. 215/1919 Sb. ze dne 16. dubna 1919, o zabrání velkého majetku pozemkového (tzv. záborový zákon), zákon č. 81/1920 Sb. ze dne 30. ledna 1920, o přidělu zabrané půdy (tzv. přidělový zákon) a zákon č. 329/1920 Sb. ze dne 8. dubna 1920, o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (zákon náhradový). Třebaže k této pozemkové reformě došlo krátce po vzniku nového státu a v atmosféře převratných společenských změn, byla tato pozemková reforma založena na relativně důkladném a systematickém základě několika hlavních zákonů přijatých Národním shromážděním a na doprovodných prováděcích předpisech, přičemž k realizaci pozemkové reformy byl vytvořen Státní pozemkový úřad. Realizace první pozemkové reformy a všechny její souvislosti jsou relativně dobře zmapované i v odborné literatuře.¹

Oproti tomu tzv. druhá pozemková reforma, která probíhala v letech 1945 až 1948, byla zejména důsledkem druhé světové války a jednání některých, tehdy již bývalých občanů republiky Československé. Právně spočívala především na dekretch prezidenta republiky, a to především dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, později ratihabovaných Národním shromážděním, a pouze v menší míře na zákonech zákonodárnyho sboru, například na zákoně č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku ohledně nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek. Na důležitosti začaly postupně nabývat sekundární právní předpisy, jimiž se dekryty prezidenta republiky v praxi

¹ Například: Kuklík, Jan: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011; nebo Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha: Vesmír, 1923.

prováděly. V roce 1947 pak byla zákonem č. 142/1947 Sb. provedena revize první pozemkové reformy, která zejména snížila výměru pozemků nepodléhajících vyvlastnění.

Na základě výše uvedených a s nimi souvisejících právních předpisů bylo v Československu v letech 1945 – 1947 zkonfiskováno 2,55 milionu hektarů půdy, z nichž bylo následně do konce roku 1947 žadatelům o přiděl v přidělovém řízení přiděleno 937 000 hektarů půdy. Zbytek zkonfiskované půdy zůstal buď ve vlastnictví státu, nebo byl přidělen obcím.²

Zejména dekrety prezidenta republiky tvořící základ druhé pozemkové reformy byly vydávány s ohledem na potřebu rychlého řešení určité, *de facto* již nastalé situace, pročež zpravidla nevykazují takovou míru propracovanosti a systematickosti v návaznosti na další právní předpisy, jakou vykazovaly například základní zákony první pozemkové reformy. Dekrety prezidenta republiky a na ně navazující sekundární právní předpisy se též od právních předpisů, na nichž spočívala první pozemková reforma, odlišují tím, že jsou vystavěny na principu konfiskace, tedy nucené změny vlastnictví bez náhrady jako jisté formy správněprávního trestu, a nikolivěk již na principu vyvlastnění, jak tomu bylo v případě první pozemkové reformy.

Vydávání těchto právních předpisů v časové tísní spolu s následným postupným úpadkem právní kultury obecně měly dalekosáhlé důsledky. Například definitivní opuštění intabulačního principu při převodu nemovitostí přijetím zákona č. 141/1950 Sb., tzv. středního občanského zákoníku, k němuž však již vývoj směřoval od přijetí zákona č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku ohledně nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek, mělo za následek vznik právní nejistoty, která v mnoha případech přetrvává do současnosti. To samé lze konstatovat o některých vadách konfiskace samotné (typicky při doručování rozhodnutí o konfiskaci) či navazujícího přidělového řízení (například nevydání přidělové listiny). Na rozdíl od aplikace právních předpisů první pozemkové reformy a jejich právních důsledků jsou právní předpisy druhé pozemkové reformy a právní důsledky jejich aplikace prozkoumány a v odborné literatuře popsány mnohem méně systematicky.

K systematickému zmírnění některých majetkových křivd vzniklých při aplikaci těchto právních předpisů zákonodárce přistoupil až po změně společenské situace v roce 1989 v rámci tzv. restitucí majetku, které se sice vztahovaly převážně k období 1948 – 1989, ale na základě zvláštního zákona České národní rady³ i na majetek určitých osob po

² Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 154.

³ Zákon č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

válce zkonfiskovaný podle dekretů prezidenta republiky. Dodnes soudy řeší případy týkající se tohoto užšího okruhu restitucí nesouvisejících se znárodněním po 25. únoru 1948, nýbrž s konfiskací podle dekretů prezidenta republiky a s přidělováním zkonfiskovaného majetku. Český úřad zeměměřický a katastrální, Státní pozemkový úřad a Ministerstvo zemědělství prostřednictvím pozemkových úprav podle zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, stále řeší hranice pozemkových parcel nedostatečně vyznačené v přidělovém operátu, nedokončená přidělová řízení či hranice pozemkových parcel zanesených pouze ve zjednodušené evidenci a majetkoprávní vztahy k nim. Nejedná se přitom o žádné jednotlivé nebo izolované případy, nýbrž o stovky až tisíce parcel, stovky hektarů, stovky listů vlastnictví a stovky účastníků řízení v jednotlivých katastrálních územích.⁴

Tato rigorózní práce si tedy klade za cíl zmapovat a popsat přesahy konfiskace a přidělových řízení vedených na základě dekretů prezidenta republiky a souvisejících právních předpisů do současné rozhodovací praxe soudů České republiky. Relevantní právní předpisy jsou na základě materiálních kritérií rozděleny do několika kategorií, což umožňuje analyzovat jejich povahu, vzájemné souvislosti a systematické propojení. Cílem práce není podat historiografický přehled o průběhu a vedení přidělového řízení v době poválečné, přestože úvod do základních právních předpisů a zásad přidělového řízení a do jeho souvislostí nelze opomenout. Tato práce si rovněž neklade za cíl hodnotit politický vývoj nebo politickou motivaci změn v právním řádu.

Hlavním cílem je analyzovat vzájemný vztah jednotlivých konfiskačních a přidělových právních předpisů, definovat nejdůležitější tématické okruhy nejčastěji se vyskytujícími praktickými právními problémů souvisejících s konfiskací a přidělovým řízením, jimiž se české soudy v posledních dvaceti letech zabývaly, a popsat, jak se rozhodování o nich v judikatuře českých soudů postupně ustálilo a jakým směrem se rozhodovací praxe českých soudů vyvíjí, a to i ve vztahu k zásadě právní jistoty, která – jak tato práce argumentuje – vystupuje v relevantní rozhodovací praxi soudů postupně do popředí.

⁴ Rozhodnutí Ministerstva zemědělství, pozemkového úřadu Břeclav, č. j.: 203005/2011-MZE-130756, ze dne 7. listopadu 2011 (příloha č. 1).

2. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY UPRAVUJÍCÍ KONFISKACI MAJETKU A JEHO NÁSLEDNOU REDISTRIBUCI V PŘÍDĚLOVÉM ŘÍZENÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Následující právní předpisy jsou systematicky členěny podle své převažující materiální povahy. Nejprve je pojednáno o právních předpisech převážně konfiskačních (dekrety prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb.), následují právní předpisy osídlovací a přidělové, jež upravují přiděl konfiskovaného majetku, a s nimi související (dekret prezidenta republiky č. 27/1945 Sb. a statuty osídlovacích úřadů č. 72/1945 Sb. a č. 241/1946 Sb., dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., zákon č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, konfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 14.2.1947, a nařízení vlády č. 163/1947 Sb. a 106/1947 Sb.) a zbytková kategorie důležitých souvisejících právních předpisů rozličné povahy.

2.1 Právní předpisy konfiskační

2.1.1. Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ze dne 19. května 1945

Majetek přidělovaný novým nabyvatelům – přidělcům v přidělovém řízení po druhé světové válce tvořily vesměs majetkové podstaty zkonfiskované fyzickým i právníckým osobám státně nespolehlivým na základě dekretů prezidenta republiky. V mnoha případech byl součástí takových majetkových podstat i majetek, jehož se osoby, jímž bylo dekrety prezidenta republiky konfiskováno, předtím zmocnily na základě právních předpisů okupační moci v době nesvobody.⁵ Takto nabytý majetek byl z konfiskovaných majetkových podstat vyjmut a vrácen původním vlastníkům či jejich dědicům. Nakládání s majetkovými podstatami, u nichž se očekávala následná konfiskace a vyloučení nespravedlivě nabytého majetku z konfiskace upravoval dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody

⁵ Doba nesvobody je v článku 1, odst. 2 ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, obecně definována jako doba, „kdy československý lid byl zbaven své svobody“. Počátek tohoto období byl vymezen tímto dekretem a konec vládní vyhláškou č. 31/1945 Sb. Časově se jedná o období od 30. září 1938 (datum přijetí mnichovské dohody) do 4. května 1945 (den, po němž následovalo pražské povstání).

a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ze dne 19. května 1945.

Tento dekret patří mezi nejdůležitější dekrety prezidentské normotvorby, neboť v § 1 stanovuje, že „jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce“. Je tedy převážně povahy restituční, což dále dotvrzuje jeho § 24, který výslovně stanovuje, že „majetek, daný pod národní správu, který patřil dělníkům, rolníkům, živnostníkům, drobným a středním podnikatelům, úředníkům, příslušníkům volných povolání a osobám v podobném sociálním postavení a jehož pozbyly v důsledku národní, politické nebo rasové persekuce, budiž vyňat z národní správy a ihned vrácen dřívějším majitelům, resp. jejich dědicům“. Také osoby státně nespolehlivé podle tohoto dekretu či jejich dědicové, mohou žádat o vynětí svého majetku z národní správy a o jeho vrácení, jestliže mohou hodnověrně prokázat, že byli obětí politické, nebo rasové persekuce a zůstali věrni demokraticko-republikánské státní myšlence Československé republiky⁶. Dekret tedy zavádí pojem státně nespolehlivá osoba, přičemž při jeho definici nevychází z předválečné definice takové osoby, nýbrž státně nespolehlivé osoby definuje jako „osoby národnosti německé nebo maďarské a osoby, které vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty“⁷. Za osoby německé a maďarské národnosti dekret považuje osoby, které se při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti⁸. Dekret dopadá i na osoby právnické, když stanovuje, že „za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“⁹. Definice osob německé a maďarské národnosti v tomto dekretu byla následně využita i pro účely dekretu č. 12/1945 Sb. (viz dále).

⁶ § 24 dekretu 5/1945 Sb.

⁷ § 4 dekretu 5/1945 Sb.

⁸ § 6 dekretu 5/1945 Sb.

⁹ § 5 dekretu 5/1945 Sb.

Vedle pojmu státně nespolehlivá osoba dále dekret zavádí na mnoha místech pojem národní správa a národní správce, přičemž „národní správce spravuje majetek pod národní správu daný, a jest oprávněn a povinen učiniti všechna opatření, jichž v řádné správě jest zapotřebí. Jest povinen jednati s péčí řádného hospodáře a odpovídá za škodu, která by vzešla zanedbáním povinností“¹⁰. Svými ustanoveními o státně nespolehlivých osobách a národní správě a stanovením, že „právní jednání majitelů, držitelů a správců majetků, spadajících pod národní správu, týkající se podstaty těchto majetků a provedená po účinnosti tohoto dekretu, jsou neplatná“¹¹ a že „dosavadní majitelé, držitelé a správci majetků pod národní správu daných, jsou povinni zdržeti se jakéhokoliv zásahu do jednání národního správce“¹², však dekret č. 5/1945 Sb. získává i povahu kvazikonfiskační, poněvadž definicí cílového okruhu osob (osoby státně nespolehlivé), jejich povinnosti zdržet se zásahů do jednání národního správce, prohlášením neplatnosti jejich právního jednání a ustanovením správce majetku (národního správce) dekret *de facto* znamenal předstupeň konfiskace, když zajistil, aby majetek, u něhož se očekávalo, že bude zkonfiskován, nemohl být zcizen či zašantročen. Národní správa se zaváděla z úřední povinnosti a při splnění všech podmínek nebyl prostor pro uvážení příslušného správního orgánu, zda správu zavést, či nezavést. Podle ustanovení § 7 dekretu byly podle poměrně komplexních kritérií¹³ k zavedení národní správy příslušné různé stupně národních výborů a na Slovensku Slovenská národní rada, která se při zavádění národní správy řídila svým nařízením ze dne 5.6.1945 č. 50/1945 Sb. n. SNR. v obcích a okresech s nedostatkem státně spolehlivých osob byly namísto národních výborů k zavedení národní správy příslušné správní komise.

Tento dekret zavádí národní správu do „podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých“.¹⁴ Stejně jako dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. (viz dále) je tedy tento dekret ve vztahu speciality k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., neboť národní správu jako předstupeň konfiskace uvaluje pouze na podniky a jiné výrobní jednotky a nikoliv na veškerý majetek, jenž byl následně dekretem č. 108/1945 Sb. zkonfiskován.¹⁵ Podle záznamu o přípravě dekretu ze dne 25. dubna 1945 bylo při jeho budoucí praktické aplikaci třeba vyřešit

¹⁰ § 21 dekretu 5/1945 Sb.

¹¹ § 20 odst. 1 dekretu 5/1945 Sb.

¹² § 20 odst. 2 dekretu 5/1945 Sb.

¹³ Například počet zaměstnanců v podniku, plošná výměra pozemků nebo hodnota majetku.

¹⁴ §3 odst. 1 dekretu 5/1945 Sb.

zejména nedostatek osob vhodných pro funkci národních správců v pohraničních okresech a možnost dosazování národních správců ihned po osvobození jednotlivých podniků. První problém se dařilo řešit postupným dosídlováním pohraničních okresů osídlenci z řad obyvatelstva považovaného za státně spolehlivé. Druhý problém se ještě před předáním osvobozeného území československým civilním úřadům řešil dohodou se spojeneckým velením.¹⁶

Národní správa měla být zrušena, jakmile pominou důvody, pro které byla zavedena. Zrušit ji měl orgán, který ji zavedl.¹⁷ Vzhledem k povaze národní správy jako dočasného institutu zajišťujícího péči o majetek, který bude zkonfiskován, lze dovodit, že ke zrušení národní správy nemělo docházet okamžikem konfiskace, nýbrž okamžikem přidělení zkonfiskovaného majetku přídělci v přidělovém řízení podle dekretu č. 108/1945 Sb.¹⁸ Podle původního výkladu tohoto dekretu se za důvod pro zrušení národní správy považovala i situace, kdy bylo vlastníkovu spravovanému majetku zachováno či navraceno československé občanství.¹⁹

Způsob uplatnění restitučních nároků vyplývajících z § 1 tohoto dekretu měl být podle ustanovení § 1 odst. 2 dekretu upraven zvláštním dekretem prezidenta republiky, který však nebyl nikdy vydán. Namísto něho o rok později schválilo Národní shromáždění zákon č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a jiných zásahů do majetku vycházejících, jenž byl hmotněprávní úpravou restitucí, a zákon č. 129/1946 Sb., o procesních opatřeních v soudních řízeních pro některé nároky z doby nesvobody, který restituce upravoval procesněprávně. Restitucemi v občanskoprávní oblasti se pak zabýval zákon č. 76/1946 Sb., o zrušení nebo změně rozhodnutí správních úřadů z doby nesvobody, a v návaznosti i vládní nařízení č. 110/1946 Sb., o zrušení nebo změně rozhodnutí správních úřadů z doby nesvobody a o úřadech zřízených v době nesvobody. Konfiskace nezemědělského majetku byla následně prohlášena a dovršena dekretem prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

¹⁵ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 45.

¹⁶ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 224-225.

¹⁷ §11 dekretu 5/1945 Sb.

¹⁸ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 43.

¹⁹ Drdacký, K.: Všeobecná úprava konfiskace nepřátelského majetku. In: *Nové zákony a nařízení Československé republiky, ročník 1945, č. 7, str. 234; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 43.

2.1.2. Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, ze dne 21. června 1945

Dalším důležitým dekretem v oblasti konfiskace majetku je dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, vydaný 21. června 1945, který již obsahuje slovo konfiskace přímo ve svém názvu. Tento dekret v § 1 stanovuje, že s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví všech osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost, zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1938 až 1945, a akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům. Osoby národnosti německé a maďarské jsou definovány stejně jako v dekretu č. 5/1945 Sb.²⁰

Tato definice osobní působnosti tedy dopadala na výše uvedené fyzické a právnické osoby, které vlastnily převážnou většinu zemědělského majetku, přesto však nezahrnovala všechny možné vlastníky zemědělského majetku, který měl být konfiskován. Nedopadala například na právnické osoby veřejného práva, Německou říši či Maďarské království. Zemědělský majetek těchto osob tedy podle dekretu č. 12/1945 Sb. konfiskován nebyl, třebaže splňoval definici zemědělského majetku podle tohoto dekretu. Tento dekretem č. 12/1945 Sb. nepostižený zemědělský majetek byl konfiskován až dekretem č. 108/1945 Sb., a to podle § 17 tohoto dekretu, který stanovil, že dekret č. 108/1945 Sb. se nevztahuje na zemědělský majetek, pokud je konfiskován podle dekretu č. 12/1945 Sb. a podle obdobných předpisů platných na Slovensku. z této definice výkladem a *contrario* vyplývá, že na zemědělský majetek, který není konfiskován podle dekretu č. 12/1945 Sb. a podle obdobných předpisů platných na Slovensku, dekret č. 108/1945 Sb. dopadá.²¹

Kromě toho, že dekret zavádí pojem pozemková reforma, také relativně přesně definuje okruh osob, jímž se konfiskuje, a okamžik konfiskace – s okamžitou platností, jehož důležitost se projeví i mnohem později v soudních sporech vedených po roce 1989 o neplatnost konfiskace vedených osobami, jímž bylo konfiskováno, nebo jejich potomky. Okruh osob, kterým je tímto dekretem konfiskováno, se *de facto* shoduje s definicí státně

²⁰ Viz § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb.

²¹ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 49.

nespolehlivé osoby, jak byla pojata v dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. V tomto dekretu je však již definice propracovanější a neobsahuje už kazuistické demonstrativní výčty typu názvů konkrétních organizací, na jejichž členy se dekret vztahuje, jak tomu bylo v dekretu č. 5/1945 Sb. Definice v dekretu č. 12/1945 Sb. je obsažena v ustanovení § 2 odst. 1 a za osoby národnosti německé nebo maďarské se podle ní považují osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti. Tato definice rozsah dekretu č. 12/1945 Sb. přesahovala a *per analogiam legis* se používala pro vymezení osobní působnosti i při aplikaci dekretu č. 108/1945 Sb., jenž vlastní definici osob národnosti německé či maďarské neobsahuje, přestože s tímto pojmem operuje (viz následující kapitolu). To je podle názoru autora této práce z hlediska legislativní techniky raritní konstrukce, jelikož ve vztahu k dekretu č. 108/1945 Sb. tvoří dekret č. 12/1945 Sb. *lex specialis* a definice obecných pojmů jsou zpravidla vymezovány spíše v obecných, subsidiárně používaných právních předpisech než v právních předpisech, jež jsou k nim ve vztahu speciality. Podle dobového výkladu však v souladu s vůlí zákonodárce tvoří dekret č. 12/1945 Sb. a dekret č. 108/1945 Sb. jeden provázaný celek a umístění obecné definice do *lex specialis* tedy není na závadu.²²

Dekret č. 12/1945 Sb. ze své působnosti vyňal německé a maďarské antifašisty, když stanovil, že osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje²³. O tom, na koho se tato výjimka bude vztahovat, rozhodoval na návrh příslušné rolnické komise okresní národní výbor a ve sporných případech příslušelo konečné rozhodnutí ministerstvu zemědělství, jež rozhodovalo v dohodě s ministerstvem vnitra.²⁴ O tom, zda fyzická či právnická osoba byla zrádcem a nepřitelem Československé republiky, rozhodoval zemský národní výbor, v jehož obvodu se nemovitost nacházela, a to na návrh příslušného okresního národního výboru. V pochybnostech věc předkládal ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodlo v dohodě s ministerstvem vnitra.

Takto konstruovaná výjimka z konfiskace je v porovnání s konstrukcí výjimek v ustanovení § 1 odst. 1 bodu 2 dekretu č. 108/1945 Sb. užší, neboť z konfiskace nevyjímá

²² Šebestík, J., Lukeš, Z.: *Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 12; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 47.

²³ § 1 odst. 2 dekretu 12/1945 Sb.

²⁴ § 1 odst. 3 dekretu 12/1945 Sb.

osoby, které trpěly pod nacistickým či fašistickým terorem. z tohoto pohledu byl tedy dekret č. 12/1945 Sb. konstruován přísněji než dekret č. 108/1945 Sb. Důvodem k této odlišnosti byla skutečnost, že konfiskace zemědělské půdy podle dekretu č. 12/1945 Sb. měla vyústit i v národnostní reformu pozemkového vlastnictví a zákonodárce chtěl na minimum omezit množství zemědělské půdy, která zůstane v rukou osob německé národnosti.²⁵

Zemědělský majetek dekret definoval jako „zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku anebo jeho části“²⁶. Všechny nájemní a pachtovní smlouvy vztahující se ke konfiskovanému majetku dekret zrušil, veškerá patronátní práva a povinnosti váznoucí na konfiskovaném majetku zanikla dnem konfiskace a řešení dluhů a nároků váznoucích na konfiskovaném majetku bylo ponecháno na prováděcím předpisu – vládním nařízením, přičemž platy, penze, daně a podobné platby dočasně hradil národní správce.²⁷

Až do odevzdání přídělcům spravoval konfiskovaný majetek Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, který dekret zřídil.²⁸ Jeho statut vydala na základě dekretálního zmocnění vláda vládním nařízením č. 70/1945 Sb. Souvislé lesní plochy s výměrou nad 50 hektarů převzal stát s výjimkou ploch, jež nebylo možno spojit v souvislý celek se státní lesní půdou, který by převyšoval 100 hektarů. Takovéto plochy se prostřednictvím Národního pozemkového fondu odevzdaly místně příslušnému národnímu výboru. k 5. červenci 1945 dopadal dle odhadu Ministerstva zemědělství tento konfiskační dekret na 260 000 německých hospodářství s odhadovanou výměrou 2,5 milionu hektarů v odhadované hodnotě 83 miliard korun.²⁹ Podle zpřesněných údajů z roku 1947 bylo podle tohoto dekretu zkonfiskováno v pohraničí celkem 1 955 076 ha půdy, z toho 1 306 941 ha zemědělské půdy a 648 135 ha lesní půdy. Ve vnitrozemí bylo dle tohoto dekretu zkonfiskováno celkem 371 149 ha zemědělské půdy.³⁰

²⁵ Šebestík, J., Lukeš, Z.: *Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 15; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 47.

²⁶ § 4 dekretu 12/1945 Sb.

²⁷ § 5 dekretu 12/1945 Sb.

²⁸ § 6 dekretu 12/1945 Sb.

²⁹ Zpráva britského velvyslance Nicholse ze dne 9.7.1945, Národní archiv v Londýně, 47089, N8411; citováno v Kuklík, Jan: *Znárodněné Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 154, pozn. 242.

³⁰ Staněk, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947*. Praha: Academia, 1991, str. 346 – 348.

Jak již jeho název napovídá, je dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. povahy nejen konfiskační, nýbrž zčásti i přidělové. Ustanovení § 7 stanovuje základní zásady pro přiděl konfiskovaného majetku a základní kvalifikační předpoklady budoucích přidělců. Zkonfiskovaný majetek spravovaný Národním pozemkovým fondem se podle tohoto dekretu přiděloval několika kategoriím osob slovenské národnosti, obcím a okresům k veřejným účelům, stavebním, zemědělským a jiným družstvům složeným z osob slovenské národnosti, zaměstnancům a maloživnostníkům ke zřízení zahrady nebo stavbě domu. V okresech s většinou obyvatelstva německé národnosti, v nichž nebyl dostatek uchazečů o přiděl slovenské národnosti, zůstal zkonfiskovaný majetek ve správě Národního pozemkového fondu pro potřeby vnitřního osídlení. Lesní půdu ve výměře do 50 hektarů bylo možno přidělit obcím a lesním družstvům, avšak i nadále podléhala takto přidělená půda státnímu dozoru. Ustanovení § 7 odst. 4 zakotvuje zásadu přednosti veřejnoprávních subjektů při přidělu zkonfiskovaných nemovitostí, když stanoví, že konfiskované nemovitosti se mohou přidělit do vlastnictví družstev složených z kvalifikovaných osob nebo výjimečně do vlastnictví jednotlivců, pouze pokud nebudou přiděleny do vlastnictví veřejnoprávním subjektům. Ustanovení § 7 odst. 6 pak zakotvilo zásadu přednostního práva na přiděl takových osob, které se vyznamenaly a zasloužily v národněosvobozovacím boji, a to zejména vojáků, partyzánů, politických vězňů, deportovaných a jejich rodinných příslušníků a rolníků poškozených válkou. Zcizit, pronajmout nebo zatížit přidělený majetek bylo možno jen s předchozím schválením Národního pozemkového fondu.³¹

Ustanovení § 9 tohoto dekretu stanovilo základní zásady tvorby přidělových plánů a návrhů úhrad za přidělený majetek několika stupni rolnických komisí. Podrobnější principy stanovování úhrad a jejich splácení jsou pak definovány v ustanoveních § 10 respektive 11. V případech zvláštního zřetele hodných a sociálně odůvodněných mohl Národní pozemkový fond na návrh rolnických komisí přidělci prominout úhradu a příslušný zemědělský majetek přidělit bezplatně, a to především osobám s přednostním právem na přiděl (viz výše).³²

Převody majetku podle tohoto dekretu byly osvobozeny od daní a poplatků a v úhradě za přidělený majetek byly zahrnuty všechny výdaje a poplatky spojené s jeho konfiskací, přidělením a knihovním převodem. Zápis přidělu do pozemkových knih měl na starosti Národní pozemkový fond (v době vydání tohoto dekretu stále platily principy

³¹ § 8 dekretu 12/1945 Sb.

³² § 11 odst. 2 dekretu 12/1945 Sb.

intabulační a extabulační podle císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. června 1811, obecného zákoníku občanského).³³

Tento dekret byl vyhlášen dne 23.6.1945 (k tomuto datu bylo tedy konfiskováno) a jeho platnost byla omezena pouze na zemi Českou a Moravskoslezskou. Na Slovensku tuto materii upravovalo nařízení Slovenské národní rady č. 104/1945 Sb. n. SNR, o konfiskování a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel slovenského národa.

Z hlediska vztahu k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. má tento dekret povahu *lex specialis*, neboť dopadá pouze na přesně vymezený typ majetku – majetek zemědělský, kdežto dekret č. 108/1945 Sb. dopadá na zbylý majetek. Na zemědělskou půdu se totiž i při dekretální normotvorbě nahlíželo tradičně jako na oblast, kterou je třeba upravit samostatným právním předpisem. Stejný přístup byl později zvolen i při přijímání restitučních zákonů – obecného zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, a speciálního zákona č. 229/1991 Sb., o půdě.³⁴

Ve vztahu speciality byl tento dekret ve smyslu přidělu zkonfiskovaného zemědělského majetku i k přidělovému dekretu č. 28/1945 Sb., podle kterého se přiděloval pouze ten zemědělský majetek zkonfiskovaný podle dekretu č. 12/1945 Sb., který nebyl podle dekretu č. 12/1945 Sb. též přidělen.

2.1.3. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 25. října 1945

Po vydání dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. následoval další důležitý konfiskační dekret, dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. V § 1 tento dekret vymezuje majetek, jenž se konfiskuje bez náhrady pro Československou republiku. Tato definice již nevychází z povahy majetku (tj. zemědělský, lesní apod.), jak tomu bylo v dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., nýbrž je založena na osobě vlastníka předmětného majetku. Konfiskuje se tedy majetek nemovitý i movitý včetně majetkových práv (např. pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl ve vlastnictví Německé říše, Maďarského království, právnických osob veřejného práva německého či maďarského, jiných německých nebo maďarských právnických osob a politických stran, fyzických osob národnosti německé nebo maďarské a takových fyzických a právnických osob, které

³³ § 13 dekretu 12/1945 Sb.

³⁴ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 45.

vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky³⁵ nadržovaly germanizaci nebo maďarizaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému či slovenskému národu nebo které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik. Pro rozhodování, zda se jedná o německou právnickou osobu, přitom nebyly rozhodné formální znaky jako například její sídlo či právní řád, podle kterého byla založena, nýbrž materiální kritérium – národnostní složení jejích orgánů a společníků.³⁶ v případě fyzických osob se osobní působnost dekretu č. 108/1945 Sb. odvozovala od definice osob německé a maďarské národnosti obsažené v ustanovení § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb., a to na základě *analogie legis*, poněvadž samotný dekret č. 108/1945 Sb. žádnou definici těchto osob neobsahoval a neobsahoval ani odkaz na ustanovení § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. (viz předchozí kapitolu). Státní občanství nebylo stejně jako u dekretu č. 12/1945 Sb. ani při aplikaci dekretu č. 108/1945 Sb. rozhodné.

Z časového hlediska bylo tedy pro okamžik konfiskace zvoleno materiální kritérium – ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace. Tento okamžik se v různých částech republiky lišil a rozhodovaly o něm místně příslušné okresní národní výbory podle faktického vývoje.³⁷ Vedle toho však definice v ustanovení § 1 odst. 1 „majetek ..., který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví...“ obsahovala i druhý rozhodný okamžik – „nebo ještě jest“, k němuž se konfiskoval majetek, jenž by případně osoby, na něž dekret dopadal, nabyly v rozmezí od faktického skončení německé a maďarské okupace do data účinnosti dekretu, tedy do 30. října 1945. Majetek případně takovými osobami nabytý po datu účinnosti dekretu konfiskaci nepodléhal.³⁸ z územního hlediska se v souladu s principem teritoriality

³⁵ Období od 21. května 1938 do 31. prosince 1946. § 18 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, stanovil počátek tohoto období a jeho konec byl v souladu s ustanovením § 18 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. stanoven vládním nařízením č. 217/1946 Sb.

³⁶ Palečková, O.: *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb.*, Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 41; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 47.

³⁷ Palečková, O.: *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb.*, Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 33; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 46.

³⁸ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 46.

konfiskoval majetek výše uvedených osob nacházející se na území Československé republiky.³⁹

Z procesně-právního pohledu bylo rozhodování o tom, zda jsou, či nejsou splněny podmínky pro konfiskaci v konkrétních případech, svěřeno místně příslušným okresním národním výborům, které vydávaly deklaratorní rozhodnutí o splnění podmínek pro konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb. Tento dekret zároveň umožnil doručovat tato rozhodnutí o konfiskaci veřejnou vyhláškou, přestože nebyly splněny předpoklady § 33 vládního nařízení č. 8/1928 Sb., ze dne 13. ledna 1928, o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (tehdejšího správního řádu). Mezi tyto předpoklady patřilo zejména to, že správní úřad ani po provedeném šetření nezjistí místo pobytu osoby, které má být doručeno, případně nezjistí konkrétní osobu, které se má doručit. Tento dekret tedy okresním národním výborům umožnil jako *lex specialis* k tehdejšímu správnímu řádu doručovat rozhodnutí o konfiskaci veřejnou vyhláškou i bez provádění šetření ohledně místa pobytu osob, jimž bylo konfiskováno, bez zjišťování, komu má být doručeno v případech, kdy osoba, jejíž majetek měl být konfiskován, zemřela a výsledek dědického řízení nebyl postaven na jisto či dědické řízení vůbec neproběhlo, nebo osobám, jejichž místo pobytu bylo známo.⁴⁰ Samotné konfiskační řízení bylo pojato jako správní řízení *sui generis* a významně se odchylovalo od běžného správního řízení podle správního řádu.⁴¹ Tyto odchylky byly na základě zákonného zmocnění obsaženého v ustanovení § 1 odst. 3 dekretu č. 108/1945 Sb. upraveny směrnicí ministra vnitra č. 401 ze dne 7. února 1946. Samo ustanovení § 1 odst. 3 dekretu zaručovalo možnost podat opravný prostředek ve formě odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí.

Speciální úprava doručování obsažená v dekretu č. 108/1945 Sb. a odlišná od obecné úpravy v tehdy platném správním řádu je někdy považována za rozpornou s právem na spravedlivý proces.⁴² Podle názoru autora této práce však v době vydání dekretu č. 108/1945 Sb. žádná Československou republikou ratifikovaná mezinárodní smlouva ani ústava z roku 1920 právo na spravedlivý proces v dnešním rozsahu a s dnešním obsahem negarantovala a v tomto pojetí se vyvinulo až později.⁴³ Zákonomárci

³⁹ Palečková, O.: *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb.*, Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 31; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 46.

⁴⁰ § 1 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., § 33 vládního nařízení č. 8/1928 Sb.

⁴¹ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 51.

⁴² Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 50.

⁴³ Právo na spravedlivý proces bylo pro signatární státy závazně zakotveno až v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, kterou Československo ratifikovalo až 18. března 1992

tak byl v roce 1945 oprávněn upravit doručování rozhodnutí o splnění podmínek pro konfiskaci odlišně od tehdy platného správního řádu.

Výjimku z konfiskace majetku fyzických osob národnosti německé a maďarské dekret stanovoval pro osoby, které prokázaly, že „zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem“⁴⁴. Důkazní břemeno přitom tížilo výslovně toho, kdo tvrdil, že podmínky pro vynětí z konfiskace splňuje. Ve srovnání s výjimkou v ustanovení § 1 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb. je výjimka v ustanovení § 1 odst. 1 bod 2 dekretu č. 108/1945 Sb. širší, protože vedle aktivní účasti v boji za osvobození republiky uznává za důvod vynětí z konfiskace i utrpení pod nacistickým nebo fašistickým terorem (viz předchozí kapitolu). Za osoby, které trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, se podle výnosu Ministerstva vnitra ze dne 13. září 1946 zásadně považovaly například osoby německé národnosti, které okupační moc považovala za Židy.⁴⁵

Dále byly z konfiskace vyjmuty movité věci, které osoby, jímž bylo konfiskováno, potřebovaly k uspokojení životních potřeb nebo k výkonu zaměstnání, typicky tedy oděv, peřiny, prádlo, domácí náradí, potraviny a nástroje apod. Konfiskaci pak vůbec nepodléhal majetek, který v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové či politické perzekuce pozbyly osoby, které nespádají do kategorie osob, jímž se konfiskuje⁴⁶.

Konfiskoval-li se majetek právnické osoby, na níž se kapitálově účastnily osoby, které nespádaly do kategorie osob, jímž se konfiskuje, náležela takovým kapitálově zúčastněným osobám odpovídající náhrada, pokud jim nebylo možno činnost a chování právnické osoby, které se konfiskovalo, přičíst. Majetek takovýchto právnických osob se nicméně konfiskoval celý. Náhrada příslušela i osobám, jež byly menšinovými spoluvlastníky majetku osob, kterým se konfiskovalo, ale samy pod výše uvedenou definici osob, jejichž majetek se konfiskuje, nespádaly. Takový majetek se taktéž

(publikována pod č. 209/1992 Sb.). Do dnešní podoby se vyvinulo postupně a především rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva, který byl zřízen k projednávání tvrzených porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v roce 1959.

⁴⁴ § 1 odst. 1 bod 2 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁴⁵ Palečková, O.: *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb.*, Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946, str. 43; citováno v Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 48.

⁴⁶ Typicky majetek osob židovského původu či odbojářů uchvácený Německou říší či Maďarským královstvím.

konfiskoval celý.⁴⁷ Vlastnila-li však osoba, jejíž majetek podléhal konfiskaci, pouze menšinový spoluvlastnický podíl, konfiskoval se podle tohoto dekretu jen tento podíl.⁴⁸

Další výjimku pak představovalo ustanovení § 2 odst. 2 tohoto dekretu, které vládě umožňovalo nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob spadajících pod ustanovení § 1 vyjímá částečně nebo zcela z konfiskace. Toto ustanovení odráželo skutečnost, že postupimská dohoda ze dne 2. 8. 1945 řešila toliko odsun československých Němců a nikoliv Maďarů. Jelikož odsun byl považován za technický předpoklad konfiskace, zákonodárce považoval za nutné vytvořit nástroj, kterým by v případě nemožnosti transferu Maďarů mohla vláda pružně reagovat i v otázce konfiskace.⁴⁹ Transfer alespoň části maďarského obyvatelstva se nakonec podařilo uskutečnit výměnou za repatriaci stejného počtu maďarských Slováků, přičemž právním základem zde byla dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. února 1946⁵⁰. Na základě této dohody bylo vyměněno přibližně 73 000 slovenských Maďarů za stejný počet maďarských Slováků.⁵¹

Obdobně jako dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. zřídil Národní pozemkový fond, zřídil i dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. právnické osoby, které na jeho základě konfiskovaný majetek spravovaly a organizovaly jeho rozdělování – fondy národní obnovy. Fond národní obnovy se zřizoval u každého osídlovacího úřadu, přičemž předsedu fondu jmenovala vláda. Fondy zajišťovaly především identifikaci a prostřednictvím okresních národních výborů i soupis konfiskovaného majetku, jeho zajištění, převzetí, údržbu a správu, žádosti o vyznačení konfiskace ve veřejných knihách a rejstřících, sepsání a vypořádání závazků vztahujících se ke konfiskovanému majetku a odevzdávání majetku podle rámcových plánů a rozhodnutí o přidělu. Dále též zprostředkovávaly úvěry přidělcům na zaplacení přiděleného majetku a dohlížely na hospodaření národních správců, jejichž odvolávání a jmenování mohly navrhopvat.⁵²

Stejně jako dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. je i tento dekret povahy smíšené, neboť kromě konfiskačních ustanovení obsahuje i ustanovení o fondech národní obnovy a základní zásady rozdělování zkonfiskovaného majetku, která představují v tomto

⁴⁷ § 2 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁴⁸ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 49.

⁴⁹ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 2002, str. 868.

⁵⁰ Dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. února 1946, publikovaná pod č. 145/1946 Sb.

⁵¹ Šutaj, Š.: *Nútená výmena, resp. vyhnanie Maďarov zo Slovenska. Plány a skutočnosť*. In.: Brandes, D., Ivančíková, E., Pešek, J. (editoři): *Vyhnanie a vysídlenie z Československa 1938 – 1947 v porovnaní s Poľskom, Maďarskom a Juhosláviou*. Bratislava: Veda, 1999, str. 203-216.

⁵² § 5 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

dekretu přidělový prvek. Osídlovacím úřadům dekret svěřuje pravomoc k vypracování rámcových plánů, které zejména stanovovaly, kolik a jak rozsáhlých zkonfiskovaných majetkových podstat má být v jednotlivých lokalitách přiděleno, jak se naloží s majetkovými podstatami nepřidělenými a s majetkovými podstatami zvláště rozsáhlými či s průmyslovým majetkem.

Vedle těchto rámcových plánů dekret též osídlovacím úřadům uložil vytvořit návrhy přidělových nařízení, které by využila vláda pro svá přidělová nařízení stanovující druhy konfiskovaného majetku, rozlišovací kritéria pro malé, střední a velké majetkové podstaty, podmínky, jež musejí přidělci splnit u jednotlivých druhů majetku, a podmínky, za nichž lze jednotlivé druhy majetku přidělit nebo odejmout.

Na základě rámcových plánů a přidělových nařízení sestavovaly přidělové komise, v nichž byli zastoupeni členové národních výborů, zástupce hospodářských svazů a Ústřední rady odborů i žadatelé o příděl, kterých však nesměla být většina,⁵³ konkrétní přidělové a úhradové plány v jednotlivých katastrech, které musely být s rámcovými plány a přidělovými nařízeními v souladu. Příděl, který byl s rámcovým plánem či přidělovým nařízením v rozporu, prohlašoval dekret za neplatný⁵⁴.

V ustanoveních o přidělovém řízení (§§ 7 – 14) dekret zejména stanoví, že konfiskovaný majetek se uchazečům o příděl přiděluje za úhradu, přičemž přednostně měli být uspokojováni zvláště účastníci odboje proti německým a maďarským okupantům a jejich rodinní příslušníci, osoby poškozené válkou či národní, rasovou nebo politickou perzekucí a osoby, které byly v důsledku okupace pohraničních území Československé republiky nuceny tato území opustit. Zkonfiskovaný majetek bylo možno přidělit i veřejnoprávním korporacím (např. obcím, okresům a zemím) nebo zájmovým a kulturním organizacím a družstvům. K podání přihlášek o příděl vyzýval místní národní výbor veřejně způsobem v místě obvyklým a vyhláškou ve věstníku osídlovacího úřadu. Přihlášky se následně podávaly u místního národního výboru.

Rozhodnutí o přidělu vydávaly okresní národní výbory u malých majetkových podstat, zemské národní výbory (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) u středních majetkových podstat a příslušné ministerstvo (na Slovensku v dohodě s příslušným pověřenectvem Slovenské národní rady) u velkých majetkových podstat a průmyslového majetku. Povinné náležitosti rozhodnutí o přidělu byly: popis přidělované majetkové podstaty, soupis práv a oprávnění spojených s přidělem, soupis závazků

⁵³ § 9 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁵⁴ § 6 odst. 4 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

přejímaných přidělcem, den odevzdání přiděleného majetku, výše a způsob úhrady za příděl a seznam omezení či jiných podmínek uložených přidělci. Za závazky postihující majetek, který mu byl přidělen, přidělcem neodpovídal, pokud je podle rozhodnutí o přidělu nepřevzal. Proti rozhodnutí o přidělu bylo přípustné odvolání⁵⁵ a na řízení před fondy národní obnovy se vztahoval tehdejší správní řád (vládní nařízení č. 8/1928 Sb.).⁵⁶ Jednotlivá přidělová nařízení stanovila dobu, po kterou nebylo přidělený majetek možno zcizit, pronajmout, propachtovat nebo zatížit bez souhlasu fondu národní obnovy, který majetek přidělil.⁵⁷

Úhradu za přidělený majetek splácel přidělcem fondu národní obnovy podle rozhodnutí o přidělu. Výkaz nedoplatků úhrady vydaný fondem národní obnovy byl exekučním titulem vykonatelným ve správním nebo soudním exekučním řízení. Část úhrady se použila na vypořádání uznaných, avšak přidělcem nepřevzatých závazků, byly-li takové, a zbylá část se stala příjmem státního rozpočtu.⁵⁸

§ 19 tohoto dekretu na konfiskační dekrety poměrně nezvykle obsahoval přestupkové ustanovení, podle kterého se přestupku dopustí každý, kdo spáchá pletichy způsobilé rušit konfiskaci nebo příděl konfiskovaného majetku. Za tento přestupek mohl místně příslušný okresní národní výbor pachatele potrestat pokutou až do výše 1 000 000,- Kčs nebo odnětím svobody až na jeden rok, případně oběma tresty zároveň. Pro případ nedobytnosti pokuty se vyměřoval náhradní trest odnětí svobody až do výše jednoho roku. Přestupek podle tohoto dekretu se promlčoval po třech letech.

Neobvyklý je i vztah tohoto dekretu k některým dalším právními předpisům. Zatímco totiž procesněprávně byl ve vztahu speciality ke správnímu řádu a odlišně od něj upravoval doručování, jak je rozvedeno výše, hmotněprávně tvořil naopak *lex generalis* k dříve vydanému dekretu č. 12/1945 Sb., neboť na zemědělskou půdu se při dekretální normotvorbě nahlíželo tradičně jako na oblast, která si zaslouží samostatnou právní úpravu. To se projevuje v § 17 tohoto dekretu, který výslovně stanoví, že se dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. nevztahuje na zemědělský majetek konfiskovaný podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Stejná dichotomie se později projevila například i při přijímání restitučních zákonů – obecného zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, a speciálního zákona č. 229/1991 Sb., o půdě. Subsidiární povaha dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. se dále projevuje i ve vztahu

⁵⁵ § 8 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁵⁶ § 15 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁵⁷ § 13 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

⁵⁸ § 14 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

k dekretu prezidenta republiky o národní správě č. 5/1945 Sb., a to ve vymezení majetku, na který dopadá, poněvadž dekret č. 5/1945 Sb. postihuje pouze podniky a jiné výrobní jednotky, kdežto dekret č. 108/1945 Sb. postihuje i majetek, na nějž dekret o národní správě nedopadal.⁵⁹

Z ustanovení § 17 dekretu č. 108/1945 Sb. nicméně též vyplývá, že na určitou část majetku, který byl zemědělským majetkem podle dekretu č. 12/1945 Sb., se dekret č. 108/1945 Sb. vztahuje. Jednalo se o tu část zemědělského majetku, na jehož vlastníky nedopadala osobní působnost dekretu č. 12/1945 Sb. (viz předchozí kapitolu).

Dekret č. 108/1945 Sb. se dá zároveň dle názoru autora této práce považovat v materiálním smyslu i za svého druhu prováděcí předpis k části I článku 6 odst. A a E dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata. Toto ustanovení totiž ukládá Československé republice jako jednomu ze signatářských států povinnost ponechat si „formou, již si sama zvolí, německý nepřátelský majetek v její pravomoci, nebo ... jím disponovati takovým způsobem, aby se nemohl vrátiti do německého vlastnictví neb pod německou kontrolu“, což tento dekret fakticky zajišťuje.⁶⁰ Formálně však byla dohoda o reparacích ratifikována prezidentem republiky až 17. května 1946, zatímco dekret č. 108/1945 Sb. nabyl účinnosti již 30. října 1945, třebaže původním úmyslem zákonodárce bylo vyčkat na ratifikaci dohody. Společenská i politická poptávka po bezodkladné konfiskaci však byla natolik silná, že tak dlouhou prodlevu neumožnila.⁶¹

Na pojetí tohoto dekretu jako prováděcího předpisu *sui generis* k části I článku 6 odst. A a E dohody o reparacích od Německa dle názoru autora této práce ničeho nemění ani skutečnost, že odstavec D části I článku 6 dohody o reparacích od Německa stanoví, že při provádění odstavce a citovaného výše „nebude se majetek, který byl vlastnictvím země, jež jest členem Spojených národů, nebo jejích příslušníků, kteří nebyli příslušníky Německa v době anexe této země nebo její okupace Německem neb jejího vstupu do války, odpočítávati od jejích reparací“⁶². Důsledkem tohoto ustanovení totiž je jen to, že majetek československých státních příslušníků německé národnosti (dohoda o reparacích od Německa se o osobách národnosti maďarské nezmiňuje) konfiskovaný dekretem

⁵⁹ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 45.

⁶⁰ Část I čl. 6 odst. A a E dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata.

⁶¹ Beneš, Z., a kol.: *Rozumět dějinám*. Praha: Gallery, 2002, str. 232.

⁶² Část I čl. 6 odst. D dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata.

č. 108/1945 Sb. (ale i dekretem č. 12/1945 Sb.) se neodečte od reparačního nároku Československa vůči Německu. Žádné ustanovení dohody o reparacích od Německa ani jiných v době přijetí a aplikace dekretů platných mezinárodních smluv však konfiskaci takového majetku nevyklučuje, jak se snaží výkladově dovodit někteří německy mluvící propagátoři protiprávnosti konfiskací podle dekretů prezidenta republiky.⁶³ Česká právní věda naopak považuje konfiskaci podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. za správně trestní sankci vůči osobám vymezeným druhovými znaky, která je s mezinárodním právem v souladu.⁶⁴ Takovéto pojetí konfiskací podporuje i důvodová zpráva k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., která uvádí, že Československá republika konfiskací částečně nahradí majetkovou i nemajetkovou újmu způsobenou nepřátelskými státy, jejich politickými režimy, státními příslušníky a německým a maďarským národem.⁶⁵ V tomto ohledu byl dekret č. 108/1945 Sb. v souladu i s ústavní listinou z roku 1920, která v § 109 odst. 2 umožňovala vyvlastnění i bez náhrady, pokud k němu dojde na základě zákona, který tak stanoví.⁶⁶ Obdobná konfiskační opatření vůči nepřátelskému majetku přijaly všechny evropské státy, které byly ve válečném stavu s Německem nebo jeho spojenci a těmito opatřeními byl postižen jak majetek států, tak majetek jejich občanů nebo právnických osob.⁶⁷

2.2 Právní předpisy osídlovací a přidělové

2.2.1. Dekret prezidenta republiky č. 27/1945 Sb., o jednotném řízení vnitřního osídlení, ze dne 17. července 1945

Tento dekret si kladl za cíl dosáhnout „navrácení všech oblastí Československé republiky původnímu slovanskému živlu“⁶⁸ a stanovil pravidla pro osídlování oblastí v praxi zejména v pohraničí, z nichž mělo být v brzké době odsunuto německé a na Slovensku maďarské⁶⁹ obyvatelstvo, které v době nesvobody nezachovalo věrnost Československé republice.

⁶³ Ermacora, Felix: *Die sudetendeutschen Fragen: Rechtsgutachten*. Mnichov: Langen Müller, 1992, str. 238.

⁶⁴ Pavlíček, Václav: *O dekretch prezidenta republiky*. In: Právní aspekty odsunu sudetských Němců. Praha: ÚMV, 1995, str. 3.

⁶⁵ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 2002, str. 877.

⁶⁶ § 109 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

⁶⁷ Pavlíček, Václav: *Dekrety, demokratické hodnoty a národní zájmy*. Přednáška přednesená dne 10. dubna 2002 v rámci semináře Benešovy dekrety: právní, historický, nebo politický problém? v Národním domě na Vinohradech; publikována dne 24. dubna 2002 Centrem pro ekonomiku a politiku na adrese <http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=309>.

⁶⁸ § 1 dekretu prezidenta republiky č. 27/1945 Sb.

⁶⁹ Postupimská dohoda ze dne 2. srpna 1945 však řešila jen odsun československých Němců a nikoliv Maďarů. Transfer alespoň části maďarského obyvatelstva se nakonec podařilo uskutečnit výměnou za repatriaci stejného počtu maďarských Slováků.

Původní návrh dekretu obsahoval i úpravu odsunu německého a maďarského obyvatelstva a odsun byl i součástí názvu tohoto dekretu. Jelikož však vydání tohoto dekretu předcházelo dohodě velmocí v Postupimi (2. srpna 1945) mimo jiné i o odsunu, byla právní úprava odsunu z dekretu vypuštěna.⁷⁰ Dekret zřídil osídlovací úřady⁷¹ v Praze pro Čechy a Moravu a v Bratislavě pro Slovensko a Ústřední komisi pro vnitřní osídlení při Ministerstvu vnitra jako vrcholný koordinační orgán na úseku vnitřního osídlení. Předsedy osídlovacích úřadů jmenoval prezident republiky na návrh vlády a oba měli poradní hlas v Ústřední komisi pro vnitřní osídlení. Složení, organizaci a činnost osídlovacích úřadů upravoval podrobněji statut⁷² osídlovacích úřadů vydaný na návrh Ústřední komise pro vnitřní osídlení vládou a publikovaný ve Sbírce zákonů.⁷³ Předsedou Ústřední komise pro vnitřní osídlení byl ministr vnitra a jejími členy byli zástupci vybraných ministerstev, Úřadu předsednictva vlády a Slovenské národní rady.⁷⁴

Součinnost osídlovacích úřadů s ústředními orgány státní správy zajišťoval § 2 odst. 2 dekretu, který stanovil, že věcná působnost ústředních orgánů státní správy na úseku vnitřního osídlení zůstává nedotčena, avšak ústřední orgány státní správy ji musejí vykonávat v souladu se směrnicemi Ústřední komise pro vnitřní osídlení a osídlovacích úřadů. Dekret platil pro celé území Československé republiky a všem úřadům a orgánům veřejné moci stanovil povinnost spolupracovat s osídlovacími úřady a Ústřední komisí pro vnitřní osídlení a podporovat je v jejich činnosti.⁷⁵

Tento dekret prezidenta republiky měl⁷⁶ *prima facie* čistě osídlovací povahu. Ke konfiskaci majetku se však přesto nepřímou vztahuje, a to prostřednictvím statutů osídlovacích úřadů, do jejichž pravomoci spadalo například navrhování směrnic pro odsun obyvatel z oblastí, jež měly být nově osídleny, vypracování plánů pro osídlení uvolněných oblastí slovanským obyvatelstvem, stanovení postupu osídlení a jeho praktické provádění, vydání podrobných směrnic pro přiděl konfiskovaného majetku a dohled na zajištěný majetek a jeho správu.⁷⁷

⁷⁰ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 323.

⁷¹ V původním návrhu dekretu byly koncipovány nikoliv jako úřady, nýbrž jako právnické osoby veřejného práva. Následně však byla zvolena jako vhodnější forma úřadů státní správy.

⁷² Vyhláška ministra vnitra č. 72/1945 Sb., o statutu osídlovacího úřadu v Praze, a vyhláška ministra vnitra č. 241/1946 Sb., o štatúte Osídľovacieho úradu pre Slovensko v Bratislave.

⁷³ § 3 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 27/1945 Sb.

⁷⁴ § 4 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 27/1945 Sb.

⁷⁵ § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 27/1945 Sb.

⁷⁶ Zrušen byl zákonem č. 18/1950 Sb., o zrušení osídlovacích úřadů, ke dni 15. března 1950.

⁷⁷ § 9 vyhlášky ministra vnitra č. 72/1945 Sb., o statutu osídlovacího úřadu v Praze, a § 10 vyhlášky ministra vnitra č. 241/1946 Sb., o štatúte Osídľovacieho úradu pre Slovensko v Bratislave.

Z hlediska osídlování zkonfiskovaného majetku obecně tvořil dekret č. 27/1945 Sb. *lex generalis* vůči dekretu č. 28/1945 Sb. Představoval tedy obecný osídlovací dekret, zatímco dekret č. 28/1945 Sb. speciálně upravoval pouze osídlení určité podskupiny zkonfiskovaného zemědělského majetku (viz dále). Jde o projev tradičního přístupu při tvorbě právních předpisů, kdy právní vztahy k zemědělské půdě jsou upraveny samostatným právním předpisem.

2.2.2. Dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, ze dne 20. července 1945

Tento svou povahou čistě přidělový dekret navazuje na dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a zabývá se zemědělským majetkem, který nebyl rozdělen podle konfiskačního dekretu č. 12/1945 Sb., jehož rozsah tehdejší československý ministr zemědělství Július Ďuriš odhadl přibližně na 260 000 zemědělských usedlostí do 50 ha.⁷⁸ Je tudíž do značné míry subsidiárním prováděcím předpisem k dekretu č. 12/1945 Sb.⁷⁹ a při jeho přípravě vláda dokonce zvažovala přijetí právní úpravy v něm obsažené formou předpisu nižší právní síly – nařízení vlády.⁸⁰ Takový majetek měl být podle dekretu č. 28/1945 Sb. přidělen fyzickým osobám českého, slovenského či jiného slovanského původu, a to deputátníkům, zemědělským dělníkům, zemědělcům s dosavadní výměrou zemědělské půdy do 13 ha, pokud tuto půdu i s příslušnými budovami odevzdali Národnímu pozemkovému fondu, a členům jejich rodiny starším 18 let. Předmětný majetek mohl být přidělen i osobám právnickým, a to výrobním zemědělským družstvům tvořeným výše uvedenými fyzickými osobami, nebo veřejnoprávním územním korporacím – obcím, okresům a státu. Pro stavbu vlastního domu či zřízení zahrady o velikosti do 0,5 ha bylo pak možno tento majetek přidělit též dělníkům, jiným zaměstnancům, maloživnostníkům a sociálně slabým příslušníkům svobodných povolání.⁸¹ Na přání Ministerstva zemědělství nebyly do této definice z územních korporací veřejného práva zahrnuty země, kterým tudíž nebylo možno podle tohoto dekretu zemědělský majetek přidělit.⁸²

⁷⁸ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 337.

⁷⁹ Kuklík, Jan, a kol.: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011, str. 43.

⁸⁰ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 335 a 339.

⁸¹ § 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁸² Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 341.

2. Nejdůležitější právní předpisy upravující konfiskaci majetku a jeho následnou redistribuci v přidělovém řízení po druhé světové válce

Stejně jako dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. zakotvoval i dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. zásadu přednostního práva na příděl takových osob, které se vyznamenaly a zasloužily v národněosvobozovacím boji, a to zejména vojáků, partyzánů, politických vězňů, deportovaných a jejich rodinných příslušníků a rolníků poškozených válkou.⁸³

Půdu podle tohoto dekretu přidělovalo po poměrně komplikovaném administrativním procesu Ministerstvo zemědělství.⁸⁴ Přídělce měl povinnost ujmout se držby přiděleného majetku dnem, který byl uveden v rozhodnutí o přídělu. Dnem převzetí držby pak přidělený majetek⁸⁵ přešel do vlastnictví přídělce. Stejně jako dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. i dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. stanovil, že zcizit, pronajmout nebo zatížit přidělený majetek je možné jen s předchozím schválením Národního pozemkového fondu, který může zatížení povolit jen v případech hodných zvláštního zřetele.⁸⁶ Maximálně bylo podle ustanovení § 4 odst. 3 dekretu možno za určitých podmínek⁸⁷ přidělit 10 ha orné nebo 13 ha zemědělské půdy. Při přípravě tohoto dekretu jednala vláda i o možnosti povolit některým kategoriím žadatelů o příděl (např. reemigrantům) přidělení i větší rozlohy, avšak tyto výjimky nakonec schváleny nebyly.⁸⁸ Maximální možné výměry, jež bylo možno přidělit, tedy zůstaly stejné jako výměry v samotném konfiskačním dekretu č. 12/1945 Sb.

Přídělcům se zemědělský majetek přiděloval za úhradu, která se určovala podle výnosu, polohy, odlehlosti a stavu obdělání půdy, podle rodinných poměrů přídělce a se zřetelem na hodnotu přidělené půdy, a to minimálně ve výši hodnoty jedné průměrné roční úrody a maximálně ve výši dvou průměrných ročních úrod na navrhované výměře půdy. Úhrada za přidělené budovy se určovala ve výši jednorozhodného až tříročního nájemného přidělované budovy, přičemž nájemné mohlo být vyměřeno v naturáliích. Úhrada za přidělený živý a mrtvý inventář a jiná zařízení se určila podle směrnic schválených Ministerstvem zemědělství.⁸⁹ Úhrada za příděl se platila z deseti procent při převzetí přídělu a zbytek buď jednorázově do 12 měsíců, nebo ve splátkách, přičemž ty mohly být placeny v penězích či naturáliích. První splátku bylo možno odložit až o 3 roky, avšak

⁸³ § 3 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁸⁴ § 4 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁸⁵ Dekret sice v ustanovení § 5 odst. 2 výslovně uvádí, že do vlastnictví přídělce přechází „přidělená půda“, avšak v době vydání dekretu za platnosti všeobecného zákoníku občanského byly dle zásady *superficies solo cedit* její součástí i na ní stojící budovy.

⁸⁶ § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁸⁷ Rodině s nejméně třemi dětmi.

⁸⁸ Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995, str. 334.

⁸⁹ § 7 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

příděl musel být uhrazen nejpozději do 15 let od převzetí držby přiděleného majetku. V sociálních případech hodných zvláštního zřetele mohl Národní pozemkový fond úhradu přídělci prominout a přidělit majetek bezplatně.⁹⁰

Úhrada za příděl zahrnovala všechny výdaje a poplatky spojené s konfiskací a přidělením majetku, se železniční přepravou přídělců a jejich rodin a inventáře do místa přídělu jakož i s knihovním převedením vlastnictví přídělu. Zaknihování převodu přidělovaného majetku zařizoval Národní pozemkový fond a převody podle dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. byly osvobozeny od všech daní a poplatků.⁹¹

Úhrady zaplacené přídělci se použily na zaplacení dluhů a závazků váznoucích na zkonfiskovaném majetku, pokud byly tyto dluhy a závazky Národním pozemkovým fondem uznány a převzaty, dále na zmírnění válečných škod a škod způsobených na majetku zemědělců perzekvovaných v době okupace z důvodů národních, politických nebo rasových, na zlepšení zemědělské výroby a na vnitřní osídlování. Případné přebytky se staly příjmem státního rozpočtu.⁹²

Tento dekret platil pouze v českých zemích. Ve vztahu k dekretu č. 12/1945 Sb. byl, pokud šlo o přidělování zemědělské půdy, v postavení *lex generalis* a přiděloval se podle něj pouze zemědělský majetek zkonfiskovaný podle dekretu č. 12/1945 Sb., který nebyl přidělen podle tohoto dekretu. Co se však týče osídlování zkonfiskovaného majetku obecně, byl dekret č. 28/1945 Sb. ve vztahu speciality k obecnému osídlovacímu dekretu č. 27/1945 Sb., vůči němuž speciálně upravoval osídlení zkonfiskovaného zemědělského majetku. v tomto smyslu se tedy i zde projevuje tradiční dichotomie spočívající v samostatné právní úpravě pro zemědělskou půdu, jako tomu bylo i u konfiskačních dekretů č. 108/1945 Sb. a č. 12/1945 Sb., ale též mnohem později u restitučního zákonodárství po změně společenské situace po roce 1989 (viz dále).

2.2.3. Zákon č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, konfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 14.2.1947

Tento poměrně stručný zákon Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé je prováděcím právním předpisem k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. a jeho nepřímou novelou čistě přidělové povahy. Jde o právní předpis

⁹⁰ § 8 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁹¹ § 10 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

⁹² § 9 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb.

procesní, na jehož základě byly následně vydány podrobné procesní právní předpisy nižší právní síly upravující přiděl drobných živnostenských podniků (nařízení vlády č. 106/1947 Sb.) a rodinných domků (nařízení vlády č. 163/1947 Sb.) zkonfiskovaných na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.

V prvních dvou paragrafech stanovuje zákon obecné zásady pro rozdělování konfiskovaného majetku. Fond národní obnovy opravňuje ke slučování či dělení majetkových podstat podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. z důvodu hospodářské účelnosti. Fondu též stanovuje povinnost převzít peněžité závazky náležející ke konfiskovanému majetku a vzniklé před 10. květnem 1945. Peněžité závazky vzniklé po 9. květnu 1945 mohl Fond převzít pouze v případech zvláštního zřetele hodných a jen pokud nevznikly vinou přidělce. Nepeněžité závazky mohl Fond převzít pouze v případě, že to jejich povaha umožňovala a že to usnadnilo provedení přidělového řízení, přičemž tyto dvě podmínky musely být splněny kumulativně. Ručení konfiskovaným majetkem za závazky převzaté Fondem národní obnovy *ex lege* zaniklo, a bylo-li zapsáno ve veřejných knihách, nařizoval tento zákon výmaz takových zápisů.

Tento zákon dále zavedl zkrácené přidělové řízení pro malé a střední majetkové podstaty, které nebudou přiděleny podle rámcových plánů. Tím značně snížil administrativní náročnost přidělového řízení u výše uvedených majetkových podstat a jejich přidělování urychlil. Pro zkrácené přidělové řízení například nebylo nutno zřizovat přidělové komise a vypracovávat přidělové a úhradové plány, jak to původně požadoval dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. v §§ 9-11, a o přidělu rozhodoval osídlovací úřad na návrh místního národního výboru u malých majetkových podstat a okresního národního výboru u středních majetkových podstat. V návaznosti na rozhodnutí osídlovacího úřadu o přidělu pak přidělený majetek odevzdával Fond národní obnovy.⁹³

V další části se tento zákon zaměřuje na přiděl dvou speciálních kategorií zkonfiskovaných nemovitostí, a to drobných živnostenských podniků a rodinných domků v pohraničním území.⁹⁴ Definice pohraničního území ve smyslu tohoto zákona obsahovala jednotlivá přidělová nařízení.⁹⁵ Drobné živnostenské podniky se podle tohoto zákona za úhradu přidělovaly zásadně jejich dosavadním národním správcům a rodinné domky jejich dosavadním uživatelům, pokud tito o jejich přiděl požádali a prokázali, že jsou československými státními občany nebo se za ně považují a jsou české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, soudně bezúhonní, národně i státně spolehliví a že i jejich

⁹³ §§ 3 a 4 zákona č. 31/1947 Sb.

⁹⁴ §§ 5 až 8 zákona č. 31/1947 Sb.

⁹⁵ § 9 zákona č. 31/1947 Sb.

rodinní příslušníci žijící s nimi ve společné domácnosti, jsou soudně bezúhonní a státně spolehliví a nejsou národnosti německé nebo maďarské. U drobných živnostenských podniků museli dosavadní národní správci žádající o přiděl dále prokázat, že podnik spravují osobně a řádně a mají bydliště v místě, kde podnik sídlí, nebo v jeho nejbližším okolí. U rodinných domků bylo ještě třeba prokázat, že dosavadní uživatel žádající o přiděl není svobodný, má společně s rodinou bydliště v předmětném rodinném domku, nemá vlastní byt jinde či se ho před přidělením rodinného domku vzdá, má stále zaměstnání v místě rodinného domku nebo jeho okolí a o rodinný domek se stará s péčí řádného hospodáře. Na rozdíl od drobného živnostenského podniku mohl být rodinný domek přidělen i do spoluvlastnictví několika žadatelů o přiděl.⁹⁶ Jak drobné živnostenské podniky tak rodinné domky bylo možno přidělit i právnické osobě.⁹⁷

§ 6 tohoto zákona definoval kategorii přednostních uchazečů o přiděl, kterými byli příslušníci československé armády v zahraničí a účastníci boje za osvobození Československa podle §§ 1 a 6 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, a oběti války podle § 84, odst. 1 zákona č. 164/1946 Sb., o péči o vojenské a válečné poškozence a oběti války a fašistické persekuce. Žadatelé o svěřením drobného živnostenského podniku do národní správy z řad přednostních uchazečů pak byli uspokojováni přednostně, a pokud nebyl dostatek volných drobných živnostenských podniků, bylo možno jejich dosavadní národní správce odvolat a ustanovit na jejich místo národní správce z řad přednostních uchazečů o přiděl.⁹⁸ Národnímu správci z řad přednostních uchazečů o přiděl bylo možno drobný živnostenský podnik přidělit do vlastnictví nejdříve po třech měsících národní správy.⁹⁹ Bylo-li zaměstnání přednostního uchazeče o přiděl z hlediska hospodářské výstavby státu a osídlovací politiky důležitější než zaměstnání dosavadního uživatele rodinného domku, dostal přednostní uchazeč o přiděl přednost i při přidělu rodinného domku před dosavadním uživatelem domku.¹⁰⁰

Tento zákon též stanovoval povinnost živnostenských úřadů udělit přidělci příslušné živnostenské oprávnění, pokud mu byl přidělen drobný živnostenský podnik, k jehož provozu takové oprávnění potřeboval.¹⁰¹ Mohlo tedy docházet i k případům,

⁹⁶ § 5 odst. 3 zákona č. 31/1947 Sb.

⁹⁷ § 10 odst. 1 zákona č. 31/1947 Sb.

⁹⁸ § 7 odst. 3 zákona č. 31/1947 Sb.

⁹⁹ § 7 odst. 7 zákona č. 31/1947 Sb.

¹⁰⁰ § 8 odst. 2 písm. a) zákona č. 31/1947 Sb.

¹⁰¹ § 12 zákona č. 31/1947 Sb.

v nichž bylo přidělci na základě tohoto zákona vydáno živnostenské oprávnění, přestože by jinak podmínky pro jeho vydání nesplňoval.

Tento zákon se nevztahoval na léčebné a ošetrovací ústavy a na lázeňský majetek.¹⁰²

2.2.4. Nařízení vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, ze dne 2.9.1947

Toto svou povahou přidělové nařízení vlády s konfiskačními prvky (např. definice rozsahu konfiskovaných majetkových podstat) je prováděcím, z části hmotně právním (část 1) a z části procesně právním (část 2) předpisem k zákonu č. 31/1947 Sb. a k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Vztahuje se pouze na část zkonfiskovaného majetku, a to na rodinné domky konfiskované podle dekretu č. 108/1945 Sb. včetně rodinných domků zřízených na podkladě práva stavby a na nájemní obytné domy a stavební parcely zkonfiskované podle dekretu č. 108/1945 Sb., pokud se přidělí podle § 8, odst. 3 zákona č. 31/1947 Sb. jako náhradní přiděl. Rodinný domek toto nařízení definuje jako domek, v němž je jeden nebo dva malé byty s příslušenstvím a výjimečně i další malý byt, byl-li tento byt zřízen využitím svažitého staveniště, a u něhož roční nájemné za užívání bytu nebo bytů nepřevyšuje v pohraničním území s výjimkou lázeňských a klimatických míst u domku s jedním bytem částku 6 000 Kčs a s dvěma byty částku 8 000 Kčs a v ostatním území a v lázeňských a klimatických místech pohraničního území, která vyhlásí osídlovací úřad a Fond národní obnovy ve Věstníku osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy, u domku s jedním bytem částku 8 000 Kčs a s dvěma byty částku 12 000 Kčs. Malým bytem podle odstavce se rozuměl takový byt, u něhož podlahová plocha obytných místností nepřesahovala 80 m². Za obytné místnosti se pokládaly světnice, ložnice, obytné komory, obytné kuchyně a provozovny a kanceláře sloužící zároveň jako byt. Rodinným domkem podle tohoto nařízení není domek, v němž žádný byt není obyvatelný po celý rok.¹⁰³

§ 4 tohoto nařízení vlády upřesňuje rozsah majetkové podstaty konfiskované podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Jako tzv. malá majetková podstata se konfiskoval rodinný domek, jeho příslušenství, stavební parcela, na které byl vystavěn, a zahrada hraničící se stavební parcelou, pokud byly zapsány ve stejné knihovní vložce, za příslušenství rodinného domku se považovaly nejen předměty s domkem pevně spojené,

¹⁰² § 15 odst. 2 písm. a) zákona č. 31/1947 Sb.

¹⁰³ § 2 nařízení vlády č. 163/1947 Sb. Pozdější zákon č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, obsahoval v § 60 definici odlišnou, a podle tohoto zákona tedy některé domy přidělené jako rodinné domky podle nařízení vlády č. 163/1947 Sb. rodinnými domky nebyly.

ale i všechny movité věci, jež sloužily k užívání celého domku, byly-li ve vlastnictví osob, jejichž majetek podléhal konfiskaci. U domku zřízeného na základě práva stavby se jako malá majetková podstata konfiskovalo předmětné právo stavby budovy. Ke konfiskovaným malým majetkovým podstatám patřila na straně aktiv i věcná práva zapsaná ve prospěch nemovitosti a pohledávky se vztahem k nemovitosti (např. dlužné nájemné) a na straně pasiv věcná břemena váznoucí na nemovitosti a peněžité závazky náležející k nemovitosti.

Takto definovaná konfiskovaná malá majetková podstata se však zpravidla neshodovala s přidělovou podstatou přidělovanou jednotlivým uchazečům o příděl v přidělovém řízení. Osídlovacímu úřadu byla svěřena pravomoc rozhodnout, které součásti malé majetkové podstaty budou tvořit přidělovou podstatu a budou přiděleny a které součásti budou ze zkonfiskované majetkové podstaty vyloučeny a převzaty Fondem národní obnovy. Přímo *ex lege* byly z majetkové podstaty vyloučeny peněžité závazky vzniklé před 10. květnem 1945, které převzal k vypořádání Fond národní obnovy. Osídlovací úřad mohl dále z majetkové podstaty vyloučit zejména věcná břemena váznoucí na nemovitosti, služebnosti, u nichž nebylo důvodu k dalšímu trvání, pohledávky vzniklé před 10. květnem 1945 a peněžité závazky vzniklé po 9. květnu 1945, přesahují-li přejímací cenu.¹⁰⁴ Jednomu uchazeči o příděl bylo možno přidělit pouze jeden rodinný domek, avšak toto omezení se nevztahovalo na uchazeče o příděl – právnické osoby.¹⁰⁵ Osídlovací úřad a Fond národní obnovy mohly z důvodů hospodářské účelnosti slučovat a rozdělovat jednotlivé nemovitosti a majetkové podstaty nebo jejich součásti. Konfiskovaný pozemek zatížený právem stavby bylo možno sloučit s konfiskovaným právem stavby v jednu majetkovou podstatu. Pro sloučení konfiskovaného domku s konfiskovaným živnostenským podnikem v něm provozovaným do jedné majetkové podstaty platilo ustanovení přidělového nařízení pro živnostenské podniky.¹⁰⁶

V § 8 a následujících toto nařízení vlády dále obsahovalo přesná pravidla pro určení přejímací ceny rodinného domku snižené či zvýšené podle polohy a počtu obyvatel obce, ve které se rodinný domek nacházel, ceny pozemků, ceny zařízení a hodnoty věcných práv, věcných břemen, peněžitých pohledávek a peněžitých závazků. Přídělce musel zásadně platit minimálně 10 % přejímací ceny v hotovosti. Z tohoto pravidla byla umožněna výjimka pro přednostní přídělce a z důvodů hodných zvláštního zřetele.¹⁰⁷ Nebyl-li zbytek přejímací ceny splacen v hotovosti, bylo možné jej splatit z vázaných vkladů přídělce

¹⁰⁴ § 5 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹⁰⁵ § 6 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹⁰⁶ § 6 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹⁰⁷ § 19 odst. 1 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

a osob žijících s ním ve společné domácnosti, v hotovosti v postupných splátkách nebo Fond národní obnovy zprostředkoval vázaný korunový úvěr u peněžního ústavu za úrokové sazby a podmínek stanovených Ministerstvem financí po dohodě s Národní bankou československou a Fondem národní obnovy. Přídělce též mohl na úhradu přejímací ceny nabídnout nemovitost, kterou dosud vlastnil ve vnitrozemí.

Uchazeč o příděl musel nejdříve podat přihlášku o příděl, a to v prekluzivní lhůtě dvou měsíců od uveřejnění rámcového přidělového plánu. Přihlášku bylo možno podat na jeden nebo více rodinných domků v téže obci, které uchazeč přesně označil, nebo na rodinný domek blíže neurčený v určité obci nebo jejím okolí. Dosavadní uživatelé mohli podat přihlášku o příděl jen toho rodinného domku, který užívali. Každý uchazeč o příděl musel prokázat, že je československým státním občanem nebo že je za něho považován podle § 1 nebo § 2 ústavního zákona č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, ze dne 12. dubna 1946, je české, slovenské či jiné slovanské národnosti, je národně a státně spolehlivý a bezúhonný, není svobodný, jeho rodinní příslušníci nejsou národnosti německé či maďarské a jsou bezúhonní a státně spolehliví a že nemá jinde vlastní byt nebo domek, případně jej po přidělení přídělu nabídne osídlovacímu úřadu nebo Fondu Národní obnovy, případně jej převede do vlastnictví svého zletilého dítěte.¹⁰⁸ Uchazeči o příděl v pohraničním území museli nadto prokázat, že nejpozději ode dne 1. dubna 1947 mají společně se svojí rodinou bydliště v rodinném domku, o jehož příděl žádají, a mají v místě, kde je rodinný domek, nebo v okolí stálé řádné zaměstnání.¹⁰⁹

Zvýhodněna byla opět kategorie přednostních uchazečů o příděl, kterými byli příslušníci československé armády v zahraničí a účastníci boje za osvobození Československa podle §§ 1 a 6 zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, a oběti války podle § 84, odst. 1 zákona č. 164/1946 Sb., o péči o vojenské a válečné poškozence a oběti války a fašistické persekuce. Těmto privilegovaným uchazečům se přidělovalo přede všemi ostatními uživateli, avšak v pohraničním území jen za podmínky, že rodinný domek nebyl přidělen právnické osobě či dosavadnímu uživateli.¹¹⁰ Tím byla poskytnuta ochrana dosavadním držitelům rodinných domků, kteří se ujali jejich držby a fakticky je obsadili ještě před přidělením, a zároveň byla poskytnuta možnost právnickým osobám (v praxi typicky státním podnikům a odborovým organizacím), aby požádaly o příděl

¹⁰⁸ § 21 a 22 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹⁰⁹ § 23 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹⁰ § 24 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

atraktivních majetkových podstat v pohraničních horách (zejména v Krkonoších a Jizerských horách, zčásti v Orlických horách, Jeseníkách a na Šumavě), což následně vedlo k rozvoji tzv. hromadné rekreace. Právnícké osobě bylo navíc možné přidělit rodinný domek s absolutní prioritou přede všemi uchazeči o příděl, pokud rodinný domek užívala nejpozději ode dne 1. dubna 1947 a potřebovala ze závažných důvodů.¹¹¹

Neucházel-li se o příděl žádný přednostní uchazeč, přidělil se rodinný domek uchazeči, který měl v místě rodinného domku nebo v jeho okolí stálé řádné zaměstnání, a splňoval všeobecné podmínky. Pokud žádný takový uchazeč nebyl, přidělil se rodinný domek uchazeči, který jej již trvale užíval, především pokud ho užíval se schválením osídlovacího úřadu, a za předpokladu, že splňoval všeobecné podmínky. Neexistoval-li ani takový uchazeč, přidělil se rodinný domek takovému uchazeči, který splňoval alespoň tyto podmínky: byl československým státním občanem či byl za takového považován, byl české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, národně a státně spolehlivý a soudně bezúhonný a rodinní příslušníci, již s ním žili ve společné domácnosti, nebyli národnosti německé nebo maďarské a byli soudně bezúhonní a státně spolehliví.¹¹²

Mezi stejně oprávněnými uchazeči rozhodl osídlovací úřad podle volné úvahy, při čemž přihlédl zejména k míře důležitosti zaměstnání uchazeče o příděl z hlediska hospodářské výstavby státu a v zájmu osídlovací politiky jakož i k jiným hospodářským a sociálním nebo rodinným poměrům uchazeče, zejména k většímu počtu nezaopatřených dětí.¹¹³

Uchazečům, jimž nebyl přidělen rodinný domek, na který podali přihlášku o příděl, přidělil osídlovací úřad náhradní příděl. Předmětem náhradního přidělu byl jiný rodinný domek, než o který uchazeč o příděl žádal, jiný obytný nemovitý majetek jako třeba nájemní dům s několika byty, ideální část obytného nemovitého majetku, pokud nájemní dům neměl více než čtyři byty, nebo stavební pozemek vhodný pro stavbu rodinného domku. Nepřevzal-li uchazeč o příděl bez závažných důvodů náhradní příděl do 15 dnů od doručení rozhodnutí o přidělu, jeho nárok na náhradní příděl zanikl.¹¹⁴

Uchazeč o příděl rodinného domku byl povinen v přihlášce o příděl osídlovacímu úřadu a Fondu národní obnovy nabídnout svůj obytný dům či stavební parcelu, případně se vzdát bytu, který užíval, pro případ, že mu bude rodinný domek přidělen.¹¹⁵

¹¹¹ § 26 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹² § 25 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹³ § 30 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹⁴ § 31 – 34 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹⁵ § 36 – 37 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

2. Nejdůležitější právní předpisy upravující konfiskaci majetku a jeho následnou redistribuci v přidělovém řízení po druhé světové válce

Nařízení vlády stanovovalo i konkrétní omezení přídělce v nakládání s přiděleným majetkem. Přídělce tak nesměl po dobu 10 let ode dne, kdy bylo do pozemkových knih vloženo jeho vlastnické právo, přidělený rodinný domek zcizit, zatížit nebo pronajmout bez předchozího souhlasu Fondu národní obnovy, a to pod sankcí absolutní neplatnosti takového právního jednání, přičemž toto omezení vázalo i jeho právní nástupce. Toto omezení se nevztahovalo na převod vlastnického práva mezi manžely nebo z rodičů na děti a na pronájem jednotlivých bytů nebo jednotlivých obytných a jiných místností přiděleného rodinného domku. Pokud se přidělený domek zcizil se souhlasem Fondu národní obnovy do deseti let ode dne, kdy bylo pro přídělce vloženo vlastnické právo do veřejné knihy, byl přídělce povinen odvést Fondu národní obnovy rozdíl mezi cenou zcizovací a nabývací, snížený o částku, na kterou Fond národní obnovy ocenil dosud trvající zlepšení majetku, tedy tzv. přeotržek. Kromě toho byl přídělce povinen udržovat dům v dobrém stavu, udržovat požární a odpovědnostní pojištění a umožnit pobyt nájemce a členů jeho rodiny v zahradě. V rozhodnutí o přidělu mohl osídlovací úřad stanovit i další omezení přídělce. Veškerá tato omezení se následně vložila do pozemkové knihy zároveň s vkladem vlastnického práva k přidělenému rodinnému domku pro přídělce.¹¹⁶ Materiálně se tedy jednalo o veřejnoprávní omezení vlastnického práva formou zřízení věcných břemen váznoucích na předmětu přidělu po časově omezenou dobu. Skutečnost, že stát v těchto případech omezoval vlastnické právo pouhým nařízením vlády a nikolivěk zákonem, zde byla ústavně souladná, neboť stát takto neomezoval vlastnické právo k majetku ve vlastnictví třetích osob, nýbrž pouze k majetku ve svém vlastnictví, ježž potom následně i s těmito omezeními převedl na uchazeče o přiděl, který nadto s těmito omezeními přinejmenším konkludentně souhlasil tím, že se ujal držby přiděleného majetku.

Po dobu trvání těchto omezení mohl Fond národní obnovy přídělci přidělený rodinný domek odejmout, jestliže přídělce tato omezení překročil, pozbyl československého státního občanství, nenabídl Fondu národní obnovy vlastní nemovitost, nevzdal se svého bytu či získal přiděl na základě nepravdivých skutečností, nesprávných dokladů nebo jiného obmyslného jednání. Takto odňaté rodinné domky byly zařazeny do dalšího rámcového plánu přidělů vypracovaného osídlovacím úřadem.¹¹⁷

V další části toto nařízení vlády upravovalo zkrácené přidělové řízení pro přiděl rodinných domků, a to na základě zákonného zmocnění obsaženého v zákoně č. 31/1947

¹¹⁶ § 38 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹⁷ § 39 – 41 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

Sb. Osídlovací úřad sestavil rámcové plány určující, kolik rodinných domků v obci bude přiděleno, a místní národní výbor následně stanovil, které konkrétní rodinné domky budou přidělovány, jejich popisná čísla a čísla knihovnicích vložek, v nichž jsou zapsány. O přidělu rozhodoval osídlovací úřad na návrh místního národního výboru. Rozhodnutí obsahovalo jméno, příjmení, zaměstnání a bydliště přidělce, číslo knihovnicí vložky a název katastrálního území, v němž se nachází přidělová podstata, práva a závazky spojené s přidělem, den odevzdání přidělu, výši přejímací ceny a způsob jejího zaplacení a omezení či podmínky uložené přidělci. Příděl se odevzdával zápisem, který svým podpisem stvrdili zástupce Fondu národní obnovy, přidělce a zástupce místního národního výboru.¹¹⁸

Toto nařízení vlády dále v § 53 definovalo na základě zákonného zmocnění obsaženého v zákoně č. 31/1947 Sb. pojem pohraniční území jako část obvodu působnosti osídlovacího úřadu v Praze, která byla v roce 1938 obsazena cizí mocí.

Na řízení podle tohoto nařízení vlády se vztahoval správní řád (nařízení vlády č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů, a v zemích České a Moravskoslezské také nařízení ministra vnitra č. 150/1944 Sb., o obecním správním řízení).¹¹⁹

2.2.5. Nařízení vlády č. 106/1947 Sb., o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků, ze dne 17.6.1947

Tento právní předpis podobně jako předchozí nařízení vlády obsahuje hmotněprávní i procesněprávní úpravu přidělování drobných živnostenských podniků a má charakter přidělový s pouze několika konfiskačními prvky. Vztahuje se na živnostenské podniky zkonfiskované podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., které v zemích České a Moravskoslezské organizačně spadají do Ústředních svazů řemesla, obchodu, dopravy nebo pro cizinecký ruch a na Slovensku jsou povinnými členy živnostenských společenstev, odborných společenstev nebo obchodních grémií, pokud byly rámcovými plány určeny k přidělu. Při pochybnostech o tom, zda jde o živnostenský podnik podle tohoto nařízení, rozhodoval osídlovací úřad.¹²⁰ § 2 tohoto nařízení vlády stanovil taxativní výčet podniků, na něž se toto nařízení vlády nevztahovalo. Osídlovací úřad však byl i v těchto případech zmocněn rozhodnout, že se jedná o podnik podle tohoto nařízení vlády, a určit jej k přidělu.¹²¹ Ke konfiskované majetkové podstatě podniku náležely

¹¹⁸ § 42 – 52 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹¹⁹ § 38 nařízení vlády č. 163/1947 Sb.

¹²⁰ § 1 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²¹ § 3 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

všechny věci, které sloužily provozu podniku, zejména nemovitosti, firma, známky, vzorky, patenty, licence, vodní práva, směnky, cenné papíry, vkladní knížky, hotovosti, pohledávky, jakož i všechny hotové a nedokončené výrobky, polotovary, zásoby a hmoty, jež patřily k podniku v den, který určil osídlovací úřad vyhláškou ve svém věstníku, a peněžité i nepeněžité závazky. Konfiskovanou majetkovou podstatu sepsal a vyúčtoval národní správce podle směrnic, které vydaly osídlovací úřad a Fond národní obnovy. O tom, které součásti majetkové podstaty se přidělí, rozhodoval osídlovací úřad, přičemž z majetkové podstaty byly tímto nařízením vyloučeny vázané vklady, zařízení nebo jeho části, které nejsou nutné pro provoz podniku, hotovost, cenné papíry a okamžitě splatné pohledávky u peněžních ústavů, pokud nejsou nutným provozním kapitálem, úložky vytvořené v době nesvobody na opatření provozního zařízení nebo zboží, úložky investiční a úložky vzniklé odvodem nadměrných zisků, pohledávky vzniklé před 10. květnem 1945 vůči vlastníkům majetku, pohledávky za Německou říší, za dlužníky v Německé říši a za státy, které jsou povinny platit reparace, a jejich příslušníky, patenty důležité pro obranu státu nebo pro jiný veřejný zájem, peněžité závazky vzniklé před 10. květnem 1945 a peněžité závazky vzniklé po 9. květnu 1945, je-li majetková podstata zřejmě předlužena a pokud je fond v případech hodných zvláštního zřetele převezme k vypořádání jako závazky, které nevznikly vinou přidělce.¹²²

Toto nařízení vlády dále obsahovalo poměrně podrobná pravidla pro stanovení přejímací ceny. Před předáním přidělci musel tento zaplatit nejméně 10 % ceny v hotovosti. Zbytek mohl být uhrazen převodem z vázaných vkladů, případně z úvěru u peněžního ústavu zprostředkovaného Fondem národní obnovy. Na žádost přidělce mu mohl Fond národní obnovy zprostředkovat i provozní úvěr.¹²³

Pro uchazeče o přiděl byla stanovena kritéria obdobná těm obsaženým v předchozím nařízení vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, a byla definována i privilegovaná kategorie přednostních uchazečů. Též pravidla pro podání přihlášky o přiděl byla obdobná pravidlům o přiděl rodinného domku, včetně propadné dvouměsíční lhůty. Oproti všeobecným podmínkám pro uchazeče o přiděl rodinného domku musel uchazeč o přiděl drobného živnostenského podniku prokázat též způsobilost podle živnostenských předpisů k provozování podniku, o který se ucházel, a že tento podnik jako národní správce řádně spravoval po dobu nejméně tří měsíců.¹²⁴

¹²² § 4 – 6 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²³ § 11 – 17 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²⁴ § 22 odst. 1 písm. e) a f) nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

Drobný živnostenský podnik mohl být stejně jako rodinný domek přidělen i právnické osobě, a to i přede všemi ostatními uchazeči včetně přednostních.¹²⁵ Při konkurenci stejně oprávněných uchazečů rozhodl osídlovací úřad podle volné úvahy, při čemž přihlédl zejména k sociálním a rodinným poměrům a k lepší odborné kvalifikaci uchazeče.¹²⁶ Z přidělu byly vyloučeny osoby, které byly pravomocně potrestány za pletichy při konfiskaci či v přidělovém řízení spáchané v době výkonu národní správy podle § 19 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. nebo pro černý obchod a podobné pletichy podle § 1 zákona 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich. Uchazeč, který provozoval ještě jiný výdělečný podnik, byl povinen vzdát se jeho provozování pro případ, že mu bude přidělen spravovaný podnik, o jehož přidělení v přihlášce požádal.¹²⁷

Stejně jako u rodinných domků nesměl přidělce přidělený podnik nebo jeho část zcizit, zatížit, propachtovat nebo pronajmout bez předchozího svolení Fondu národní obnovy. Toto omezení však na rozdíl od přidělu rodinného domku trvalo až do úplného zaplacení přejímací ceny, vždy však nejméně po dobu deseti let ode dne následujícího po odevzdání podniku do vlastnictví. Při porušení stanovených omezení mohl Fond národní obnovy za stejných podmínek jako u rodinných domků přidělený drobný živnostenský podnik odejmout. Oproti rodinným domkům bylo navíc možno drobný živnostenský podnik odejmout i při ztrátě živnostenského oprávnění.¹²⁸

Přídělové řízení pro drobné živnostenské podniky bylo upraveno obdobně jako pro rodinné domky a drobné živnostenské podniky určené rámcovými plány se přidělovaly ve zkráceném přidělovém řízení na základě rozhodnutí osídlovacího úřadu po podání přihlášky o přiděl a případně i žádosti o národní správu. Obsah rozhodnutí byl obdobný jako u rodinných domků a stejně probíhalo o předávání přidělové podstaty přidělci.¹²⁹

Definice pohraničního území v tomto nařízení vlády byla shodná s definicí v nařízení vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, a na řízení podle tohoto nařízení vlády se vztahoval správní řád.¹³⁰ Oproti nařízení vlády č. 163/1947 Sb. však tento právní předpis obsahoval i úpravu zásad pro zrušení živnostenského oprávnění získaného po 5. květnu 1945.¹³¹

¹²⁵ § 24 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²⁶ § 25 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²⁷ § 26 – 27 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²⁸ § 28 – 31 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹²⁹ § 38 – 51 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹³⁰ § 52 a 57 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

¹³¹ § 53 – 56 nařízení vlády č. 106/1947 Sb.

2.3 Související právní předpisy

S konfiskačními a přidělovými právními předpisy souvisely též některé další předpisy, které sice přímo materii konfiskací či přidělů neupravovaly, ale přinejmenším nepřímo ji významným způsobem ovlivňovaly. K takovým předpisům patřil zákon č. 182/1950 Sb., o zrušení Fondů národní obnovy, ze dne 20. prosince 1950. Tento zákon ke dni 1. července 1951 zrušil Fond národní obnovy v Praze a Bratislavě. Likvidaci Fondu národní obnovy provedlo Ministerstvo financí, které zákon taktéž zmocňoval, aby po dohodě s Ministerstvem vnitra sekundárním právním předpisem upravilo přenesení některých úkolů Fondu národní obnovy na národní výbory a jiné orgány veřejné správy.¹³²

Obdobně byl zákonem č. 98/1950 Sb., o zrušení Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství a fondů pozemkových reforem a o sloučení jejich jmění, ze dne 12. července 1950 zrušen Národní pozemkový fond při Ministerstvu zemědělství, přičemž jeho působnost přešla přímo *ex lege* na Ministerstvo zemědělství a národní výbory nejpozději dnem 1. ledna 1951.¹³³ Tyto dva zákony tedy ovlivnily zejména procesní stránku přidělového řízení, když změnily orgány, do jejichž působnosti vedení přidělového řízení spadalo.

Dalším důležitým právním předpisem, který souvisel s konfiskacemi a přidělováním majetku, byl zákon č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek. Tento zákon ovlivňoval přidělové řízení jednak nepřímo stanovením speciální, zjednodušené úpravy intabulačních pravidel ve srovnání s obecnou úpravou v tehdy účinném katastrálním zákoně (zákon č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení, ze dne 16. prosince 1927) a za druhé přímo stanovením omezení váznoucích na přiděleném majetku a zákonného zástavního práva. Upravoval knihovní pořádek majetku zkonfiskovaného podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, a majetku odevzdaného přidělcem Národnímú pozemkovému fondu podle § 2, odst. 1, písm. b) dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.¹³⁴

¹³² § 2 zákona č. 182/1950 Sb.

¹³³ § 1 odst. 2 zákona č. 98/1950 Sb.

¹³⁴ § 1 zákona č. 90/1947 Sb.

Na návrh Národního pozemkového fondu knihovní soud ve vložce, jejíž knihovní těleso bylo konfiskováno, vyznačil, podle kterého předpisu konfiskace nastala. Parcely zapsané ve vložce, ve které byla takto vyznačena konfiskace knihovního tělesa, mohly být zapsány do jiné vložky, aniž se odepsaly z vložky původní.¹³⁵ Parcely konfiskovaného majetku se do dalších vložek zapisovaly bez závad, které na nich dříve vázly, nenavrhl-li Národní pozemkový fond jinak.¹³⁶ Zápisy do pozemkových knih se prováděly na základě tzv. vkladných listin, jimiž byly rozhodnutí o přidělu vydaná Národním pozemkovým fondem nebo jiným příslušným úřadem, ale i jiná rozhodnutí nebo prohlášení Národního pozemkového fondu anebo jiného příslušného úřadu o přechodu vlastnického práva ke konfiskovanému majetku na jiného nabyvatele. U majetku odevzdaného přidělcem Národnímu pozemkovému fondu podle § 2, odst. 1, písm. b) dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. byl vkladnou listinou také protokol sepsaný u Národního pozemkového fondu a podepsaný vlastníkem nebo jeho řádně zmocněným zástupcem.¹³⁷ Zkonfiskované parcely mohly být děleny a jejich hranice měněny na základě pouhých polohopisných nástinů namísto řádných geometrických plánů, přičemž polohopisný nástin byl v praxi pouze snímek katastrální mapy v měřítku 1:5 000, na nějž se bez jakéhokoliv měření ručně tužkou vyznačily požadované změny; katastrální úřad kontroloval pouze číslování změněných či nově vzniklých parcel.¹³⁸ V písemném katastrálním operátu se tyto změny zaznamenávaly pouhým zápisem namísto standardního záznamu podle § 87 zákona č. 177/1927 Sb., o pozemkovém katastru a jeho vedení.¹³⁹

Tyto změny hranic na základě pouhých polohopisných nástinů a v takto vedených vložkách pozemkových knih měly být podle tohoto zákona pouze prozatímní. § 14 tohoto zákona předpokládal, že katastrální měřické úřady takto provedené změny následně standardně zaměří a zpřesní v rámci běžné obnovy katastrálního operátu. Národní pozemkový fond měl též následně předložit řádné geometrické plány. K tomu však v naprosté většině případů nikdy nedošlo.

Zápisy z dosavadních vložek, které byly v jiném než českém či slovenském jazyce, se do nových knihovních vložek přepisovaly jen v češtině nebo slovenštině.¹⁴⁰ Byla-li v katastrálním území převážná část nemovitostí přidělena většímu počtu přidělců, pro které bylo nutno zřizovat nové knihovní vložky, a bylo-li pravděpodobné, že měřické práce

¹³⁵ § 5 zákona č. 90/1947 Sb.

¹³⁶ § 7 zákona č. 90/1947 Sb.

¹³⁷ § 11 zákona č. 90/1947 Sb.

¹³⁸ § 12 zákona č. 90/1947 Sb.

¹³⁹ § 13 zákona č. 90/1947 Sb.

¹⁴⁰ § 18 zákona č. 90/1947 Sb.

potřebné pro provedení knihovního pořádku nebudou provedeny včas, mohl Národní pozemkový fond na základě přidělové listiny se stručně popsáním předmětem přidělu žádat, aby bylo vloženo vlastnické právo k přidělenému majetku ve vložce předběžné, která se za tím účelem předběžně zřídila. V předběžné vložce se uvádělo jen označení přidělu popisným číslem přidělené usedlosti nebo rodinného domku a ostatní zápisy se provedly až na další žádost Národního pozemkového fondu. Provedením těchto dodatečných doplňujících zápisů pozbyla předběžná knihovní vložka své předběžné povahy.¹⁴¹

§ 23 tohoto zákona obsahoval stejná omezení vlastnického práva, která byla uvedena v nařízeních vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, a č. 106/1947 Sb., o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků, i dekretch prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Tato omezení tedy byla stanovena duplicitně jak na úrovni dekretu a zákona, tak ještě předpisy nižší právní síly. Podle § 24 byl navíc nabyvatel přiděleného majetku povinen přenechat přidělený majetek státu, zemi, okresu nebo obci pro veřejné účely, pro které by mohl být majetek vyvlastněn, a to za náhradu stanovenou na základě přidělové ceny. Toto omezení odpovídající materiálně zákonnému věcnému břemeni trvalo po dobu pěti let ode dne, kdy bylo pro nabyvatele vloženo do pozemkové knihy vlastnické právo k přidělenému majetku. Všechna tato omezení se vkládala do pozemkové knihy zároveň s vkladem vlastnického práva pro přidělce.¹⁴² Oproti nařízením vlády uvedeným výše zákon též zřizoval zákonné prioritní zástavní právo k přidělenému majetku za nedoplatky přidělové nebo přejímací ceny, a to v pořadí za zákonným zástavním právem za nedoplatky na dani výdělkové (tehdejší označení daně z příjmů), pozemkové nebo domovní, ale přede všemi jinými zákonnými zástavními právy, která mají jinak stejný pořad jako nedoplatky těchto daní. Toto zástavní právo pokrývalo i příslušenství původní pohledávky, a to i příslušenství promlčené. Národní pozemkový fond mohl na takto zajištěné pohledávky vydat platební příkaz, který byl exekučním titulem pro správní i soudní exekuci.¹⁴³

¹⁴¹ § 22 zákona č. 90/1947 Sb.

¹⁴² § 26 zákona č. 90/1947 Sb.

¹⁴³ § 28 zákona č. 90/1947 Sb.

Pouhým polohopisným nástinem bylo možné měnit i hranice obcí a katastrálních území.¹⁴⁴ Právní jednání, písemnosti a knihovní zápisy k provedení tohoto zákona byly osvobozeny od daní a poplatků.¹⁴⁵

Dalším právním předpisem, který souvisel s konfiskacemi a přiděly, byl zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ze dne 25. října 1950, který od 1. ledna 1951 nahradil do té doby účinný zákon č. 946/1811 ř. z. ze dne 1. června 1811, obecný zákoník občanský. Tento tzv. střední občanský zákoník sice souvisel s konfiskacemi a přiděly jen nepřímo, ale přesto velmi výrazně. Až do 31. prosince 1950 se veškerý knihovní pořádek včetně zjednodušené speciální úpravy pro konfiskáty a přiděly obsažené v zákoně č. 90/1947 Sb. řídil zásadou intabulace zakotvenou v § 431 zákona č. 946/1811 ř. z., podle které „ku převodu vlastnictví nemovitých věcí musí býti nabývací jednání zapsáno do veřejných knih k tomu určených“. Do stejného data dále platila zásada *superficies solo cedit* zakotvená v § 297 zákona č. 946/1811 ř. z., podle které byly budovy příslušenstvím pozemku, na kterém stály, a nebyly samostatnými věcmi v právním slova smyslu. Obě tyto základní zásady však zákon č. 141/1950 Sb. zrušil a zakotvil jejich opak. Zásada *superficies solo non cedit* byla zakotvena v § 25 středního občanského zákoníku, který výslovně stanovil, že „stavby nejsou součástí pozemku“. § 111 odst. 1 pak zakotvoval zásadu, že „vlastnictví k věcem jednotlivě určeným převádí se už samou smlouvou“. Tyto dvě radikální změny výrazně ovlivnily i právní vztahy ke zkonfiskovanému a přidělenému nemovitému majetku na desetiletí dopředu a lze konstatovat, že velká část problémů týkajících se zkonfiskovaného a přiděleného majetku, kterou později musely řešit soudy, jde na vrub těmto dvěma změnám.

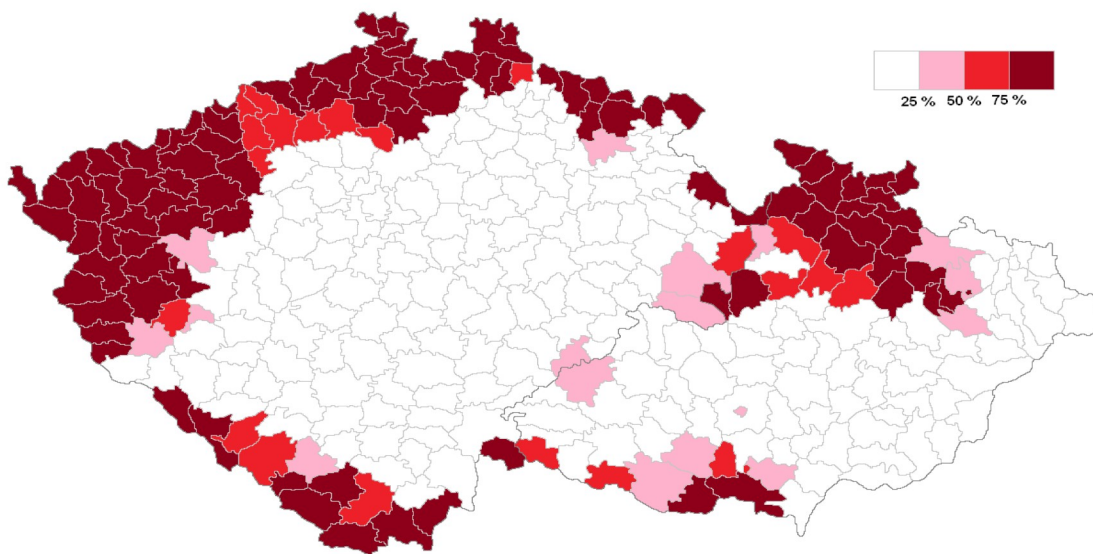
¹⁴⁴ § 33 zákona č. 90/1947 Sb.

¹⁴⁵ § 35 zákona č. 90/1947 Sb.

3. PRÁVNÍ OTÁZKY VYPLÝVAJÍCÍ Z KONFISKACE MAJETKU A JEHO PŘIDĚLOVÁNÍ PODLE DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY A JEJICH ŘEŠENÍ V ROZHODOVACÍ PRAXI ČESKÝCH SOUDŮ

Druhá světová válka a její konec přinesly společenské, hospodářské a politické změny do té doby nevídaného rozsahu. 2 232 544 českých¹⁴⁶ Němců bylo z Československé republiky do konce roku 1946 odsunuto a jejich majetek byl zkonfiskován na základě dekretů prezidenta republiky. Dále v Československu zůstávalo přibližně 7 000 Němců odsouzených k trestu odnětí svobody na základě dekretu prezidenta republiky č. 16/1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 19. června 1945, jimž byl zároveň vysloven trest propadnutí majetku podle ustanovení § 14 písm. c) tohoto dekretu,¹⁴⁷ přičemž k 1. lednu 1947 zbylo v Československu přibližně 240 000 Němců.¹⁴⁸ To vedlo ke značnému úbytku obyvatelstva zejména v pohraničí, kde byl před druhou světovou válkou podíl německého obyvatelstva nejvyšší (viz mapa č. 1).

Mapa č. 1: Procentní podíl německého obyvatelstva v soudních okresech podle sčítání lidu roku 1930

Pramen: *Statistický lexikon obcí v republice Československé I. země Česká (Praha, 1934), Statistický lexikon obcí v republice Československé II. země Moravskoslezská (Praha, 1935); dostupné na: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sudetendeutsche.png>*

¹⁴⁶ Autor této práce považuje výraz čeští Němci za přesnější a výstižnější než běžně užívaný výraz sudetští Němci, neboť Němci odsunutí po druhé světové válce z Československa nepocházeli jen z českých a moravských severních pohraničních hor, Němci nazývaných „Sudety“, nýbrž z celého Československa včetně Prahy. Výraz Sudety byl původně pouze geomorfologickým označením Krkonoško-jesenické subprovincie československého pohraničního horstva a nadto byl vyhláškou Ministerstva vnitra ze dne 22. května 1945 uveřejněnou dne 24. května 1945 v Úředním listu republiky Československé na straně 1 označen za „zejména v úředním styku nepřijatelný“.

¹⁴⁷ O jeho poměru k ostatním dříve uvedeným dekretům prezidenta republiky viz dále.

¹⁴⁸ Macháček, Pavel: *Cesta Čechů a Němců k dnešku*. Praha: Aventinum, 2002, str. 122 a násl.

Pohraniční území bylo postupně osídlováno obyvatelstvem slovanského původu, a to zpočátku zcela spontánně a neřízeně, a teprve až s postupem času systematicky a řízeně. Československým pohraničím navíc poměrně dlouhou dobu po skončení války procházely zbytky ozbrojených sil Třetí říše a civilní migranti z řad německé populace snažící se dostat do Německa. Československé správní úřady byly rozvrácené případně bezprostředně po skončení války na mnoha místech státu *de facto* neexistovaly. Nejdříve spontánně a improvizovaně, později řízeně začaly vznikat místní správní komise pro správu obcí a okresů s většinou obyvatelstva státně nespolehlivého a národní výbory na ostatním osvobozeném území¹⁴⁹ a v návaznosti na ně i další správní úřady, které zejména v počátcích pracovaly ve velmi provizorních a v podstatě nouzových podmínkách. Osoby, které úřední činnost v poválečném období vykonávaly, měly různorodou kvalifikaci a často byly do správních úřadů dosazovány či voleny na základě jiných kritérií než odbornosti.

V tomto kontextu tedy proběhla konfiskace nepřátelského majetku, který byl následně na některých místech spontánně obsazen navrátilivšími se obyvateli vyhnanými z oblastí anektovaných Německou říší na základě mnichovské dohody, později svěřen do národní správy a ještě později převeden do vlastnictví přídělčům. Institut národní správy byl přitom od počátku považován za pouze dočasný a jeho cílem bylo zajistit alespoň základní ochranu, údržbu a využití majetku do doby, než bude řádně přidělen do vlastnictví uchazeči o příděl. Na podzim roku 1945 provedlo Ministerstvo zemědělství v souladu s § 22 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 revizi národních správ zemědělských majetkových podstat za účelem zjištění výsledků hospodaření a prověřilo i samotné národní správce z hlediska bezúhonnosti a národní spolehlivosti.

V řadách národních správců a později přídělčů byla značná fluktuace. Národní správci a později přídělci svěřené a přidělené usedlosti mezi sebou formálně i neformálně směnovali a se souhlasem úřadů i bez něj je opouštěli a obsazovali jiné. V místech, kde dosud nebyl zhotoven grafický přidělový plán, se zkonfiskované majetkové podstaty svěřovaly pouze do národní správy a do užívání, a to i několik let po skončení druhé světové války. Až po zhotovení a schválení grafického přidělového plánu zemským národním výborem a Ministerstvem zemědělství se uchazeč o příděl, který majetek užíval, mohl stát jeho vlastníkem. Jestliže však oprávněný uživatel příděl mezitím opustil či směnil, užíval jej následný faktický uživatel bez právního důvodu, neboť příděl se

¹⁴⁹ Právní úprava národních výborů a místních správních komisí je obsažena v ústavním dekretu prezidenta republiky č. 1/1944 Úř. věst. čsl. ze dne 4. prosince 1944, o národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění, který byl vyhlášen vyhláškou ministra vnitra č. 43/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., o národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění.

opuštěním uvolnil. Nebyla-li však tato skutečnost nahlášena správnímu orgánu, docházelo k vydání přidělové listiny původnímu uchazeči o příděl, který jej však už dávno neužíval.

Co se přidělování zkonfiskovaných majetkových podstat týče, byla tedy situace v několika poválečných letech nestabilní a do určité míry nepřehledná. Opuštění principu intabulace od 1. ledna 1951 tuto nepřehlednost ještě umocnilo, jelikož stát do značné míry přestal mít přehled o převodech nemovitého majetku. Důsledky těchto skutečností zpravidla vplynuly na povrch až po změně politického uspořádání v roce 1989, poněvadž do té doby převažovalo v důležitosti právo užívací nad právem vlastnickým, jež bylo často jen holé (*nuda proprietas*). Následně však byl obnoven základní význam a důležitost práva vlastnického a s tím začalo docházet k mnoha soudním sporům týkajícím se zkonfiskovaného majetku.

Třebaže spolu tyto soudní spory souvisejí, je možno rozdělit je podle četnosti výskytu v rozhodovací praxi soudů do několika tematických okruhů, které však nejsou navzájem zcela odděleny, nýbrž se často prolínají. Z těchto okruhů byly následně vybrány ty, jež autor považuje za stěžejní, poněvadž na otázkách v jejich rámci rozhodovaných buď stojí celá dekretální normotvorba a právní vztahy na ní založené (ústavnost a legitimita dekretů prezidenta republiky), nebo jsou významné pro právní vztahy k nemovitostem a pro jejich praktické využívání po změně politického uspořádání v roce 1989 (nabývání a pozbývání vlastnického práva, problematika držby, problematika věcných břemen, zmínění některých křivd).

3.1 Ústavnost a legitimita dekretů prezidenta republiky

Nepochybně nejzásadnější právní otázka, kterou bylo třeba autoritativně rozhodnout, vyvstala v době společenských a s nimi souvisejících právních změn po roce 1989, kdy se některé osoby – zejména z řad těch, jimž bylo podle dekretů prezidenta republiky konfiskováno, začaly konfiskovaného majetku pod různými záminkami domáhat u soudů. To vedlo k potřebě posoudit legitimitu a slučitelnost konfiskačních dekretů prezidenta republiky s ústavou, a to jak s Ústavou Československé republiky platnou v době vydání dekretu, tak s Ústavou České republiky platnou v době podání žaloby.

Autoritativním rozhodnutím v této věci se stal nálezný pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94 ve věci legality a legitimacy dekretů prezidenta republiky, ve zkratce zvaný nálezný ve věci Dreithaler podle příjmení stěžovatele. Stěžovatel Rudolf Dreithaler podal podle ustanovení § 64 odst. 1 písm. d) ve spojení s ustanovením § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, spolu s ústavní stížností návrh na zrušení dekretu prezidenta

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, jež odůvodnil takto: „Krajský soud v Ústí nad Labem v rozporu s nyní platným ústavním právem, jakož i v rozporu s ústavním právem platným v roce 1945, prohlásil dekret č. 108/1945 Sb. za platnou součást našeho právního řádu a současně prohlásil, že tento dekret je zákonným aktem, na jehož základě byl majetek konfiskován. Podle ústavní listiny z roku 1920 náležela moc zákonodárná pouze Národnímu shromáždění a jeho oběma sněmovnám. V době rozpuštění některé sněmovny a nebo od uplynutí jejího volebního období až do opětovného sejití sněmoven a dále po dobu, po kterou bylo jejich zasedání odročeno nebo skončeno, činil neodkladná opatření, i když by k nim bylo jinak třeba zákona, a vykonával moc vládní a výkonnou 24 členný výkonný výbor, složený ze 16 členů Poslanecké sněmovny a 8 členů Senátu. Tento výbor byl příslušný ve všech věcech náležejících do zákonodárné působnosti Národního shromáždění, avšak ani tento výbor nebyl oprávněn měnit ústavní zákony nebo ukládat svými opatřeními nové trvalé finanční povinnosti nebo zcizovat státní majetek. Žádný jiný ústavní orgán, než právě vyjmenované Národní shromáždění, popř. jeho 24 členný výkonný výbor, nebyl nadán zákonodárnou pravomocí. Ať už byl tedy dr. Edvard Beneš čímkoliv, popř. v rozhodné době, kdy dekrety vydával, dokonce i prezidentem (a tím podle právního názoru navrhovatele nebyl a být nemohl, neboť dne 5. 10. 1938 abdikoval a po něm byl řádně zvolen jiný prezident Československé republiky), nemohl ani jako soukromá osoba, ani jako prezident republiky Československé být nadán zákonodárnou pravomocí. Pokud tedy vydával jakékoliv akty, byly to nanejvýše správní akty moci vládní a výkonné, vydávané v rozporu s tehdy platným ústavním právem a od samého počátku akty nulitní. Pokud socialistická právní věda a bezprostředně před ní i právní věda ovlivněná tzv. nacionálně socialistickou revolucí, údajně probíhající v roce 1945, tedy jeho akty označovala za akty revolučního zákonodárství, nutno poznamenat, že neexistuje revoluční zákonodárství, pouze revoluční násilí bez zákona. Tyto akty, takto posuzovány, byly tedy nejvýše akty násilí, nikoliv práva. V rozporu se základními zásadami právního státu bylo zde jedné osobě přiznáno být současně zákonodárcem a zároveň mocí vládní a výkonnou. Dekret č. 108/1945 Sb., který byl aplikován v citovaném rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočka Liberec, je v rozporu i s články 2, 3, 4, 11 a 24 Listiny základních práv a svobod, týkajícími se uplatňování a mezí státní moci, národnostních práv, mezí základních práv a svobod, jakož i práva vlastnit majetek.“ Stěžovatel na základě tohoto odůvodnění navrhl, aby Ústavní soud prohlásil dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. za akt od samého počátku nulitní. Pokud by se Ústavní soud navzdory právním zásadám civilizovaných společností

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Evropy domníval, že se jednalo o právní akt či dokonce zákon, navrhl tento právní předpis zrušit. Dva vedlejší účastníci na straně stěžovatele, kteří navrhovali zrušení ustanovení § 2 odst. 5 a ustanovení § 1 a § 2 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., nadto tvrdili, že celý tento dekret je ve své podstatě antidemokratický a antihumánní, neboť „*aby se stát nemusel zdržovat s případným spoluvlastnictvím v případech, kde by jinak podmínky dekretu dopadaly jen na části nemovitých věcí, přišla mu legislativa na pomoc s takovou nekulturní konstrukcí. Postižený spoluvlastník byl vyřazen z možnosti se bránit. Tento princip označeného dekretu je v přímém rozporu s článkem 17 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv navazujícím na článek 55 písm. C Charty OSN, článkem 1 odst. 1 Dodatkového protokolu z 20. 3. 1952 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i v rozporu s Deklarací práv dětí, zejména její zásadou č. 2 a 8, neboť v době konfiskace byl navrhovatel nezletilý*“ a dále, že dr. Beneš nebyl v roce 1945 oprávněn prezidentské dekrety vydávat, neboť podle Ústavy Československé republiky z roku 1920 nebyl v té době Národním shromážděním za prezidenta zvolen.¹⁵⁰

Právě toto odůvodnění, které brojí proti samotnému základu dekretální normotvorby a teorii právní kontinuity Československé republiky v době nesvobody, a stěžovatelův návrh na prohlášení dekretu za nulitní, či na jeho zrušení činí rozhodnutí Ústavního soudu v této věci zcela zásadním a bez pochyby nejdůležitějším ze všech následných rozhodnutí soudu Ústavního i soudů obecných týkajících se konfiskací podle dekretů prezidenta republiky. Pokud by totiž Ústavní soud prohlásil z výše uvedených důvodů dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. za nulitní od samého počátku, nebo jej zrušil pro rozpor s ústavním pořádkem ať již v době vydání předmětného dekretu nebo v době rozhodování o něm, znamenalo by to, že by zcela jistě neobstály v testu ústavnosti ani další konfiskační dekrety uvedené v části druhé této práce, a veškeré konfiskace podle nich provedené by tak ztratily svůj právní základ.

Návrh stěžovatele byl plénem Ústavního soudu zamítnut z následujících důvodů. Ústavní princip demokratické legitimacy státního zřízení byl v ústavní listině Československé republiky z roku 1920 postaven nad a před požadavek formálně-právní legitimacy. Tento ústavní princip zdůrazňuje vazbu na hodnotový řád, který je základem i mezinárodního právního řádu a je vyjádřen již v preambuli Ústavy: „*neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický, pokrokový*“. „*Tento hodnotový základ ústavní listiny z roku 1920 a její otevřenost ve směru k mezinárodnímu právu dokumentuje mimo jakoukoliv pochybnost i úprava práv*

¹⁵⁰ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

a svobod, jakož i úprava ochrany národních, náboženských a rasových menšin. V hodnotovém nazírání, jak se vytvářelo během druhé světové války a krátce po ní, bylo naopak obsaženo přesvědčení o nezbytnosti postihu nacistického režimu a náhrady, či alespoň zmírnění škod způsobených tímto režimem a válečnými událostmi. Ani v tomto směru tedy dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, neodporuje "právním zásadám civilizovaných společností Evropy platným v tomto století", ale je právním aktem své doby, opírajícím se i o mezinárodní konsens."¹⁵¹

Z tohoto důvodu byla i v době okupace Československé republiky mezinárodně uznávána kontinuita československého státu, jeho politického vedení v exilu a jeho právního řádu. „Vynuceným chováním československého státu, počínaje pohrůzkami útočné války ze strany Hitlera - což bylo v rozporu s v této době platným i samotné Německo vázajícím Briand-Kellogovým paktem, přijetím mnichovské dohody, přes vynucené odstoupení prezidenta Beneše až k cestě prezidenta Háchy do Berlína, ztrácel totiž tento stát svou věrohodnou demokratickou legitimaci, neboť jeho chování se zcela zřetelně rozcházelo s postojem ústavního suveréna, totiž lidu, který svou vůli žít v demokratickém státě dal jasně najevo, mimo jiné, v mobilizaci v roce 1938. Právě v tomto faktu lze spatřovat důvod, proč jakýkoliv z těchto neblahých aktů, byť byl uskutečněn při formálním dodržení ústavních procedur, nelze uznat za legitimní. Po rozbití Československé republiky a jejího ústavního zřízení znemožnily poměry po řadu let demokratickou formaci konstitutivní moci lidu na území republiky. V tomto směru jsme se nelišili od celé řady jiných evropských zemí, jejichž exilové reprezentace, i právní akty jimi vydávané, byly z uvedených důvodů v širokém měřítku mezinárodně uznávány, a to v souladu s obecně uznávanou právní zásadou, že akty vzniklé pod nátlakem se považují za nulitní.“¹⁵²

Po mezinárodním uznání Prozatímního státního zřízení Československé republiky zřízeného ústavními dekrety prezidenta republiky č. 1/1940, 2/ 1940 a 4/ 1940 Úředního věstníku československého, které se skládalo z prezidenta republiky, vlády a Státní rady, vydala československá vláda dne 3. 12. 1942 usnesení publikované v Úředním věstníku československém, ročníku III. 1942 na straně 17 o další platnosti prezidentského úřadu prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše. V tomto usnesení se uvádělo, že prezident republiky Edvard Beneš, který byl řádně zvolen prezidentem republiky Národním

¹⁵¹ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

¹⁵² Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

shromážděním dne 18. prosince 1935, se sice vzdal své funkce prezidenta republiky dne 5. října 1938, avšak československá vláda ani občané československého státu nikdy nepokládali jeho odstoupení z funkce za platné, protože bylo protiprávně vynuceno. Proto Edvard Beneš zůstal prezidentem republiky nepřetržitě od 8. prosince 1935 a jeho sedmileté volební období uplyne dne 18. prosince 1942.¹⁵³ Za hlavu československého státu je Edvard Beneš uznáván i členskými vládami Spojených národů i vládami nečlenskými. Podle § 1 zákona č. 161/1920 svolává schůzi Národního shromáždění k volbě prezidenta republiky předseda vlády, čímž je právě předsedovi vlády svěřena pravomoc pečovat o včasnou volbu nového prezidenta republiky. Jelikož schůze Národního shromáždění nemohla v daných poměrech být svolána, uplatní se § 58 odst. 5 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, podle kterého dřívější prezident zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen prezident nový. Vláda se tedy tímto usnesením usnesla, že dosavadní prezident republiky Edvard Beneš zůstává prezidentem republiky až do doby, kdy bude možno zvolit nového prezidenta republiky.

Ústavní soud dále uvádí, že Edvard Beneš odstoupil z funkce prezidenta republiky v době nesvobody (od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945, viz výše) a po tzv. mnichovské dohodě ze dne 29. 9. 1938, která byla následně prohlášena za nulitní v čl. 1 smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo, publikované vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 94/1974, o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, ze dne 3. října 1974. Nulita mnichovské dohody je dále potvrzena smlouvou mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo, o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, publikovanou sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 521/1992 Sb., o sjednání Smlouvy mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, dne 27. února 1992, v níž je současně uznávána skutečnost, že československý stát od roku 1918 nikdy nepřestal existovat.

Co se týče uznání československé exilové vlády a Edvarda Beneše jako prezidenta republiky, Ústavní soud uvádí, že pokud jde o mezinárodní uznání, třeba na prvním místě uvést dopis britského ministra zahraničních věcí Halifaxe prezidentu Benešovi ze dne 21.

¹⁵³ Na podporu této teorie kontinuity výkonu funkce prezidenta republiky viz Zeman, Z., Klimko, A.: *The Life of Edvard Beneš 1884-1948: Czechoslovakia in Peace and War*. Oxford: The Clarendon Press, 1997, str. 139 a násl., nebo Dejmek, J. (hlavní editor): *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika v roce 1938. Část 2 (červenec – říjen 1938)*. Praha: ÚMV – Karolinum 2001, str. 489 a násl. Ve prospěch platnosti abdikace a následného obnovení funkce prezidenta republiky naopak argumentuje tento článek: Pavlíček, Václav: *O kontinuitě a diskontinuitě*. In: *Právní praxe*, 1993, roč. 41.

7. 1940, v němž mu sděluje, že „v odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království s radostí uznává prozatímní československou vládu, utvořenou Československým národním výborem v této zemi a navazuje s ní styky“.¹⁵⁴ V dopise A. Edena ze dne 18. července 1941 určeném ministru Janu Masarykovi se uvádí, že král rozhodl pověřit mimořádného vyslance u dr. Beneše jako prezidenta ČSR, a že britská vláda považuje právní postavení prezidenta a vlády ČSR za totožné s postavením spojeneckých hlav států a vlád. V dopise F. D. Roosevelta dr. Benešovi ze dne 30. června 1941 je jako adresát uveden „dr. Edvard Beneš, prezident prozatímní vlády československé“. Dne 26. října 1942 sdělily Spojené státy americké oficiálně ministru Janu Masarykovi, že uznání Spojenými státy je třeba považovat mezinárodně právně za plné a definitivní. Také Sovětský svaz plně uznal československou prozatímní vládu v červenci 1941. Kromě Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku uznalo tak Československou republiku zastupovanou prozatímní vládou v Londýně de iure buď výslovným uznáním, nebo navázáním diplomatických styků 27 států. Princip formální právní kontinuity s předmnichovským právním řádem je obsažen i v prezidentově prohlášení podle § 64 odst. 1 č. 3 ústavní listiny, o válečném stavu mezi Československou republikou a státy, které jsou ve válce se Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku, Svazem sovětských socialistických republik a Spojenými státy americkými¹⁵⁵ jakož i v dalších aktech.

Všechny tyto argumenty tedy vyvracejí tvrzení stěžovatele a jednoho z vedlejších účastníků, že Edvard Beneš nebyl v době vydávání dekretů prezidentem republiky, neboť dne 5. října 1938 abdikoval a následně nebyl řádně zvolen, a potvrzují teorii kontinuity Československé republiky i teorii kontinuity výkonu funkce prezidenta republiky Edvardem Benešem.

Z pohledu státovědecké teorie je však tento závěr Ústavního soudu o kontinuitě výkonu funkce prezidenta republiky Edvardem Benešem vnitřně rozporný, jelikož ve skutečnosti argumenty na jeho podporu čerpají ze dvou protichůdných interpretací – z výkladu, že Edvard Beneš sice z funkce prezidenta republiky odstoupil, ale poněvadž šlo o právní jednání učiněné pod nátlakem, odstoupení bylo neplatné,¹⁵⁶ a z interpretace, že Edvard Beneš z funkce prezidenta republiky odstoupil platně, avšak jeho výkon funkce prezidenta republiky byl následně obnoven zejména v důsledku mezinárodního faktického

¹⁵⁴ Úřední věstník československý, roč. I., č. 10, str. 4.

¹⁵⁵ Úřední věstník československý, ročník III, č. 1, str. 7.

¹⁵⁶ Zeman, Z., Klimko, A.: *The Life of Edvard Beneš 1884-1948: Czechoslovakia in Peace and War*. Oxford: The Clarendon Press, 1997, str. 139 a násl.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

i právního uznání Edvarda Beneše za „prezidenta prozatímní československé vlády“.¹⁵⁷ Z pohledu praktického dopadu nálezu a jeho precedenčního potenciálu se však nejedná o vadu podstatnou, protože jak teorie kontinuity, tak teorie diskontinuity výkonu funkce prezidenta republiky Edvardem Benešem vedou k závěru, že Edvard Beneš v době vydávání dekretů prezidentem republiky byl.

Pokud jde o stěžovatelem tvrzený nedostatek pravomoci prezidenta republiky vydávat dekrety a nahrazovat jimi zákony schválené národním shromážděním, Ústavní soud přesvědčivě vysvětluje, že ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 21. 7. 1940, o ustavení Státní rady, jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky (č. 1 Úředního věstníku československého), jakož i ústavní dekret ze dne 15. 10. 1940 č. 2 Úředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné (publikovaný pod č. 20/1945 Sb.), jenž v ustanovení § 1 konstatuje technickou nemožnost zachovávat normotvorné řízení podle hlavy druhé ústavní listiny (*Dokud nebude možno prováděti ustanovení hlavy druhé ústavní listiny z 29. února 1920, o moci zákonodárné, bude prezident republiky úkony, které mu ukládá par. 64 č. 1 a č. 3 úst. listiny, pokud k nim je zapotřebí souhlasu Národního shromáždění, vykonávati se souhlasem vlády*) a současně v ustanovení § 2 deklaruje, že jen pro tuto dobu předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, resp. členové vlády pověřeni jejich výkony. Tento dokument nasvědčuje zřetelnému úmyslu navrátit se, jakmile to bude jen možné, pokud jde o zákonodárný proces, k postupu uvedenému v ústavní listině z roku 1920, a vychází tedy z platnosti ústavní listiny z roku 1920 s tím, že zákonodárná moc podle této ústavní listiny bude po osvobození republiky vytvořena podle ustanovení její druhé hlavy. Platnost ustanovení § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2 Úředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné, byla prodloužena ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 22. 2. 1945 č. 3/1945 Úředního věstníku československého, o výkonu moci zákonodárné v přechodném období, a to až do doby, kdy se ustaví prozatímní zákonodárný sbor Československé republiky. Jak Ústavní soud dále uvádí, zvláštní povaha dekretů byla dána „pouze mimořádnou situací, jaká nastala znemožněním výkonu veškeré státní moci, včetně moci zákonodárné, německou okupací. V dané historické situaci a souvislosti tak dekrety představovaly jedinou možnost, jak přijímat rozhodnutí s právní silou a mocí zákona. Obdobně se s legislativním procesem

¹⁵⁷ Pavlíček, Václav: *O kontinuitě a diskontinuitě*. In: Právní praxe, 1993, roč. 41.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

v období německé okupace vypořádaly také jiné okupované země. Zde není bez významu poukázat i na sám zákon č. 11 ze dne 28. 10. 1918, o zřízení samostatného státu československého, jenž byl vydán Národním výborem a jenž se přesto stal základem právního řádu Československé republiky.¹⁵⁸ Tím se přesvědčivě prokazuje pravomoc prezidenta republiky na nezbytně nutnou dobu vydávat akty, které za normálního stavu spadají do pravomoci moci zákonodárné, a zároveň se dokládá soulad této přechodné úpravy s Ústavou z roku 1920.

Ústavní soud dále správně argumentuje nutností ratihabice dekretální normotvorby zákonodárným sborem po jeho ustavení, která dále zvyšuje legitimitu této normotvorby: „Z hlediska formální právní kontinuity, tj. návaznosti na předmnichovský právní řád, měl pak zásadní význam také ústavní dekret ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úředního věstníku československého (publikovaný pod č. 30/1945 Sb.), o obnovení právního pořádku, jenž se týkal jednak "předpisů domácích", jednak "předpisů státního zřízení zahraničního". Tento dekret rozlišuje tři druhy právních předpisů, totiž ústavní a jiné právní předpisy československé vydané do dne 29. 9. 1938 (právo předmnichovské), dále předpisy vydané v oblasti právního řádu československého (tj. na území ČSR) v době nesvobody (tedy od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945) orgány druhé republiky, Říše německé, Protektorátu a Slovenské republiky (právo z doby nesvobody) a konečně předpisy vydané ve formě dekretů prezidenta republiky podle Londýnské ústavy (právo státního zřízení zahraničního). Zatímco o předpisech vydaných do 29. 9. 1938 se v článku 1 odst. 1 citovaného dekretu deklaruje, že pocházejí ze svobodné vůle československého lidu, a jsou proto československým právním řádem, konstatuje se v článku 2 dekretu o předpisech vydaných v době nesvobody, že nejsou součástí československého právního řádu, že však jest je i nadále "na zcela přechodnou dobu" používat, s výjimkami stanovenými v článku 2 odst. 1. O tom, zda jde o takovou výjimku, rozhoduje aplikující soud nebo správní úřad (článek 3). Důležité z hlediska projednávané věci je však to, co stanoví tento dekret v článku 2 o předpisech "státního zřízení zahraničního": pokud tyto předpisy mají moc zákona, tvoří součást právního řádu československého, podléhají však ratihabici, tj. schválení příslušnými ústavními činiteli. Této ratihabici podléhaly i samotné ústavní dekrety tvořící Londýnskou ústavu (č. 1 a č. 2 Úředního věstníku československého). U ostatních dekretů vydaných podle této ústavy (tj. podle § 2 ústavního dekretu č. 2/1940 Úředního věstníku československého) se pak praví, že pozbývají platnosti 6 měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění, nebudou-li jako zákony znovu usneseny a vyhlášeny (článek 5 odst.

¹⁵⁸ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

2 dekretu), přičemž mohou být zrušeny a měněny pouhým zákonem i dekrety prezidenta republiky označené za ústavní. Tímto předpisem však nemělo být nikterak dotčeno ustanovení článku I. zákona, kterým se uvozuje ústavní listina č. 121/1920, pokud jde o ústavní zákony, vydané do 29. 9. 1938 (článek 5 odst. 3 dekretu). O tom, že zde prezident i vláda stále sledovali princip právní kontinuity s předmnichovským právem, svědčí i ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 23. 6. 1945, publikovaný pod č. 22/1945 Sb., o vyhlášení právních předpisů, vydaných mimo území republiky Československé. V ustanovení § 1 tohoto dekretu byla vláda zmocněna, aby určila, které ústavní dekrety prezidenta republiky (vyjímaje ústavní dekret ze dne 15. 10. 1940, č. 2 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a ústavní dekret ze dne 22. 2. 1945, č. 3 Úř. věst. čsl., o výkonu moci zákonodárné v přechodném období), dále dekrety prezidenta republiky, vládní nařízení a jiné právní předpisy, které byly vyhlášeny v Úředním věstníku československém, zůstávají v platnosti, měnila počátek jejich účinnosti a územní platnost a dala je vyhlásit ve Sbírce zákonů a nařízení. Podstatné je však to, že ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úředního věstníku československého podroboval ratihabici i ústavní dekrety tvořící tzv. Londýnskou ústavu, což ve svých důsledcích znamenalo, že základem československého právního řádu i po vydání tohoto dekretu stále zůstával zákon č. 11 ze dne 28. října 1918, stejně jako Ústava z roku 1920. To plyne i z vládní důvodové zprávy k osnově zmíněného dekretu, v níž se uvádí, že dodatečným schválením zahraničního zákonodárství domácím zákonodárcem bude uskutečněna právní zásada, o kterou se opírá osvobozovací boj československého státu, totiž zásada právní kontinuity.¹⁵⁹ Ústavní dekret prezidenta republiky o Prozatímním Národním shromáždění, ze dne 25. 8. 1945, publikovaný pod č. 47/1945 Sb., pak v článku 2 též zmocňuje Prozatímní Národní shromáždění, aby potvrdilo prezidenta republiky v jeho funkci až do nové volby prezidenta republiky, což se také stalo jednomyslným usnesením Prozatímního Národního shromáždění ze dne 28. 10. 1945.

Ústavní soud zdůraznil, že ratihabice dekretální normotvorby řádně proběhla a dekrety prezidenta republiky byly platné od samého počátku na základě zákona č. 12/1946 Sb., jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku, ze dne 19. prosince 1945, a v němž Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a znovu usnáší jako zákon dekret prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, se změnami a doplňky v tomto zákoně uvedenými: „Konečnou tečku, pokud jde o dekrety prezidenta republiky, představuje ústavní zákon

¹⁵⁹ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky, ze dne 28. března 1946. Podle článku I. odst. 1 citovaného ústavního zákona Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky vydané na základě § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 15. října 1940, č. 2 Úř. věst. čsl. (č. 20/1945 Sb.), o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně právě uvedeného ústavního dekretu, pokud se tak již nestalo. Jak je dále uvedeno v článku I. odst. 2 citovaného ústavního zákona, všechny dekrety prezidenta republiky je nutno považovat od jejich počátku za zákon, ústavní dekrety za zákon ústavní. I když zde již nemohlo jít o ratihabici podle ustanovení článku 5 odst. 1 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úř. věst. čsl., neboť ústavním činitelem v něm bylo rozuměno Národní shromáždění podle ústavní listiny z roku 1920, bylo požadavku právní kontinuity učiněno zadost tím, že schválením a prohlášením za zákon, pokud jde o dekrety prezidenta republiky, bylo umožněno se vypořádat s podmínkou uvedenou v článku 5 odst. 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úř. věst. čsl., časově omezující platnost dekretů prezidenta republiky. Navíc ustanovení článku I. odst. 1 ústavního zákona č. 57/1946 Sb. se vztahuje i na sám ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2 Úř. věst. čsl. a v odst. 2 tohoto článku se zdůrazňuje platnost všech dekretů prezidenta republiky již od jejich počátku. K tomu je třeba dodat, že podle článku 112 odst. 1, odst. 3 Ústavy ČR mají citované ústavní zákony platné na území České republiky ke dni účinnosti této Ústavy jen sílu zákona.¹⁶⁰

Na základě všech těchto argumentů Ústavní soud postuloval, že „na prozatímní státní zřízení Československé republiky ustavené ve Velké Británii je nutno nahlížet jako na mezinárodně uznávaný legitimní ústavní orgán československého státu, na jehož území okupovaném říšskou brannou mocí byl nepřitelem znemožněn výkon svrchované státní moci československé pramenící z ústavní listiny ČSR, uvozené ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., jakož i z celého právního řádu československého. V důsledku toho všechny normativní akty prozatímního státního zřízení ČSR, tedy i dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, také v důsledku jejich ratihabice Prozatímním Národním shromážděním (ústavní zákon č. 57/1946 Sb. ze dne 28. 3. 1946), jsou výrazem legální československé (české) zákonodárné moci a bylo jimi dovršeno úsilí národů Československa za obnovu ústavního a právního řádu republiky. Dovolávat se tedy nepodmíněně, ... i pokud jde o zákonodárný proces, ústavní listiny ČSR z roku 1920 pro dobu, kdy československý stát byl zprvu násilně

¹⁶⁰ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*okleštěn a později zcela okupován a kdy postupně ztrácel svou politickou reprezentaci, je zcela absurdní. Ve svých důsledcích by takové posuzování totiž znamenalo odepřít porobenému národu jeho přirozené právo na boj proti okupujícímu agresorovi včetně odporu branného.*¹⁶¹

S tvrzením navrhovatele a vedlejších účastníků, že dekreta prezidenta republiky odporovaly právním zásadám civilizovaných společností Evropy, a že proto je třeba je považovat za akty násilí a nikoli práva, se Ústavní soud vypořádal tak, že konstatoval, že veškeré právní předpisy sice musejí „*v principu hodnotově obstat, toto hodnocení minulého nemůže však být soudem přítomnosti nad minulostí*“¹⁶². Tento závěr je mimořádně důležitý pro celou dekretální normotvorbu prezidenta republiky, neboť z něho vyplývá, že dekreta prezidenta republiky je třeba hodnotit v kontextu doby, ve které byly přijaty, a nelze je z tohoto kontextu vytrhnout a posuzovat z hlediska přítomnosti a nynějších zvyklostí a zásad, jelikož společenská a mezinárodní situace v době jejich přijetí byla diametrálně odlišná od společenské a mezinárodní situace v době podání návrhu na zrušení dekretu prezidenta republiky navrhovatelem. Právě tento závěr tedy tvoří základní výkladové hledisko při posuzování ústavnosti či zákonnosti dekretální normotvorby prezidenta republiky. Vztáhne-li se toto hledisko na stěžovatelem napadený dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., nelze podle Ústavního soudu než konstatovat, že jeho „*vydání nebylo ničím jiným než opatřením ... reagujícím na předchozí likvidaci státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti a demokraticko-republikánské státní formy Československé republiky, likvidaci principů demokratického, právního státu, zahrnutých v Ústavní listině Československé republiky z roku 1920. ... Je proto třeba považovat za zcela konsekventní i legitimní, že každý demokratický politický systém ... má nejen potřebu, ale i povinnost obrany základů, na nichž je postaven, jak se v předmnichovském Československu skutečně také stalo kupříkladu vydáním zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, a celou řadou dalších opatření, počítaje mezi ně i vojenskou mobilizaci v roce 1938. Vzhledem ke znění ustanovení § 1 odst. 1 dekretu č. 108/1945 Sb. není pochyb o tom, že tento dekret jako svůj cíl sledoval utvrzení zmíněných základních demokratických a právních principů, neboť je namířen právě proti jejich nepřátelům. Toto odhodlání bránit a rozvíjet Českou republiku je ostatně explicitně vyjádřeno i v preambuli k Ústavě České republiky zachovávající a rozvíjející tímto i v této oblasti důležitý prvek kontinuity.*“¹⁶³ Co se týče přiměřenosti prostředků použitých v tomto dekretu prezidenta republiky k dosažení

¹⁶¹ Nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/94.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

stanovených cílů, konstatuje Ústavní soud, že definice nepřítele není v napadeném dekretu primárně postavena na národnosti, když nepřítelem je zejména nacistický a fašistický systém, přičemž objektem ochrany je především demokratická a republikánská státní forma. Napadený dekret sice obsahuje i národnostní definice, ale celkově má obecnější rozměr a za nepřítele nejsou například považovány ty osoby německé národnosti, které aktivně vystoupily na obranu Československé republiky či byly postiženy nacistickým režimem. Za nepřítele naopak dekret považuje i takové osoby, které nebyly německé národnosti, ale přesto se aktivně podílely na činnostech proti Československé republice.

Další důležitou pasáží tohoto nálezu je ta, v níž se Ústavní soud vypořádává s faktem, že napadený dekret u osob národnosti německé a maďarské splnění podmínek pro konfiskaci jejich majetku presumuje a ponechává na těchto osobách, aby splnění podmínek případně vyvrátily, u osob ostatních národností musí správní orgán prokázat, že jsou tyto podmínky splněny. Tento rozdíl v důkazním břemenu by se *prima facie* mohl jevit jako uplatňování kolektivní viny. Ústavní soud zde rozlišuje pojem viny a pojem odpovědnosti, přičemž druhý z nich považuje za mnohem širší, a to hodnotově, společensky i historicky. Právě v této pasáži Ústavní soud velmi obšírně odmítá tezi, že za veškeré hrůzy druhé světové války včetně plynových komor, koncentračních táborů, hromadného vyhlazování, ponižování, ubíjení a odlidštění milionů osob jsou zodpovědní pouze vrcholní představitelé nacistického hnutí a nikoliv ti, kteří tyto představitele zvolili a udržovali u moci, plnili jejich příkazy a z jejich jednání měli prospěch. Presumpce splnění podmínek pro konfiskaci u osob německé a maďarské národnosti je tedy legitimně odůvodněna skutečností, že velmi značná většina německého i maďarského národa se zcela vědomě a aktivně účastnila výstavby mocenských struktur obou států a na jejich nepřátelských aktech vůči Československé republice a dalším státům. Z těchto důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že je nutné rozlišovat mezi vinou a odpovědností a že se tak také v dekretální normotvorbě prezidenta republiky stalo, když dekrety konfiskační povahy obsahují vyvratitelnou domněnku individuální odpovědnosti fyzických osob, zatímco dekrety retribučního charakteru vyžadují prokázání individuální viny. Pojem německá národnost má nadto v napadeném dekretu prezidenta republiky širší význam, poněvadž se vztahuje „*k poválečným poměrům, kdy poražené Německo bylo pod správou vítězných mocností a později rozděleno do zón, a kdy tedy užívání pojmu německé občanství za situace, kdy německý stát neexistoval, bylo problematické. ... Právě z tohoto důvodu nelze na dekret pohlížet jako na jakousi genocidní normu, neboť byl namířen proti těm, kteří svým chováním, ať již mělo jakékoliv formy, podporovali nacistický stát. Tímto posunem*

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*z roviny národnostní do roviny státoobčanské mizí, pokud jde o presumpci odpovědnosti osob německé národnosti, i zdánlivá nerovnost mezi Čechy a Němci. Jako podstatné zůstává to, že Němcům vyplývala jejich povinnost napomáhat intencím totalitního státu již z jejich státního občanství, jež takové loajální chování vůči Německé říši nepodmíněně vyžadovalo, zatímco Češi a příslušníci jiných národností, ústavně vázáni věrností demokracii, museli jednat proti československé státnosti a demokracii o své vlastní vůli.*¹⁶⁴

S odpovědností se dle Ústavního soudu pojí i sankce, třebaže napadený dekret není povahy trestněprávní. Konfiskace majetku podle napadeného dekretu prezidenta republiky byla přiměřeným opatřením, které navíc vycházelo i z Postupimské dohody ze dne 2. 8. 1945 a z dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata.¹⁶⁵ V hlavě XIII. Postupimské dohody ze dne 2. 8. 1945 bylo rozhodnuto o odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa a zároveň i o německých reparacích v duchu usnesení jaltské konference, které v hlavě IV. stanovilo, že Německo bude nuceno nahradit v pokud možno největší míře škody a útrapy, které způsobilo Spojeným národům a za něž se německý lid nemůže vyhnout odpovědnosti. Na tyto body Postupimské dohody navazuje Dohoda o reparacích od Německa, o zřízení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata, sjednaná dne 21.12.1945 v Paříži mezi 18 státy včetně Československa, jež byla publikována pod č. 150/1947 Sb. V části I. článku 6 této pařížské dohody se stanoví, že každá signatární vláda si ponechá formou, již si sama zvolí, německý nepřátelský majetek v její pravomoci, nebo jím bude disponovat takovým způsobem, aby se nemohl vrátit do německého vlastnictví nebo pod německou kontrolu, a odečte tento majetek od svého podílu na reparacích. Podle Ústavního soudu tedy nešlo o svévolné zbavení majetku, jehož nepřípustnost však stejně byla stanovena až později v článku 17 Všeobecné deklarace lidských práv, která byla přijata jako nezávazný dokument až 10. prosince 1948.¹⁶⁶ O svévolné zbavení majetku se ale nemohlo dle názoru autora této práce jednat zejména proto, že ústavní listina z roku 1920 v § 109 odst. 2 umožňovala vyvlastnění i bez náhrady, pokud k němu dojde na základě zákona, který tak stanoví.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Publikována vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí č. 150/1947 Sb.

¹⁶⁶ Někteří autoři začali mnohem později dovozovat, že právní normy v Deklaraci obsažené se staly součástí mezinárodního obyčejového práva, a tedy i právně závaznými. Viz například D'Amato, Anthony: *International Law: Process and Prospect*. New York: Transnational Publishers, 1987, str. 123-147.

¹⁶⁷ § 109 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Ústavní soud si dále klade otázku, zda se osoby, které se podílely na závažném a mimořádně rozsáhlém porušování práv ostatních, následně mohou domáhat ochrany těchto práv ve své vlastní věci. Ústavní soud dospívá k závěru, že když se českoslovenští občané německé národnosti podíleli na destrukci práv a svobod ostatních občanů tohoto státu, je legitimní, že při zachování zásady přiměřenosti nemohla být následně zcela zachována ani jejich práva.

Na základě všech uvedených zjištění a úvah dospěl proto Ústavní soud k závěru, že napadený dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byl v době přijetí zcela legálním a legitimním aktem nikolivěk trestněprávní povahy, nýbrž charakteru správněprávního¹⁶⁸, a poněvadž v době podání ústavní stížnosti již několik desetiletí nezakládá nové právní vztahy a nemá konstitutivní charakter¹⁶⁹, nelze za této situace zkoumat jeho rozpor s ústavním pořádkem či mezinárodními smlouvami. Nad rámec této argumentace Ústavního soudu je nutno ještě doplnit, že i kdyby snad napadený dekret byl založen na principu kolektivní viny a nikolivěk na zásadě kolektivní odpovědnosti, jak výstižně dovodil Ústavní soud, nezakládalo by to bez dalšího jeho protiústavnost. V době vydání napadeného dekretu prezidenta republiky totiž princip kolektivní viny mezinárodní právo veřejné nezakazovalo a nešlo o princip v tehdejších souvislostech neznámý a nepoužívaný.

Důležitý závěr Ústavního soudu o správněprávní povaze dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. je možné analogicky vztáhnout i na ostatní právní předpisy konfiskačního, přidělového a osídlovacího charakteru a na právní předpisy s nimi související, uvedené v předchozí části této práce, zejména tedy na dekreta prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., 12/1945 Sb., 27/1945 Sb. a 28/1945 Sb., ale i na další právní předpisy dekretální normotvorby, zvláště pak na ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ze dne 2. srpna 1945.¹⁷⁰ Pro dokreslení právně filosofických charakteristik těchto právních předpisů je pak možno tuto kategorii právních předpisů správněprávního charakteru založených na principu kolektivní odpovědnosti postavit do kontrapozice vůči dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 19. června 1945. Tento takzvaný velký retribuční dekret je totiž charakteru přesně opačného. Jedná se o právní

¹⁶⁸ Viz též Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, s. 13.

¹⁶⁹ Ke stejnému závěru dochází i Mikule, Vladimír: *Dekreta prezidenta republiky po padesáti letech*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, Ústav mezinárodních vztahů: Praha, 1996, str. 192.

¹⁷⁰ Hřebejk, J.: *Státní občanství a naše státnost*. In: Státnost česká a československá – Tradice a kontinuita. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 1-2, 2000, str. 57 a násl.

předpis výlučně trestněprávní povahy, jehož § 14 písm. c) však taktéž obsahuje ustanovení *prima facie* konfiskační povahy, které zní: „*Odsoudí-li soud pro zločin v tomto dekretu uvedený a neupustí-li od trestu ..., vysloví zároveň, ... c) že celé jeho jmění nebo část jeho jmění propadá ve prospěch státu*“. V duchu výše uvedených závěrů Ústavního soudu je však třeba tento dekret striktně odlišit, neboť nejen že je na rozdíl od právních předpisů analyzovaných ve druhé části této práce povahy výhradně trestněprávní, ale nevychází ani z principu kolektivní odpovědnosti postulovaného Ústavním soudem ve výše popsaném nálezu. Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. je naopak vystavěn čistě na zásadě individuální právní odpovědnosti za spáchaný skutek a ničí odpovědnost se v něm nepresumuje, nýbrž musí být naopak aplikujícím orgánem v každém jednotlivém případě prokázána. Proto ani ustanovení § 14 písm. c) nemá konfiskační charakter ve smyslu právních předpisů uvedených ve druhé části této práce a ve smyslu výše uvedeného nálezu Ústavního soudu, nýbrž je svou povahou trestněprávní sankcí – propadnutím majetku.

To lze velmi dobře demonstrovat na případě Jana Antonína Bati, který byl a stále je předmětem četných soudních a správních řízení v České republice a ve Slovenské republice. Jan Antonín Baťa byl rozsudkem Národního soudu v Praze ze dne 2. května 1947, sp. zn. TNs 12/47, uznán vinným podle ustanovení § 4 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. z toho, že v době zvýšeného ohrožení republiky v zahraničí rozvracel hnutí směřující k osvobození republiky Československé v její předmnichovské ústavě a jednotnosti, anebo jinak vědomě poškozoval zájmy republiky Československé, přičemž zejména ohrožoval bezpečnost občanů pracujících pro osvobození republiky doma. Za to mu byl uložen trest těžkého žaláře v trvání 15 let zostřený každoročně v den 15. března temnou komůrkou. Podle § 14 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. též bylo rozhodnuto, že J. A. Baťa pozbývá po dobu trestu občanské cti, že prvních 10 let trestu odpyká ve zvláštních nucených pracovních oddílech a že celé jeho jmění propadá ve prospěch státu. Když se po změně společenské situace v roce 1989 potomci Jana Antonína Bati, který zemřel dne 23.8.1965, rozhodli jako výše uvedený Rudolf Dreithaler domáhat se majetku, na nějž dopadla dekretální normotvorba prezidenta republiky, nemohli z důvodu výše uvedené odlišné povahy dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. postupovat stejně jako Rudolf Dreithaler ve výše uvedené ústavní stížnosti a úspěšně brojit proti tomuto dekretu jako celku z důvodu jeho neústavnosti, nelegitimity a rozporu s mezinárodními závazky Československé republiky a jejích nástupnických států. Vydali se proto cestou zpochybnění konkrétního trestního řízení s Janem Antonínem Baťou a navrhovali generálnímu prokurátorovi České republiky podat stížnost pro porušení

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

zákona ve prospěch obviněného, již tento skutečně podal dne 16.8.1993. Nejvyšší soud ČR ji rozhodnutím ze dne 20.7.1994 zamítl, když konstatoval, že v řízení o stížnosti pro porušení zákona nelze rozsudky Národního soudu v Praze přezkoumávat, avšak přichází v úvahu návrh na povolení obnovy řízení. Ten byl po mnoha návrzích ze strany potomků Jana Antonína Bati skutečně dne 19.3.2007 státní zástupkyní Městského státního zastupitelství v Praze podán a na jeho základě byl pravomocným usnesením Městského soudu v Praze ze dne 25. června 2007, sp. zn. Nt 214/2007, následně trestní rozsudek ve výroku o vině a trestu zrušen a věc byla vrácena státnímu zástupci k došetření. Státní zástupce celou věc následně pravomocně odložil a potomci Jana Antonína Bati se nyní domáhají náhrady škody žalobou o náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle ustanovení § 1293 *et seq.* zákona č. 946/1811 sb. z. s., obecného zákoníku občanského, a podle § 80 písm. b) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, o které dosud nebylo pravomocně rozhodnuto.¹⁷¹

Pro srovnání je třeba dodat, že analogický postup potomků Jana Antonína Bati ve Slovenské republice, kde měl původně Jan Antonín Baťa stejně jako v České republice rozsáhlý majetek, vedl k pravomocnému odmítnutí návrhu na povolení obnovy řízení usnesením Krajského soudu v Bratislavě ze dne 22. října 2014, sp. zn. 1 Tos 109/2014, který zrušil usnesení o povolení obnovy řízení ze dne 26. dubna 2013, sp. zn. 6 Nt 10/2010, vydané Okresním soudem Bratislava 1 s odůvodněním, že k projednání takového návrhu nemá tento okresní soud stejně jako žádný jiný slovenský soud pravomoc. Jelikož proti usnesení Krajského soudu v Bratislavě neexistuje žádný řádný opravný prostředek, podali neúspěšní navrhovatelé ústavní stížnost, kterou proti usnesení Krajského soudu v Bratislavě brojí z důvodu nezákonné ingerence vlády Slovenské republiky do řízení v podobě podání nepřípustné a opožděné stížnosti proti usnesení Okresního soudu Bratislava 1 a z důvodu odepření práva ústavních stěžovatelů na přístup k soudu tím, že Krajský soud v Bratislavě dovodil, že k projednání návrhu ústavních stěžovatelů na povolení obnovy řízení nemá žádný slovenský soud pravomoc, přičemž ústavní stěžovatelé se domnívají, že podle ustanovení § 567 odst. 3 slovenského trestního řádu je k řízení o povolení obnovy řízení příslušný ten trestní soud, který by byl věcně a místně příslušný k projednání obžaloby podle současných předpisů, tzn. Okresní soud Bratislava 1, případně kterýkoliv jiný okresní soud v sídle krajského soudu.¹⁷²

¹⁷¹ Viz žaloba o náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím ve věci Jana Antonína Bati dostupná na internetových stránkách jednoho z autorů žaloby http://www.pecina.cz/files/Zaloba_OS-P2_23.6.2010.pdf.

¹⁷² Viz ústavní stížnost dostupná na internetových stránkách jednoho z autorů této stížnosti http://www.pecina.cz/files/Stiznost_US-SR_20.11.2014-an.pdf.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Lze tedy uzavřít, že rozhodnutí, že dekretální normotvorba prezidenta republiky byla ve své době legální a legitimní, a poněvadž již nezakládá nové právní vztahy, nelze přezkoumávat její souladnost s nynějším ústavním pořádkem a mezinárodními smlouvami, má mimořádný význam pro právní jistotu všech osob, jež nabyly na jejím základě zkonfiskovaný a poté přidělený majetek

3.2 Nabývání a pozbývání vlastnického práva k majetku zkonfiskovanému podle dekretů prezidenta republiky

3.2.1. Nutnost vydání individuálního právního aktu

V důsledku výše popsané charakteristiky doby, ve které konfiskace, národní správa a přidělování zkonfiskovaného majetku probíhaly, zákonitě po změně společenské situace v roce 1989 docházelo ke zpochybňování nabytí nebo pozbytí vlastnického práva ke zkonfiskovanému či přidělenému majetku, a to zejména na základě nedokonalých postupů tehdejších správních orgánů nebo v důsledku nemožnosti určitou právní skutečnost prokázat z důvodu neexistence či ztráty příslušných dokumentů. Často se vyskytovaly případy, kdy domnělý oprávněný držitel či vlastník nějaké věci nebyl z těchto důvodů schopen doložit vydání a řádné doručení konfiskačního výměru nebo konfiskační vyhlášky.

Předmětem sporu se tak v několika případech stalo, zda mohlo nebo nemohlo vlastnické právo ke zkonfiskovanému majetku přejít na stát již nabytím účinnosti příslušného konfiskačního dekretu prezidenta republiky (například na základě formulace „s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek...“ v ustanovení § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo obdobné formulace „Konfiskuje se bez náhrady - pokud se tak již nestalo - pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví...“ v ustanovení § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb.), či zda k přechodu vlastnického práva na stát bylo třeba ještě vydání individuálního právního aktu v podobě konfiskačního výměru či konfiskační veřejné vyhlášky. Tato otázka byla autoritativně vyřešena v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 30. prosince 1994 sp. zn. 4 Cdo 174/94, v němž soud konstatoval, že *„rozhodnutí o tom, jsou-li splněny podmínky podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., které podle ustanovení § 1 odst. 4 dekretu vydával příslušný okresní národní výbor, mělo deklaratorní charakter. Ke konfiskaci docházelo přímo ze*

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

zákona dnem účinnosti dekretu prezidenta (30.10.1945), jak plyne z ustanovení § 1 odst. 1 dekretu, podle něhož se bez náhrady konfiskoval pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví osob uvedených pod § 1 odst. 1 bodem 1 až 3 tohoto zákonného ustanovení. I když rozhodnutí příslušných správních orgánů podle ustanovení § 1 odst. 4 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondech národní obnovy, o tom, zda jsou splněny podmínky pro konfiskaci majetku osob uvedených v ustanovení § 1 odst. 1 bod 3) dekretu, nebylo rozhodnutím o konfiskaci, bylo jeho vydání nezbytné pro zjištění, který majetek, tzn. majetek které osoby, byl ke dni účinnosti dekretu konfiskován. Teprve vydáním tohoto rozhodnutí byl konfiskační proces završen. Bez právně účinného rozhodnutí (výměru) správního orgánu o tom, že jsou splněny podmínky pro konfiskaci majetku podle § 1 odst. 4 dekretu č. 108/1945 Sb. nelze dovést, že došlo k přechodu konfiskovaného majetku na stát.“¹⁷³

Tento rozsudek byl sice vydán ve vztahu k dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., avšak vzhledem k identické konstrukci dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., v němž se v úvodu prohlašuje konfiskace majetku¹⁷⁴ a následně se zemskému národnímu výboru svěřuje pravomoc rozhodnout o tom, zda „fysická nebo právnická osoba spadá pod ustanovení odstavce 1“,¹⁷⁵ lze nepochybně stejný závěr vztáhnout i na tento konfiskační dekret.

Závěr v tomto rozsudku učiněný, že teprve vydáním individuálního právního aktu byl konfiskační proces završen a bez takového aktu nelze dovést přechod vlastnického práva ke konfiskovanému majetku na stát, byl následně potvrzen i plénem Ústavního soudu v nálezu ze dne 8. března 1995 sp. zn. Pl. ÚS 14/94 ve věci Dreithaler (podrobněji viz výše): „*má tedy konfiskace nepřátelského majetku ... vnitrostátní zákonný podklad v dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., ... působícím ex lege, ale jen vůči těm osobám, ohledně nichž bylo pravomocně rozhodnuto, že jsou splněny podmínky pro konfiskaci podle tohoto dekretu*“ a Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 29. června 2000, sp. zn. 33 Cdo 2398/98, v němž i Nejvyšší soud konstatuje správnost tohoto výkladu.

Doktrinálně tento výklad obecných soudů i soudu Ústavního podporovali například Milan Kindl a Viktor Knapp s tím, že konfiskace majetku působí a vlastnické právo k němu na stát přechází okamžikem, kdy dekret č. 108/1945 Sb. nabyl účinnosti, avšak individuální

¹⁷³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. prosince 1994 sp. zn. 4 Cdo 174/94.

¹⁷⁴ § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

¹⁷⁵ § 3 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

právní akt deklaratorní povahy osvědčující splnění podmínek pro konfiskaci je nezbytnou podmínkou konfiskace působící *ex tunc*.¹⁷⁶ Opačný výklad, tedy že vydání individuálního právního aktu deklaratorní povahy je nezbytné pouze při pochybnostech, zda konkrétní osoba je postižena konfiskací, zásadně se deklaratorní individuální právní akt nevydává a konfiskace nastává *ex lege* s účinností dekretu, naopak zastával Karel Eliáš.¹⁷⁷ Z tohoto výkladu vycházel i poválečný Nejvyšší správní soud.¹⁷⁸

Z komparativních důvodů je třeba uvést, že výše uvedený závěr soudů o nutnosti vydání individuálního právního aktu deklaratorní povahy v případě konfiskace podle dekretů prezidenta republiky je přesně opačný než odpověď na otázku, zda je k završení konfiskace nutné vydání individuálního právního aktu v případě zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. července 1947. Tento zákon, neformálně známý jako *lex Schwarzenberg*, s konfiskačními a přidělovými dekrety prezidenta republiky přímo souvisí, neboť ustanovení § 2 odst. 2 tohoto zákona stanoví, že části majetku tímto zákonem konfiskovaného „budou přiděleny oprávněným uchazečům podle zásad dekretu presidenta republiky ze dne 21. června 1945, č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a dekretu presidenta republiky ze dne 20. července 1945, č. 28 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“.¹⁷⁹ Tento zákon stanovil, že „vlastnictví majetku rodu Schwarzenbergů, větve t. zv. primogenitury na Hluboké nad Vltavou, pokud se tento nachází v Československé republice, přechází ... ze zákona na zemi Českou“.¹⁸⁰ Že se jednalo o konfiskaci a nikolivěk například o vyvlastnění či znárodnění, plyne z ustanovení § 5 odst. 1, jež stanoví, že „majetek přechází do vlastnictví země České bez náhrady dosavadním vlastníkům“.¹⁸¹

Zákon č. 143/1947 Sb. byl opakovaně napadán u obecných soudů i ústavními stížnostmi u soudu Ústavního Alžbětou Petzoldovou, dcerou Jindřicha Schwarzenberga, která vznášela nárok na majetek konfiskovaný zákonem č. 143/1947 Sb. Usnesením ze dne 5. dubna 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09, ve věci rodinného portrétu Idy Huberty Schwarzenbergové však Ústavní soud ústavní stížnost Alžběty Petzoldové a její návrh, aby „Ústavní soud vyslovil, že

¹⁷⁶ Knapp, V., Kindl, M.: *K některým otázkám konfiskace*. In: Právník č. 8/1994.

¹⁷⁷ Eliáš, K.: *Ještě jednou k některým otázkám konfiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb.* In: Právník č. 11/1994.

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. prosince 1946 sp. zn. Boh. A 1512/46.

¹⁷⁹ § 2 odst. 2 zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. července 1947.

¹⁸⁰ § 1 odst. 1 zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. července 1947.

¹⁸¹ § 5 odst. 1 zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. července 1947.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

zákon č. 143/1947 Sb., který ztratil v důsledku příslušných ustanovení ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, svoji účinnost nejpozději ke dni 31. prosince 1991, je neplatný pro rozpor s Ústavou 1920 platnou v roce 1947 a obecně platnými právními předpisy již od svého vyhlášení. Zákon č. 143/1947 Sb. je od 1. 1. 1993 neúčinný a nesmí být od této doby aplikován. Z tohoto důvodu se ruší veškerá rozhodnutí orgánů státní správy a rozhodnutí soudů, které odepřely restituci nebo vrácení majetku po JUDr. Adolfu Schwarzenbergovi,“ odmítl.¹⁸² Vedle konstatování, že žalobou o určení vlastnického práva, kterou ústavní stěžovatelka původně podala u obecných soudů, nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství a nelze se účinně domáhat podle obecných předpisů ani ochrany vlastnického práva, k jehož zániku došlo před 25. únorem 1948, pokud zvláštní restituční předpis nestanovil způsob zmírnění nebo nápravy této majetkové újmy, Ústavní soud též dovedl, že „*stěžovatelka setrvává na evidentně mylném názoru ohledně okamžiku přechodu vlastnického práva dr. Adolfa Schwarzenberga, neboť k němu dle již dříve opakovaně vyjádřených právních závěrů Ústavního soudu došlo již samotnou účinností zákona č. 143/1947 Sb.*“¹⁸³

Ústavní stěžovatelka v této věci, která zřejmě sloužila pouze jako prostředek, pomocí něhož bylo možno podat ústavní stížnost spojenou s návrhem na zrušení zákona č. 143/1947 Sb., též argumentovala, že v nálezu Ústavního soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08, jímž bylo vyhověno jejímu návrhu ohledně tzv. schwarzenberské hrobky, Ústavní soud konstatoval, že „*hrobka je pietním místem, na které se vztahuje pietní ochrana, která je součástí práva na rodinný život stěžovatelky*“.¹⁸⁴ Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závěru, že soudní rozhodnutí zamítající žalobu na určení, že tzv. schwarzenberská hrobka je součástí pozůstalosti po Adolfu Schwarzenbergovi, nepřipustně zasáhla do základního práva stěžovatelky ve smyslu článku 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Ve stejném nálezu však první senát Ústavního soudu zdůraznil, že se v obecné rovině nehodlá odchylovat od stanoviska pléna ze dne 1. listopadu 2005, Pl. ÚS-st. 21/05, pokud se týká obcházení speciálních předpisů o majetkových restitucích cestou žalob na určení vlastnického práva.

Ústavní soud dále v usnesení sp. zn. III. ÚS 791/09 vyložil, že „*z odůvodnění nálezu sp. zn. I. ÚS 2477/08 je jasně patrné, že ratio decidendi tu spočívá v nutnosti zvláštních ohledů veřejné moci na emocionální vztahy pozůstalých osob k místu, kde jsou uloženy ostatky jejich zemřelých blízkých. Projednávaná věc je dle názoru Ústavního soudu podstatně odlišná. Stěžovatelka se v tomto případě žalobou domáhala vydání, resp. určení vlastnického práva*

¹⁸² Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09 (rodinný portrét Idy Huberty Schwarzenbergové).

¹⁸³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09 (rodinný portrét Idy Huberty Schwarzenbergové).

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*k uměleckému dílu - malířskému portrétu, umístěnému v inventáři Státního zámku Hluboká nad Vltavou, s tím, že jde o portrét její prababičky. Jak vyplývá z vyžádaného spisového materiálu, má patrně jít o portrét - malbu, znázorňující Idu Hubertu, kněžnu ze Schwarzenbergu, rozenou princeznu z Liechtensteinu, manželku Adolfa Josefa, 8. vládnoucího knížete ze Schwarzenbergu (1832-1914), hlavy rodu a jihočeské domény hlubocké větve před první světovou válkou. Předmětný obraz je vystavený v 1. patře státního zámku a je uměleckým dílem patrně z druhé poloviny 19. nebo počátku 20. století. Dle názoru Ústavního soudu je z hlediska práv vyplývajících z článku 10 odst. 2 Listiny významný rozdíl mezi uměleckým dílem - portrétem zachycujícím jednoho z předků stěžovatelky a případem rodinného pohřebiště, kde jsou uloženy fyzické ostatky těchto předků. Je běžné, že umělecké dílo zachycující fyzickou osobu (podobizna) zůstává často v držení umělce, který dílo vytvořil, nebo je v majetku třetí osoby, aniž by tím docházelo k jakémukoli zásahu do práva na soukromí či rodinný život zobrazených osob nebo jejich příbuzných. V projednávané věci jde navíc o historický portrét veřejně známé osobnosti - manželky vládnoucího knížete a starorakouského politika, kterou lze považovat za historickou osobnost alespoň regionálního významu. Umělecká díla tohoto typu mají mnohem širší význam, než je pouhé zachycení fyzické podoby - jde o kulturněhistorické artefakty, součást obecného kulturního dědictví, na nichž lpí důležitý veřejný zájem.*¹⁸⁵

Nelze tedy než konstatovat, že nález ve věci schwarzenberské hrobky představuje zcela osamocenou výjimku, na jejímž základě se nelze domáhat zrušení zákona č. 143/1947 Sb., ani majetku tímto zákonem zkonfiskovaného. Skutečnost, že k přechodu vlastnického práva k majetku Adolfa Schwarzenberga na stát došlo již samotnou účinností zákona č. 143/1947 Sb. a k završení konfiskace podle tohoto zákona nebylo nutné vydání individuálního právního aktu, je pak na pozadí konfiskačních a přidělových dekretů prezidenta republiky a k nim se vztahujících soudních rozhodnutí taktéž naprostou výjimkou. Tato výjimečnost vychází dle názoru autora této práce z faktu, že zákon č. 143/1947 Sb. je sám o sobě z materiálního hlediska do určité míry individuálním právním aktem, jelikož se ve svých konfiskačních ustanoveních vztahuje na konkrétně a zcela přesně vymezené subjekty a na konkrétní a individuálně určený předmět, a zcela tak postrádá znak obecnosti typický pro právní předpis na úrovni zákona. Proč tomu tak je, se podává z důvodové zprávy k návrhu tohoto zákona, v jejíž zvláštní části se v komentáři k § 1 návrhu zákona uvádí: „*Za okupace byl majetek schwarzenberský zabrán německou správou a nyní je spravován národní správou podle dekretu presidenta republiky ze dne 19. května 1945, č. 5 Sb. Jde tudíž o majetek, který by mohl býti vrácen vlastníku podle ustanovení zákona ze dne 16. května 1946, č. 128 za*

¹⁸⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09 (rodinný portrét Idy Huberty Schwarzenbergové).

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*předpokladu, že jsou tu věcné i osobní podmínky a za dalšího předpokladu, že tím nebudou ohroženy důležité zájmy veřejné (§ 6 cit. zák.). Restituci by bylo lze zabrániti sice pouhým správním aktem, ježto však nutno učiniti opatření, aby se předešlo tříštění majetku a porušení nabytých práv zaměstnanců, byla k tomu účelu volena forma zákona.*¹⁸⁶

V neposlední řadě též stojí z legislativně technického hlediska za pozornost, že zákon č. 143/1947 Sb. je nazván „o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou“, avšak ve skutečnosti se jedná nikolivěk o převod, nýbrž o přechod. To vyplývá nikoliv pouze z povahy transferu vlastnického práva na základě tohoto zákona, nýbrž i přímo z jeho ustanovení, když § 1 odst. 1 prohlašuje, že vlastnictví majetku „přechází“ na zemi Českou, a § 5 odst. 1 stanoví, že majetek „přechází“ do vlastnictví země České bez náhrady.

Lze tedy shrnout, že závěr o nutnosti vydat individuální právní akt deklaratorní povahy v případě konfiskace podle dekretů prezidenta republiky, na kterém se rozhodovací praxe českých soudů po počátečním nejednotném rozhodování ustálila a na němž setrvává dodnes, vytváří určité napětí ve srovnání s konfiskací podle zákona č. 143/1947 Sb., ke které dle soudních rozhodnutí vydání deklaratorního individuálního právního aktu potřeba nebylo, ale i vůči principu právní jistoty, neboť takovýto závěr nutně vede k potřebě přezkoumávat nejenom materiální, nýbrž i procesní stránku rozhodnutí správních úřadů vydaných před sedmi desítkami let. Dá se nicméně předpokládat, že s plynutím času bude zásada právní jistoty při rozhodování soudů ve věcech konfiskace majetku podle dekretů prezidenta republiky nabývat na důležitosti, a najde-li se vhodný případ precedenční povahy, může v této oblasti dojít ke změně. Prvním náznakem tohoto směřování byla úvaha Ústavního soudu, vyslovená toliko *obiter dictum*, o povinnosti České republiky hájit zájem současných vlastníků na tom, aby současný právní stav nebyl zpochybňován a nevznikala nejistota z hlediska vlastnictví či platnosti dalších majetkových převodů, obsažená ve stanovisku pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 (pro podrobnosti k tomuto stanovisku viz kapitolu 3.5.2.).

3.2.2. Okamžik přechodu vlastnického práva a nezbytnost intabulace

Další právní otázkou, kterou musely soudy zodpovědět, byl okamžik přechodu vlastnického práva při konfiskaci i u přidělu zkonfiskovaného majetku. V mnoha případech totiž po konfiskaci nemovitého majetku nebyla provedena jeho extabulace z pozemkových knih, intabulace vlastnického práva pro stát, který konfiskoval, ani intabulace vlastnického práva pro přidělce. V případě konfiskace i přidělu byl prováděn knihovní pořádek podle

¹⁸⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé 1947, 2. zasedání, tisk 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

zákona č. 90/1947 Sb., a to v předběžných vložkách knihovních, kde zpravidla nebyly uvedeny konkrétní parcely a jejich parcelní čísla, nýbrž pouze číselné označení majetkové podstaty v grafickém přidělovém plánu, které se obvykle shodovalo s popisným číslem domu. Z původních knihovních vložek se zkonfiskované majetkové podstaty zásadně neodepisovaly, nýbrž se v záhlaví pouze uvedlo číslo dekretu prezidenta republiky, podle něhož se konfiskovalo, a zkonfiskované parcely se červeně podtrhly.¹⁸⁷ Celou problematiku ještě zkomplikovalo nahrazení obecného zákoníku občanského, který pro nabytí vlastnického práva k nemovitosti vyžadoval zápis do pozemkových knih, středním občanským zákoníkem, který zápis do pozemkových knih nevyžadoval. Soudy byly tedy často stavěny před otázku, zda vlastnické právo přešlo na stát již samotnou konfiskací (řádně završenou vydáním individuálního právního aktu, o němž bylo pojednáno výše) nebo na přidělce rozhodnutím o přidělu, či zda přinejmenším za platnosti obecného zákoníku občanského bylo k přechodu vlastnického práva v obou případech zapotřebí ještě vkladu tohoto práva do pozemkových knih.

Autoritativně tuto právní otázku rozřešil Ústavní soud v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/95 ze dne 14.6.1995. V dané konkrétní věci šlo sice primárně o přiděly majetku podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, avšak závěry Ústavního soudu ohledně intabulace jako podmínky pro nabytí vlastnického práva jsou obecné a bezpochyby je lze vztáhnout i na přiděly dle v předchozí části této práce uvedených právních předpisů (zejména dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., 108/1945 Sb. a 28/1945 Sb. a zákona č. 31/1947 Sb.).

Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou intabulace jako podmínky pro nabytí vlastnického práva za účinnosti obecného zákoníku občanského: „*Prvou z otázek v projednávané věci je otázka, zda obecný zákoník občanský z roku 1811 ... vylučoval či nevylučoval rozlišení mezi přechodem a převodem vlastnictví. Již autoři Komentáře k Československému obecnému zákoníku občanskému zaujali stanovisko, že takové rozlišení je opodstatněno (Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému, díl druhý, Praha 1935, str. 463 a násl.). Jejich argumentace je založena na tom, že o přechod vlastnictví jde v případech autoritativních výroků (ať soudů nebo úřadů), přičemž odpověď na otázku, zda a kdy došlo ke zmíněnému přechodu vlastnictví, třeba hledat v příslušných ustanoveních vztahujících se k uvedeným výrokům. Proto také, podle jejich názoru, je třeba knihovního zápisu jako podmínky nabytí vlastnictví k nemovitostem v těchto případech jen tam, kde příslušné předpisy to výslovně vyžadují. Pouze při nabývání vlastnictví k nemovitostem*

¹⁸⁷ Karfík, Zdeněk: *Přiděly konfiskovaných nemovitostí*. In: Aplikované právo 1/2003, str. 9. Viz též § 5 odst. 1 a 2 zákona č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*převodem je jediným titulem, a to vzhledem k ustanovení § 424 o. z. o., smlouva o převodu nemovitosti, a proto v tomto případě je nutná podle ustanovení § 431 o. z. o. jako další podmínka nabytí vlastnictví intabulace. Tento názor autorů zmíněného Komentáře sdílí i Ústavní soud, neboť má oporu v řadě případů, ve kterých docházelo k nabytí vlastnictví k nemovitostem bez zřetele na zmíněný intabulační princip. ... Tyto případy přechodu vlastnictví k nemovitostem byly tedy záležitostí lex specialis a pouze v něm bylo možno hledat odpověď na již položenou otázku. Byla-li tedy v případech přechodu vlastnictví k nemovitostem předpokládána jako podmínka nabytí vlastnictví zmíněná intabulace, musela tato podmínka být v lex specialis výslovně uvedena.*¹⁸⁸ Tato podmínka v žádném z výše uvedených právních předpisů upravujících konfiskaci a přiděl zkonfiskovaného majetku výslovně uvedena není, pročez nelze než dovést, že za účinnosti obecného zákoníku občanského jak u konfiskace majetku a přechodu vlastnického práva z původního vlastníka na stát, tak u přidělu zkonfiskovaného majetku uchazečům o přiděl a přechodu vlastnického práva ze státu na ně vlastnické právo zásadně přešlo dnem nabytí účinnosti předpisů o konfiskaci (řádně zakončené vydáním individuálního právního aktu, viz výše) a právní mocí rozhodnutí o přidělu, neboť se jednalo přechod vlastnického práva v případě konfiskace *ex lege* a v případě přidělu na základě rozhodnutí správního orgánu. Že správní rozhodnutí o přidělu je rozhodnutím v tomto smyslu, potvrzuje i Ústavní soud, když konstatuje, že „*pod pojem "rozhodnutí" třeba subsumovat nejen správní akty v jejich vlastním slova smyslu, ale i opatření jakéhokoliv druhu učiněné pozemkovým úřadem při provádění pozemkové reformy, tedy i vydání přidělové listiny*“.¹⁸⁹

Výjimku z této zásady, že vlastnické právo přechází dnem nabytí účinnosti předpisů o konfiskaci nebo okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí o přidělu, představuje ustanovení § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., jež stanoví, že přidělená půda přechází do vlastnictví přidělce dnem převzetí držby. Podle této výjimky tedy přešlo vlastnictví u zemědělského majetku zkonfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. na přidělce nikolivěk právní mocí rozhodnutí o přidělu, ale až ujmutím se držby. V praxi však aplikační problémy s tímto ustanovením nenastávaly, poněvadž přidělce se zpravidla ujal držby ještě před vydáním a nabytím právní moci rozhodnutí o přidělu.

Ústavní soud pro úplnost konstatuje, že nabytím účinnosti středního občanského zákoníku se situace ohledně intabulace změnila i u převodu vlastnického práva smlouvou: „*Odlíšná situace nastala teprve účinností občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., umožňujícího v ustanovení § 111 odst. 1 nabytí vlastnictví k věcem jednotlivě určeným, tedy*

¹⁸⁸ Plenární nález Ústavního soudu ze dne 14.6.1995, sp. zn. Pl. ÚS 1/95.

¹⁸⁹ Plenární nález Ústavního soudu ze dne 14.6.1995, sp. zn. Pl. ÚS 1/95.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*i k nemovitostem, již samou smlouvou.*¹⁹⁰ Dále Ústavní soud konstatuje, že „*vzhledem k ustanovením § 111 odst. 1, § 114 cit. obč. zák. nebylo již podmínkou nabytí vlastnictví k nemovitostem, ať již převodem či přechodem, převzetí držby - podmínka odevzdání nezbytná k převodu vlastnictví byla stanovena pouze u věcí určených podle druhu -, což znamená, že i u přidělů podle zákona č. 46/1948 Sb. přešlo vlastnictví k přidělené nemovitosti na přidělce již na základě právoplatné přidělové listiny.*¹⁹¹ Toto ustanovení středního občanského zákoníku – tedy *lex generalis* – se však nevztahovalo na výše uvedenou výjimku podle ustanovení § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., jež stanoví, že přidělená půda přechází do vlastnictví přidělce dnem převzetí držby, jelikož toto ustanovení je ve vztahu speciality k výše citovanému ustanovení středního občanského zákoníku, který na ně tudíž jako předpis obecný nedopadá. Tuto premisu potvrzuje například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2004, sp. zn. 28 Cdo 645/2004, jímž nejvyšší soud rozhodl jako soud dovolací a zrušil rozsudek soudu nalézacího i odvolacího. V nich tyto nižší soudy nevyhověly žalobkyni, jež své právo dovozovala z přidělu zemědělské usedlosti jejímu zemřelému manželovi. Soudy nižších stupňů dospěly k závěru, že i když existuje řada listinných důkazů potvrzujících, že k přidělu došlo, a i když bylo prokázáno, že manžel na usedlosti 7 let hospodařil, nelze žalobě vyhovět proto, že nebyla předložena přidělová listina. Povinnost ujmout se držby přiděleného majetku dle odvolacího soudu měla následovat po vydání přidělové listiny, v praxi se to však nedodržovalo a k ujmoutí se držby docházelo před jejím vydáním. Vlastnictví v těchto případech pak podle těchto soudů přecházelo až vydáním přidělové listiny. Odvolací soud proto uzavřel, že způsobilým titulem, na jehož základě vlastnictví přešlo, je přidělová listina. Odvolací soud také spatřoval rozdíl mezi držením a držbou dle tehdy platného § 320 obecného zákoníku občanského, která se nabývala až platným titulem. Protože existence takového titulu nebyla prokázána, dospěl soud k závěru, že manžel žalobkyně neměl předmětné nemovitosti v držbě, ale v pouhém držení. Okolnost, že manžel žalobkyně byl v řadě dobových listin označován jako přidělce, podle odvolacího soudu vydání přidělové listiny neprokazuje. Lze dovodit pouze to, že byl uveden v seznamu přidělců a určitou dobu na usedlosti hospodařil.

Nejvyšší soud však tuto argumentaci označil za lichou a uzavřel, že „*pokud ... jde o okamžik nabytí vlastnictví, lze odkázat na argumentaci obsaženou v dovolání i vyjádření k němu, jež s odkazem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu považuje za den vzniku vlastnictví den ujmoutí se držby v rámci probíhajícího přidělového řízení ve smyslu § 5 dekretu č. 28/1945 Sb.*“¹⁹²

¹⁹⁰ Plenární nález Ústavního soudu ze dne 14.6.1995, sp. zn. Pl. ÚS 1/95.

¹⁹¹ Plenární nález Ústavního soudu ze dne 14.6.1995, sp. zn. Pl. ÚS 1/95.

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2004, sp. zn. 28 Cdo 645/2004.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Výše nastíněné závěry byly následně potvrzeny i celou řadou dalších judikátů.

K nejdůležitějším bezpochyby patří následující:

- V rozhodnutí uveřejněném pod č. 35/1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu byl zaujat právní závěr, že i když nebyl o nabytí nemovitostí, k němuž došlo v období 1945 – 1948, proveden zápis do pozemkové knihy, případně byl proveden později, je nutno pokládat za rozhodující nabytí práv k nemovitostem podle rozhodnutí tehdy příslušných orgánů (např. Osídlovacího úřadu, Fondu národní obnovy atd.).
- V nálezu Ústavního soudu ze dne 9. října 1997, sp. zn. III. ÚS 355/96, uveřejněném pod č. 124 ve svazku 9 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, byl vysloven právní názor, že podle § 5 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 28/1945 Sb. přidělená půda přechází dnem převzetí do vlastnictví přidělce, takže pojem dokončení přidělového řízení podle dekretu č. 28/1945 Sb. je nutno interpretovat ve smyslu přechodu vlastnictví. Pokud není pochyb o přechodu vlastnictví, ani o rozsahu a identifikaci parcel z hlediska jejich držby a užívání přidělcem, nesrovnalosti v evidenci nemovitostí nemohou být samy o sobě důvodem postupu podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) zákona č. 229/1991 Sb. (nevydání pozemku z důvodu nedokončeného přidělovacího řízení podle dekretu č. 28/1945 Sb.).
- V nálezu Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1999, sp. zn. IV. ÚS 99/99, uveřejněném pod č. 64 ve svazku 14 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR byl zaujat právní názor, že důraz kladený v ustanovení § 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb. na stav držby přidělené půdy přidělcem reflektoval tehdy panující zásadu, že „půda patří těm, kteří na ní pracují“, takže podmínkou a okamžikem nabytí vlastnictví bylo v tomto směru i při pozdějším vydání přidělové listiny skutečné převzetí držby přidělené půdy.
- V nálezu Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 1999, sp. zn. I. ÚS 101/99, uveřejněném pod č. 172 ve svazku 16 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR byl zaujat právní názor, že pojem „den přidělu“ ve smyslu přidělové listiny (§ 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb.) je sice nutno chápat jako den stanovený v rozhodnutí o přidělu, kdy je přidělce podle § 5 odst. 1 dekretu č. 28/1945 Sb. povinen ujmout se držby, okamžik přechodu vlastnictví přidělem však určuje den, kdy se přidělce držby ujal (§ 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb.), který však může být jiným, a to i dřívějším dnem, než je den přidělu. Podmínkou a okamžikem nabytí vlastnictví bylo i při pozdějším vydání přidělové listiny skutečné převzetí držby přidělené půdy.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

- V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 1997, sp. zn. 2 Cdon 178/97, dospívá Nejvyšší soud k závěru, že k nabytí vlastnického práva k nemovitému majetku přidělenému podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebylo potřeba intabulace. Tento závěr mimo jiné opírá i o zajímavý judikát – rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10.3.1928, sp. zn. Rv i 783/27, (Vážný, F. : Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských, ročník desátý, č. 7862). Citované rozhodnutí po rozsáhlém rozboru problematiky přidělu dospívá k závěru, že „*právo československé spočívá ... na theorii adsignační, přidělové, že totiž nabytí půdy se uskutečňuje přiznáním jí ze strany povolaneho k tomu úřadu správního, tedy úředním aktem správním. Nabytí to jest tedy povahy veřejnoprávní. Z toho všeho plynou tyto důležité poznatky: aa) Nabytí se rozhoduje pravomocným (moci práva nabytím) rozhodnutím Státního pozemkového úřadu přiděl přiznávajícím, zkrátka řečeno rozhodnutím přidělovým, z čehož plyne, že není potřebí ani vkladu do knih ani hmotného odevzdání pozemků*“.
- V nález Ústavního soudu ze dne 21. října 1998, sp. zn. II. ÚS 423/97, Ústavní soud konstatuje, že nabytí konfiskovaného majetku podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945, č. 28/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. je veřejnoprávní povahy a rozhodovalo se o něm pravomocným rozhodnutím pověřeného Osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy. Jednalo se o rozhodnutí přidělové, a proto pro nabytí vlastnického práva nebylo zapotřebí ani vkladu práva vlastnického do pozemkových knih (tzn. intabulace práva vlastnického neboli provedení knihovního pořádku), ani hmotného odevzdání nemovitosti.
- V usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2004, sp. zn. 28 Cdo 1386/2003, Nejvyšší soud potvrzuje, že povaha řízení o rozdělení zkonfiskovaného majetku podle části třetí dekretu č. 108/1945 Sb., odůvodňuje jediné závěr, že šlo o řízení přidělové. Text rozhodnutí příslušného správního orgánu, byť odlišného znění, hovořící o odevzdání nemůže být s tímto dekretem v rozporu. Přitom je třeba respektovat vázanost soudu obsahem tohoto správního rozhodnutí, jež bylo vydáno v mezích pravomocí zmíněných orgánů a jehož soudní přezkum je v současné době vyloučen.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Uvedené judikáty tedy ve shodě s literaturou¹⁹³ dokládají, že judikatura obecných soudů i soudu Ústavního je v otázce okamžiku přechodu vlastnického práva konstantní a ustálená v závěru, že ani pro přechod vlastnického práva ke zkonfiskovanému majetku z původního vlastníka na stát, ani pro přechod vlastnického práva k přidělovanému majetku ze státu na přídělce nebylo intabulace třeba, jelikož ji pro tyto případy žádný právní předpis nevyžadoval. Vedlejším důsledkem těchto rozhodnutí je posílení právní jistoty osob, které státem zkonfiskovaný a následně přidělený majetek nabyly, bez ohledu na stav zápisu ve veřejných seznamech.

3.2.3. *Opuštění a vzdání se přídělu*

Vhledem k množství zkonfiskovaného majetku, jeho urychlenému rozdělování, jen pomalu se obnovujícím systému správních úřadů a dalším faktorům docházelo i ke značné fluktuaci přídělců. Od května 1945 do 31. prosince 1948 odešlo z pohraničí přes 27 000 zemědělských osídlenců, což představovalo zhruba 20 % celkového počtu. Do konce roku 1949 vzrostl celkový počet zemědělských osídlenců, kteří z pohraničí zase odešli, na 35 886 osob, přičemž v jednotlivých letech byla situace následující: v roce 1946 to bylo 1 525, v roce 1947 již 8 666, v roce 1948 17 455 a v roce 1949 8 240 osob.¹⁹⁴ Uchazeči o příděl, kterým byl zkonfiskovaný majetek přidělen, se jej po určité době vzdali a požádali o příděl jiného majetku, nebo přidělený majetek bez jakýchkoliv formalit prostě opustili a vrátili se do svého původního domova. Po změně společenské situace v roce 1989 se pak buď ještě sami původní přídělci či jejich potomci začali ve zvýšené míře takto opuštěného majetku domáhat u soudu v naději, že jej v rámci restitucí majetku podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, opětovně získají do svého vlastnictví. Případy převzetí nemovitosti bez právního důvodu či politické perzekuce byly při unesení důkazního břemene rozhodovány ve prospěch původních přídělců. Méně jednoznačné však byly případy, kdy původní přídělce byl z objektivních důvodů k opuštění přídělu donucen okolnostmi.

Důležitým rozhodnutím v této oblasti byl nálezný Ústavního soudu ze dne 18. ledna 1996, sp. zn. I. ÚS 188/94. V daném případě se navrhovatelé domáhali, aby Ústavní soud zrušil rozhodnutí obecných soudů, která potvrdila rozhodnutí Okresního úřadu v Jindřichově Hradci – pozemkového úřadu, jenž rozhodl, že navrhovatelé nejsou vlastníky nemovitostí, které získal do svého vlastnictví na základě v přidělovém řízení vydané přidělové listiny jejich otec. Ten je však po dvanácti letech hospodaření z objektivních důvodů (požár usedlosti, jehož příčiny se nepodařilo zjistit) opustil. Navrhovatelé tvrdili, že měl rodinu se šesti dětmi, kterou

¹⁹³ Sedláček, J., Rouček, F.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl druhý.* V. Linhart: Praha, 1935, str. 463 a násl.

¹⁹⁴ Slezák, Lubomír: *Pohraničí českých zemí na pokračování (Dosídlování v padesátých letech 20. st.).* In: *Acta Oeconomica Pragensia*, roč. 15, č. 7, 2007, str. 385.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

musel žít, a práci v tehdejší JZD nebyl schopen zabezpečit jejich obživu. Když na něj navíc byl vyvíjen silný nátlak, aby vstoupil do JZD, neměl jinou možnost než odejít z usedlosti a hledat si obživu jinde. Přestože byl několikrát vyzván, aby se k hospodaření vrátil, nemohl tak učinit, neboť nemohl dále na usedlosti hospodařit, když mu byl odňat i dobytek. V žádném případě však neopustil usedlost dobrovolně. Ústavní soud v tomto případě došel k závěru, že „otci navrhovatelů bylo na základě dekretu č. 28/1945 Sb. v roce 1946 přiděleno na základě přidělové listiny hospodářství ... a on na tomto hospodářství 12 let řádně hospodařil. Ovšem když v roce 1958 toto hospodářství vyhořelo, ponechal je svému osudu, asi po půl roce se odstěhoval ... a začal ... pracovat v lese, aniž by projevil zájem o obnovu hospodářství, i když byl k tomu několikrát vyzván. Za této situace bylo hospodářství dle ustanovení § 6 vl. nař. 50/1955 Sb. za účelem zajištění jeho dalšího chodu přikázáno do užívání JZD na dobu 6 let. Proti tomuto rozhodnutí se [otec navrhovatelů] neodvolal a přijal ho. Vzhledem k jeho majetkové i sociální situaci je to jednání pochopitelné. Když po dobu 6 let nejevil o hospodářství žádný zájem, a neplnil tak základní podmínku přidělu dle zákona, rozhodl příslušný odbor ONV v Jindřichově Hradci o odnětí přidělu. Ani proti tomuto rozhodnutí se [otec navrhovatelů] neodvolal. Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že [otec navrhovatelů] dal svým chováním od okamžiku vyhoření hospodářství jasně najevo, že na dalším hospodaření nemá zájem. Pro toto posouzení není rozhodné, zda tento jeho postoj byl vyvolán jeho subjektivní životní situací, ani to, zda byl v době před nebo po vyhoření usedlosti nějakou formou nucen ke vstupu do JZD. Je nepochybné, že tuto svoji svízelnou situaci řešil samostatně a výživu početné rodiny zabezpečil jinak. Na základě výše uvedeného má Ústavní soud za to, že zde skutečně nejsou splněny podmínky žádného z ustanovení § 6 odst. 1 zák. č. 229/1991 Sb., a to ani ty, jež jsou uvedeny pod písmeny p), r), a t), neboť v předcházejícím řízení nebylo prokázáno ani převzetí nemovitosti bez právního důvodu, ani politická perzekuce či postup porušující obecně uznávaná lidská práva a svobody, ani nelze použít ustanovení o přikázání do užívání právnické osoby na základě vl. nař. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. Odnětí přidělu jako restituční důvod ustanovení § 6 odst. 1 cit. zákona nezná. Pokud jde o otázku, na základě čeho byl ONV oprávněn rozhodnutí o odnětí přidělu vydat, je nutno vyjít jednak z ustanovení § 5 odst. 2 dekretu č. 28/1945 Sb., kde je jednoznačně stanovena povinnost přidělce na přidělené půdě osobně hospodařit a dále pak z prováděcích směrnic k tomuto zákonu, a to zejména směrnice č. 1059 z roku 1950, č. 65 z roku 1956 a konečně i ze vzoru č. 2 k cit. zákonu s názvem Přídělová listina, kde je přidělce upozorněn na možnost při neplnění podmínek přidělu rozhodnout o jeho odnětí. Základní podmínkou pro přidělení nemovitosti do vlastnictví i jeho základním smyslem bylo, aby přidělce na nabyté půdě skutečně hospodařil, aby z ní byl užitek, a přispěl tak

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*k zajištění výživy obyvatelstva v poválečné době všeobecného nedostatku. Vyplývá z nich i oprávnění při neplnění přidělových podmínek přiděl odejmout a zajistit hospodaření na něm jiným způsobem. Toto je zcela konkrétně vyjádřeno i na zmíněném vzoru č. 2 Přídělová listina, kde se uvádí, že nebude-li přidělcce plnit uložené povinnosti, může mu být přiděl odňat. Každý přidělcce obdržel tuto přidělovou listinu, která byla zároveň vkladnou listinou podle zák. č. 90/1947 Sb. Ze všech uvedených skutečností tedy nepochybně vyplývá, že napadeným rozhodnutím Okresního úřadu v Jindřichově Hradci ani následným rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích nebylo porušeno základní právo navrhovatelů vlastnit majetek, neboť obě instituce rozhodovaly plně v souladu s naším právním řádem.*¹⁹⁵

V rámci tohoto tématu ještě následně Nejvyšší soud v rozsudku publikovaném pod číslem R 7/1996 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek vyřešil otázku nezbytnosti výmazu vlastnického práva přidělcce, který přiděl opustil, z pozemkových knih, a to tak, že nedošlo-li jen pro nedostatek extabulace k zániku vlastnictví přidělcce k nemovitosti na základě jejího opuštění realizovaného ještě za účinnosti obecného zákoníku občanského z roku 1811, došlo k zániku takového vlastnického práva nejpozději ke dni nabytí účinnosti (1. ledna 1951) následujícího občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., který již k pozbytí vlastnického práva k nemovitosti výmaz práva z veřejných knih nevyžadoval.¹⁹⁶ Tento závěr byl posléze potvrzen i v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 22 Cdo 4484/2007.

Kromě opouštění přidělů docházelo z různých důvodů i ke vzdávání se přidělů přidělci. s takovýmito přidělci byl obvykle sepsán zápis o vyúčtování s odcházejícím přidělcem a zápis o odevzdání usedlosti po odcházejícím přidělci. Po společenských změnách v roce 1989 se pak buď sami tito přidělci, nebo jejich potomci zpravidla žalobami na určení vlastnictví a později i žalobami podle restitučních předpisů domáhali určení, že vlastníky přiděleného majetku nikdy být nepřestali. Nejčastějšími důvody, které žalobci v těchto případech uváděli, bylo buď to, že se vlastnictví vzdali pod nátlakem, a tedy neplatně, nebo to, že přidělu se nemohli platně vzdát, poněvadž přidělený majetek měl podle přidělové listiny a dekretu prezidenta republiky č. 28/145 Sb. omezenou zcizitelnost a nemohl být zcizen bez souhlasu orgánu, který rozhodl o přidělu.

O takové určovací žalobě rozhodl Nejvyšší soud i ve svém rozsudku ze dne 25. března 2002, sp. zn. 22 Cdo 465/2000. V dané věci se dovolatel domáhal určení, že je vlastníkem nemovitostí, které mu byly řádně přiděleny v roce 1947 a které v roce 1956 opustil. Do zápisu o vyúčtování s odcházejícím přidělcem a zápisu o odevzdání usedlosti po odcházejícím přidělci, které podepsal, jako důvod uvedl zdravotní důvody, které mu již neumožňovaly pokračovat v hospodaření na přiděleném majetku. Dovolatel tvrdil, že k platnému vzdání se

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. ledna 1996, sp. zn. I. ÚS 188/94.

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu publikovaný pod číslem R 7/1996 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

přídělu nemohlo dojít, jelikož přidělené nemovitosti nebyly volně zcizitelnými věcmi a nemohly být zcizeny bez souhlasu Národního pozemkového fondu a později po jeho zrušení okresního národního výboru, přičemž tato omezení zcizitelnosti obsahovala i samotná přidělová listina.

Jak však rozhodly soudy nižších stupňů a soud dovolací potvrdil, zápis o vyúčtování s odcházejícím přidělcem zkonfiskovaného zemědělského majetku a zápis o odevzdání usedlosti, které dovolatel podepsal, jsou právním jednáním, kterým se dovolatel vzdal vlastnictví k přídělu. Podle Nejvyššího soudu, který dovolání proti zamítnutí žaloby na určení vlastnictví k předmětným nemovitostem zamítl, vzdání se přídělu proběhlo podle § 132 odst. 1 středního občanského zákoníku jako jednostranné právní jednání (v dřívější terminologii úkon) vlastníka, kterým se zříká vlastnictví. „*To následně znamenalo obnovení vlastnického práva státu k přídělu, neboť podle § 2 odst. 2 písm. a) zákona č. 65/1951 Sb., o převezech nemovitostí a nájmu zemědělské a lesní půdy, zcizení - převod nemovitostí v případě jejich převodu na stát (do socialistického státního vlastnictví) nepodléhalo schválení okresním národním výborem a vzdání se přídělu znamenalo obnovení vlastnického práva státu, a nemovitosti nabyté přídělem tak byly pro případ vzdání se práva k nim věcmi volně zcizitelnými. ... Podle § 5 odst. 2 věty třetí dekretu č. 28/145 Sb. [totiž] bylo zcizení přídělu možné jen výjimečně ve zvlášť odůvodněných případech a jen se souhlasem Národního pozemkového fondu. Toto ustanovení [však] zrušil § 23 odst. 5 zákona č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek. Podle § 23 odst. 1 tohoto zákona zcizení přídělu, mimo výjimky uvedené v odstavci 2 téhož ustanovení, bylo dále vázáno na souhlas příslušného fondu, a to s výslovně stanovenou sankcí neplatnosti. Tato ustanovení byla pak zrušena zákonem č. 65/1951 Sb., o převezech nemovitostí a nájmu zemědělské a lesní půdy, účinným až do 31. 3. 1964. Podle § 1 tohoto zákona bylo k převodu nemovitostí třeba souhlasu okresního národního výboru (Národní pozemkový fond byl zrušen zákonem č. 98/1950 Sb.), s výjimkou případů vyjmenovaných v § 2 tohoto zákona, když pod písm. a) bylo stanoveno, že souhlasu okresního národního výboru není třeba k převodu nemovitostí do státního socialistického vlastnictví.*“¹⁹⁷

Tento významný judikát tedy stanovil, že od 29. srpna 1951, kdy nabyl účinnosti zákon ze dne 11. července 1951 č. 65/1951 Sb., o převezech nemovitostí a nájmu zemědělské a lesní půdy, bylo možno příděl nejenom opustit s tím, že správní orgán následně rozhodne o odnětí přídělu a přidělí jej jinému uchazeči, nýbrž i se přídělu jednostranným právním jednáním platně vzdát, přičemž takovéto vzdání se přídělu mělo bez dalšího za následek přechod

¹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2002, sp. zn. 22 Cdo 465/2000.

vlastnického práva k přidělenému majetku na stát, který následně mohl takto přešlý majetek znovu přidělit.

Na předchozí judikát navazuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001, který řešil otázku, zda v případě, že jeden ze spoluvlastníků majetku, jehož vlastnictví spoluvlastníci nabyli v důsledku přidělu, se přidělu vzdá i jménem druhého spoluvlastníka, má jeho právní jednání účinky alespoň ve vztahu k jeho podílu. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pokud „*prohlášení o vzdání se přidělu podepsal jen jeden z přidělců, došlo k zániku vlastnického práva k ideální polovině přidělu, a druhý přidělec byl nadále spoluvlastníkem jen jedné ideální poloviny přidělu. ... Je-li přiděl v podílovém spoluvlastnictví, pak vzdání se přidělu učiněné jen jedním z přidělců – podílových spoluvlastníků – má za následek zánik spoluvlastnického práva tohoto přidělce.*“¹⁹⁸

Jelikož k opuštění přidělu v praxi docházelo zejména v pohraničních oblastech velmi často¹⁹⁹, rozhodnutí, že nemovitosti nabyté přidělem byly v případě opuštění nebo vzdání se práva k nim věcmi volně zcizitelnými, neboť k přechodu nemovitostí do státního socialistického vlastnictví nebylo třeba souhlasu žádného státního orgánu, významně posílilo právní jistotu následných vlastníků znovu přiděleného majetku a jejich ochranu před faktickým zneužíváním různých procesních institutů soukromého práva původními přidělci, již se přidělu platně vzdali nebo jej opustili, či jejich potomky.

3.3 Problematika držby

3.3.1. Držba a vydržení

V důsledku jednak poválečné neuspořádané situace v oblasti personálního zajištění, institucionální paměti a stability správních orgánů, ale i následkem radikální reformy československého právního řádu, při níž došlo k opuštění některých po dlouhou dobu platných právních principů (například zásady *superficies solo cedit* či zásady intabulace nebo k vzestupu důležitosti práva užívacího a k tomu odpovídajícímu poklesu významu práva vlastnického), se evidence přechodu a převodu vlastnického práva k věcem nemovitým stala zejména v padesátých a šedesátých letech dvacátého století značně nepřehlednou a nespolehlivou. V četných případech tak docházelo k tomu, že zkonfiskovaný a poté přidělený majetek zůstal jen provizorním způsobem (bez uvedení čísel a výměry jednotlivých parcel) zapsaný v prozatímních knihovních vložkách a po několika letech účinnosti středního občanského zákoníku, kdy účinnost převodu či

¹⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001.

¹⁹⁹ Slezák, Lubomír: *Pohraničí českých zemí na pokračování (Dosídlování v padesátých letech 20. st.)*. In: Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, č. 7, 2007, str. 385 a násl.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

přechodu vlastnického práva k nemovitostem nastávala účinností smlouvy či jiného právního jednání, bylo velmi obtížné stanovit, které parcely již byly přiděleny a které parcely dosud zůstávaly ve vlastnictví státu.

Nastávaly tedy případy, kdy jednou již přidělený majetek byl následně rozhodnutím státního orgánu kvůli nepřehledné či zcela chybějící evidenci přidělen znovu. Po společenských změnách v roce 1989, kdy vlastnické právo opět nabylo na významu ve srovnání s právem užívacím, se pak i tyto případy dostaly před soud. Významným případem tohoto typu byla věc, o níž Nejvyšší soud rozhodl rozsudkem ze dne 27. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 2400/2004. V této právní věci se Česká republika – Ministerstvo obrany domáhala určení, že je vlastníkem několika pozemkových parcel, které jí byly přiděleny rozhodnutím o přidělu z roku 1957, přičemž žalovanými byli potomci přidělců, jimž byly totožné parcely přiděleny již v roce 1947 taktéž formálně perfektním rozhodnutím o přidělu. Tato duplicita vlastnictví předmětných pozemkových parcel byla katastrálním úřadem zjištěna až v roce 1996. Nalézací soud zjistil, že pozemkové parcely pod původními, odlišnými parcelními čísly byly zkonfiskovány podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. a souhrnně s budovami na nich stojícími byly jako usedlost č. p. 19 v rámci přidělového řízení v roce 1947 přiděleny prarodičům žalované, kteří však po vstupu do jednotného zemědělského družstva užívali jen dvůr, zahradu a budovu, přičemž sporné pozemkové parcely obhospodařovaly na základě práva užívání socialistické organizace. V roce 1984 nemovitosti prarodiče převedli kupní a darovací smlouvou na svého syna a jeho manželku a ti je v roce 1989 převedli darovací a kupní smlouvou na žalované. Sporné pozemkové parcely byly však následně v roce 1957 opětovně přiděleny, a to Ministerstvu národní obrany a pod novým číselným označením. Tato skutečnost byla zapsána do nové knihovny vložky č. 228. K přečíslování pozemků došlo v průběhu doby ještě několikrát a na části sporných pozemkových parcel byla postavena telefonní ústředna. Příděl pozemků ve prospěch právních předchůdců žalovaných, uskutečněný v roce 1947, nebyl zapsán do knihovny vložky č. 19, ale do vložky č. 162 pro příslušné katastrální území jako usedlost č. p. 19 bez výslovného vymezení, které parcely tuto usedlost tvoří. Žalování nikdy před zjištěním duplicitního zápisu v katastru nemovitostí v roce 1996 žalobkyni nevyzvali k vydání pozemků, třebaže si byli vědomi, že se telefonní ústředna nachází na jejich pozemcích.

Nalézací soud dospěl k závěru, že vlastníky pozemků se stali právní předchůdci žalovaných na základě přidělu z roku 1947, takže příděl části těchto pozemků uskutečněný v roce 1957 byl neplatným právním jednáním. Česká republika však podle něj vlastnické

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

právo vydržela podle § 134 odst. 1 občanského zákoníku ve znění provedeném novelou č. 509/1991 Sb., přičemž podmínka oprávněné desetileté držby byla splněna, neboť do běhu této lhůty bylo možno započítat oprávněnou držbu státu i před 1. 1. 1992, a Česká republika tedy byla oprávněným držitelem pozemků od roku 1957 a vlastníkem se stala k 1. lednu 1992. Soud odvolací tento závěr potvrdil.

Dovolací soud však obě rozhodnutí nižších soudů zrušil, poněvadž „podle § 134 odst. 1 ObčZ se oprávněný držitel stává vlastníkem věci, má-li ji nepřetržitě v držbě po dobu tří let, jde-li o movitost, a po dobu deseti let, jde-li o nemovitost. Oprávněným držitelem ve smyslu § 130 odst. 1 ObčZ je držitel, který věc drží v omylu, že mu věc patří, a jde přitom o omyl omluvitelný. Omluvitelný je omyl, ke kterému došlo přesto, že mýlící se postupoval s obvyklou mírou opatrnosti, kterou lze se zřetelem k okolnostem konkrétního případu po každém požadovat. Na držbu státu v letech 1950 až 1990 však judikatura dovolacího soudu pohlíží i z toho hlediska, že to byl právě stát, který opuštěním tradičních zásad evidence nemovitostí vyvolal nepořádek ve vlastnických vztazích; stát by rozhodně neměl mít prospěch právě z nepřehledného stavu, který sám vytvořil. Například v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1442/2004, publikovaném v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, svazek 30, č. C 2732, se uvádí: 'Také pokud jde o hodnocení držby státu jako neoprávněné, je třeba vyjít z toho, že stát mohl a měl mít v evidenci nemovitostí takový pořádek, aby zjistil, zda je vlastníkem pozemku, který přiděluje; pokud přidělil jeden pozemek postupně nejprve fyzické osobě a poté prostřednictvím národního podniku vlastně sobě, nemohl být – nejsou-li prokázány výjimečné okolnosti - se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že je vlastníkem, a tudíž ani oprávněným držitelem pozemku (§ 130 odst. 1 ObčZ)'. Podle rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 469/2004, publikovaného v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, sv. 29, č. C 2549, platí: 'Pokud státní orgán pochybil a postupem v rozporu s právními předpisy umožnil, aby se detentorem věci stal stát, nelze o zásadě, že v pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná, uvažovat'. V dané věci stát, který přiděloval konfiskovaný majetek, musel při zachování obvyklé opatrnosti zjistit, že pozemky užívá jednotné zemědělské družstvo, a měl si položit otázku, na základě jakého právního důvodu pozemky družstvo užívá. Kdyby takto postupoval, zjistil by, že pozemky jsou ve vlastnictví fyzických osob. Pokud však se právními vztahy k pozemkům blíže nezabýval a vyšel jen z výpisu z pozemkové knihy, aniž vzal v úvahu nespolehlivost údajů v pozemkové knize, kterou sám přivodil, nebyl se

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu (jím samotným) přidělené pozemky náleží a nebyl tudíž ani držitelem oprávněným; sporné pozemky pak nemohl vydržet.*²⁰⁰

Tento důležitý judikát s významným precedenčním potenciálem, který konstatuje odpovědnost státu za nedostatky v evidenci nemovitostí a práv k nim způsobené právě přístupem státu zejména v poválečných desetiletích, ustálil rozhodovací praxi Nejvyššího soudu v obdobných případech, když potvrdil několik předchozích rozsudků ve skutkově obdobných věcech a systematicky je zasadil do nezbytného kontextu nedostatečně vedeného knihovního pořádku a nutnosti nenarušovat právní jistotu přídělců, jimž byl majetek řádně přidělen.

Z hlediska dobré víry, jež má pro držbu a vydržení zcela zásadní důležitost, je důležitý též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 22 Cdo 4484/2007. Touto žalobou na určení vlastnictví se žalobkyně domáhala určení, že je vlastnící nemovitostí, které v roce 1949 koupila od osoby, které byly krátce před tím přiděleny. Od té doby je spolu s rodinou nepřetržitě užívala a až po smrti manžela se v dědickém řízení v roce 2003 dozvěděla, že v katastru nemovitostí je jako jejich vlastník po celou dobu zapsaný původní přídělce, od kterého žalobkyně nemovitosti koupila. Z judikátu vyplývá, že se jednalo o koupi „neformální“, kdy skutečný přídělce za úplatu přenechal příděl žalobkyni, avšak pravděpodobně ve snaze obejít přídělková omezení možnosti zcizení nemovitostí obě strany informovaly příslušné úřady až mnohem později. Až v roce 1961 tudíž byl příslušným národním výborem vydán dokument „zápis nahrazující rozhodnutí o přidělu“, jenž byl v textu označen za vkladovou listinu.

Soudy nalézací a odvolací žalobu zamítly s odůvodněním, že žalobkyně neprokázala, že přidělené nemovitosti od původního přídělce koupila, neboť kupní smlouvu nepředložila, jelikož ji neměla, a původní přídělce prodej v řízení před soudem popřel. Soud dále vyšel ze záznamu odboru zemědělství rady ONV z 10. 10. 1960, kam se dostavil manžel žalobkyně a kde uvedl, že nemovitosti užívá od listopadu 1948, převzal je od původního přídělce, avšak k převodu vlastnictví na něj nedošlo a o uspořádání vlastnictví nemovitostí nepředložil žádné doklady. Příslušný geodetický orgán vyzval dopisem z 20. 10. 1977 původního přídělce, aby mu sdělil údaje týkající se zrušení jeho přidělu, popřípadě zda nemovitosti odprodal žalobkyni a jejímu manželovi, již nemohou prokázat žádnou listinou, že nemovitosti vlastní oni. Soud dále vzal v úvahu zápis odboru zemědělství rady ONV B.-v. z 18. 5. 1961 o „uspořádání pohledávky majetkové podstaty pozemkových reforem za zemědělský majetek, který v rámci provádění pozemkových

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 2400/2004.

reforem nabyt přídělem (převodem) J. a V. K.“ a ze zápisu stejného orgánu z 21. 5. 1961 „o přídělu a odevzdání zemědělského majetku v obci V. po odešlém přídělcí novému nabyvateli“. Z těchto důkazů uzavřel, že žalobkyně a její manžel nebyli se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že jsou jejich vlastníky. Pokud by byli skutečně přesvědčeni, že vlastnictví nabyli na základě kupní smlouvy uzavřené s původním přídělcem, nebyl by dán důvod pro sepisování shora zmíněného zápisu z 21. května 1961 o přídělu nemovitostí novým majitelům. Dobrou víru, že jim nemovitosti patří, nemohli tudíž nabyt ani na základě této listiny. K otázce vydržení vlastnického práva a zaujaly soudy nalézací i odvolací stanovisko, že před jejím vyhotovením i po něm byla dobrá víra žalobců opakovaně objektivními důkazy zpochybněna.

K dovolání žalobkyně pak ve věci rozhodoval i Nejvyšší soud, jenž ohledně dobré víry konstantně judikuje, že *„posouzení toho, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží (§ 130 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku), nemůže vycházet jen z posouzení subjektivních představ držitele. Dobrá víra držitele se musí vztahovat i k okolnostem, za nichž vůbec mohlo věcné právo vzniknout, tedy i k právnímu důvodu (titulu), který by mohl mít za následek vznik práva.“*²⁰¹ V dalším rozsudku Nejvyššího soudu, který taktéž opakuje již konstantní judikaturu, se konstatuje, že *„dobrá víra musí být podložena konkrétními okolnostmi, z nichž lze soudit, že toto přesvědčení držitele je opodstatněné. Okolnostmi, které mohou svědčit pro závěr o existenci dobré víry, jsou zpravidla okolnosti týkající se právního důvodu nabytí práva a svědčící o poctivosti nabytí, tedy tzv. titul uchopení se držby (objektivně oprávněný důvod nabytí držby, např. existence smlouvy, která je pro určitou vadu neplatná). Povinnost tvrdit a prokázat tyto okolnosti přitom tíží toho, kdo tvrdí, že došlo k nabytí vlastnického práva vydržením.“*²⁰²

Z toho tedy Nejvyšší soud v daném případě dovodil, že *„držitel musí být v dobré víře, že je tu takový právní titul, který podle platného práva má za následek převod vlastnictví. Zpravidla bude jednat ve skutkovém omylu, výjimečně může jít i o omyl právní. Právní omyl může být omluvitelný i proto, že byl vyvolán státním orgánem, neboť držitel může důvodně předpokládat, že státní orgány znají právo. V dané věci žalobkyni a jejímu manželovi vydal [příslušný národní výbor] zápis opatřený i razítkem rady Místního národního výboru o přídělu a odevzdání zemědělského majetku, na kterém se uvádí, že nahrazuje rozhodnutí o přídělu a jest vkladnou listinou ve smyslu §11 zák. č. 90/1947 Sb.*

²⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 1178/96. In: Právní rozhledy 11/1997.

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 1998, sp. zn. 3 Cdon 395/96.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Tato listina byla způsobilým titulem, o který se mohla opírat oprávněná držba přidělců, pokud by snad došlo k přidělu majetku, který takto nemohl být přidělen (např. proto, že by byl stále ve vlastnictví [původního přidělce]). Na překážku oprávněné držbě nemohla být ani skutečnost, že později držitelé zjistili, že v evidenci nemovitostí je jako vlastník stále zapsán jejich právní předchůdce. Podle konstantní judikatury je možná oprávněná držba nemovitosti, i když je v rozporu se stavem zapsaným ve veřejných knihách. K nabytí vlastnického práva k přidělu se zápis do veřejných knih nevyžadoval, a to ani před 1. 1. 1951 (viz R 35/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Proto ani vědomí držitele o tom, že není zapsán v evidenci nemovitostí jako vlastník, nevyklučovalo dobrou víru o existenci jeho vlastnického práva (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. února 2001, sp. zn. 22 Cdo 2651/99, Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu č. C 196). Dovolací soud již vyslovil, že při posuzování dobré víry držitele v době po roce 1948 i později je třeba přihlídnout k tomu, že se ujal držby nemovitosti v době, kdy byla závažným způsobem narušena stabilita vlastnických vztahů, kdy nebyly uznávány některé tradiční principy soukromého práva, právní úprava vlastnických vztahů byla nepřehledná (týkaly se jí často i odvozené normy) a konečně kdy správní orgány (národní výbory) měly široká faktická i právní oprávnění zasahovat do vlastnických vztahů (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2002, sp. zn. 22 Cdo 2166/2000, Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu č. C 1329). V takovém případě nelze na držitele klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě respektujícím tradiční a vžitá principy občanského práva. Z tohoto hlediska je třeba pohlížet v dané věci i na držbu žalobkyně a jejího zemřelého manžela (pokud by soudy došly v dalším řízení k závěru, že vlastnické právo nenabyli již přidělem).“²⁰³

Z těchto judikátů lze tedy vyvodit jednoznačný a kvalitně právně odůvodněný závěr, že je možná oprávněná držba nemovitosti, jež je nutnou podmínkou pro vydržení, i když je v rozporu se stavem zapsaným ve veřejných knihách, jelikož k nabytí vlastnického práva přidělem intabulace nebyla nutná. Tento závěr nadto podporuje i dobová odborná literatura k problematice vydržení věcných práv, která dovozuje tzv. naturální držení věcného práva, kdy naturální držitel předmětné právo v dobré víře vykonává, třebaže není zapsán ve veřejných knihách či seznamech, v nichž zapsán být má. Přes to, že je v rozporu se zápisem ve veřejných knihách, může takový naturální držitel předmětné právo vydržet.²⁰⁴

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 22 Cdo 4484/2007.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Navzdory tomu, že ve vztahu k právním jednáním z minulosti a zejména, jde-li o přiděly majetku zkonfiskovaného na základě dekretů prezidenta republiky, je možnost držby a vydržení *contra tabulas* široce uznávána jak judikaturou, tak doktrínou, je pravděpodobné, že *pro futuro* zůstane tento závěr relevantní právě jen ve vztahu k minulosti a nestane se obecně přijímanou zásadou. Tomu nasvědčuje ustanovení § 980 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, podle kterého, je-li do veřejného seznamu zapsáno právo k věci, neomlouvá nikoho neznalost zapsaného údaje, z něhož plyne, že od data účinnosti nového občanského zákoníku (1. ledna 2014) nelze jednat v dobré víře v rozporu se zápisem ve veřejném seznamu.²⁰⁵ Zda budoucí judikatura potvrdí tento výklad, zůstává z důvodu absence relevantních soudních rozhodnutí prozatím otevřenou otázkou. Pokud ano, může to do budoucna paradoxně přispět k obecnému posílení právní jistoty, neboť vlastníci nemovitých věcí zapsaných v katastru nemovitostí v praxi zpravidla přirozeně na zápis v tomto veřejném seznamu spoléhají bez ohledu na to, že judikatura ve shodě s doktrínou před účinností nového občanského zákoníku dovozovala možnost držby a vydržení *contra tabulas*, která naopak k právní jistotě adresátů právních norem nepřispívala.

Kromě závěru, že pokud státní orgán chybně a v rozporu s právními předpisy umožnil, aby se detentorem věci stal stát, nelze uplatnit zásadu, že v pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná, a stát tak nemůže danou věc vydržet, a závěru, že držba nemovitosti může být oprávněná, i když je v rozporu se stavem zapsaným ve veřejných knihách, je pro mnoho osob domáhajících se svých práv v souvislosti s nemovitostmi přidělenými v přidělovém řízení na základě dekretů prezidenta republiky mimořádně důležitý judikatorní závěr, že na držitele v období socialismu nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě respektujícím tradiční a vžití principy občanského práva. Mnoho listin z tohoto období totiž již reálně nelze dohledat, nebo trpí nejrůznějšími vadami.

Nevyřešenou otázkou zůstává, jak je toto období, v němž na držitele nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, časově ohraničeno. Za počátek sice určil Nejvyšší soud rok 1948, ale konec lhůty určen nebyl. *Prima facie* by bylo možno svázat toto období s platností středního občanského zákoníku, který nevyžadoval intabulaci vlastnických práv k nemovitostem. Právní jednání učiněná v tomto období však platnost

²⁰⁴ Krčmář, Jan: *Právo občanské II. Práva věcná*. Praha – Smíchov: Spolek československých právníků Všehrd, 1930, str. 95 a násl.

²⁰⁵ Tégl, Petr: *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. In: Právní prostor, 26. srpna 2014, k dispozici na stránce <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nektere-aspekty-upravy-verejnych-seznamu>.

středního občanského zákoníku o mnoho let přesahují a na důsledky z toho vyplývající lze v soudní praxi narazit do současnosti.

3.3.2. Období, v němž na držitele věci nemovité nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě

Pro zodpovězení otázky, kdy končí judikatorně definované období, v němž na držitele věci nemovité nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, je třeba analyzovat přístup státu k evidování nemovitostí a práv s nimi spojených, který se v čase vyvíjel.

Úpadek evidování nemovitostí a právních vztahů k nim nastal s vypuknutím druhé světové války. Po jejím skončení pak nastaly změny ve vlastnictví nemovitostí zcela mimořádného rozsahu. Konfiskace nepřátelského majetku a následná přidělová i scelovací řízení upravovaly zvláštní zákony a skutečný stav se dostal do výrazného nesouladu se stavem pozemkových knih. Uvést tento stav do souladu s pozemkovými knihami a vyznačit v nich všechny změny nebylo z krátkodobého hlediska možné. Zvláště v případech přidělů zemědělského majetku podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb., které vyžadovaly rozsáhlé úpravy hranic pozemků, šlo o dlouhodobou záležitost. To vedlo nakonec k zásadnímu zásahu do knihovního zákona vydáním zákona č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek, ze dne 8. května 1947. Tento zákon podstatně zjednodušil vyznačení konfiskovaného majetku i zápis přiděleného majetku novým vlastníkům prostřednictvím tzv. předběžných knihovních vložek pro přidělený majetek, které místo parcel dosud nevytvořeného knihovního tělesa obsahovaly jen jeho velmi přibližné označení (např. jen číslem popisným zemědělské usedlosti). Jednalo se tedy o pouhé formální zápisy bez jednoznačného vymezení věci, avšak s právními důsledky, čímž došlo k narušení nejzákladnějších právních i technických principů evidování nemovitostí a právních vztahů k nim. Dále tento zákon zjednodušil řízení a podklady pro změny hranic katastrálních území a obcí a nahradil geometrické plány zjednodušenými podklady o prozatímním dělení parcel, tzv. polohopisnými nástiny a srovnávacím sestavením. Prozatímní dělení parcel se v katastrálních mapách mělo vyznačovat tužkou, do písemného operátu však provést zápisem s poznámkou „proz.“. Práce na upřesnění přidělů a jejich přesném vytyčení a zaměření, které nepostupovaly dostatečně rychle i přes nasazení množství málo kvalifikovaných sil, byly nakonec po změně politického režimu v únoru 1948 přerušeny.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

Výsledkem je nedostatečně evidované vlastnictví značného rozsahu podchytené jen v přidělových elaborátech, které nebylo dosud jednoznačně vymezeno, ale má právní platnost. Tento složitý problém zůstává dodnes nevyřešen a řeší se jen pomalu prostřednictvím institutu pozemkových úprav.²⁰⁶

S nabytím účinnosti středního občanského zákoníku došlo od 1. ledna 1951 k opuštění dvou základních zásad, na nichž do té doby evidování nemovitostí a právních vztahů k nim spočívalo – zásady *superficies solo cedit* a zásady intabulace. Vlastníkem stavby tedy mohla být osoba rozdílná od vlastníka pozemku a vlastnictví se nabývalo již samotnou smlouvou, popřípadě ze zákona nebo úředním výrokem, a nikoliv až vkladem do pozemkové knihy. Povinnost zápisů do veřejných knih nebyla sice výslovně zrušena, zápisy však neměly nadále charakter konstitutivní, nýbrž jen deklaratorní. Praktickým důsledkem byla neúplnost zápisů, a tím i postupně nemožnost knihovat změny vůbec, přičemž práva k nemovitostem se prokazovala původními listinami. Pozemková kniha ani katastr samostatné stavby do té doby neevidovaly. Bez dořešení problému, jak dostatečně stavby evidovat, zejména v mapách, se však v evidenci pokračovalo a tento problém není důsledně dořešen dodnes. Po těchto zásazích ztrácela neudržovaná pozemková kniha i katastr postupně význam a prakticky se přestaly vést.²⁰⁷

Po praktickém zastavení vedení a aktualizace pozemkových knih a katastrálního operátu po politických změnách v roce 1948, od kterého Nejvyšší soud odvozuje počátek období, v němž na držitele přidělených nemovitostí nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, nastalo přibližně šestileté období, kdy stát neevidoval nemovitosti a právní vztahy k nim nijak. V důsledku potřeby státu plánovat a řídit zemědělskou výrobu však byl v roce 1955 proveden jednorázový soupis veškeré půdy a její výměry podle druhů kultur a skutečného užívání bez ohledu na platné právní vztahy. V letech 1956 – 1960 byla pak na celém území státu pouhým usnesením vlády ze dne 25. ledna 1956 (nikoliv tedy obecně závazným právním předpisem) založena Jednotná evidence půdy (JEP), která měla být vedena a udržována v souladu se skutečným stavem. Označování druhů kultur a jejich charakteristiky byly definovány směrnici č. 154/1957 Ú. l. Udržování JEP prováděla Ústřední správa geodézie a kartografie. JEP měla podobně jako katastr měřický operát (pozemkovou, pracovní a evidenční mapu) a písemný operát (především soupis parcel, výkaz změn a evidenční listy, které poskytovaly přehled o skutečném rozsahu užívání půdy). JEP se zakládala vyšetřením skutečného stavu užívání

²⁰⁶ Pešl, Ivan: *Katastr nemovitostí po kapkách*. In: Zeměměřič č. 1-2/98, dostupné i elektronicky na <http://www.zememeric.cz/1-2-98/knkapky.html>.

²⁰⁷ Tamtéž.

půdy a jejich kultur s maximálním využitím dostupných podkladů, především z pozemkového katastru, ale i zastavovacích plánů, grafických přidělových plánů a výsledků pozemkových úprav. Pracovalo se s otisky katastrální mapy na nezajištěném papíře, měření bylo maximálně zjednodušeno a omezeno a bez stabilizace a bez kontrol. Až trojnásobné odchylky byly povoleny i pro přesnost zákresů do map, pro které byly povoleny i zcela netechnické a přibližné postupy. Nezaměřené novostavby bylo přípustné doplnit přibližnou lokalizací a přibližným půdorysem, pro odlišení čárkovaně. Při výpočtu ploch nebyla přesnost vůbec stanovena a nejpoužívanější metodou bylo sčítání a odčítání odhadnutých výměr částí parcel pozemkového katastru. Vzhledem k rozsahu díla a krátkosti času byly opět využity nezpracované a neodborné síly, takže ani velmi mírná kritéria přesnosti nemohla být při plnění tohoto politicky pojatého úkolu dodržena. Takto vzniklé pozemkové mapy JEP se následně staly jedním z podkladů pro vyhotovení map navazující evidence nemovitostí. Ani do současné doby se nepodařilo všechny důsledky odstranit, a hrubé chyby se proto nacházejí i v současných katastrálních mapách.²⁰⁸

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., který nabyl účinnosti 1. dubna 1964, přinesl řadu změn. Nově upravil pojem nemovitosti jako pozemek či stavba spojená se zemí pevným základem a upravil i nabývání osobního vlastnictví. Ke smlouvě o převodu nemovitosti bylo třeba její registrace státním notářstvím a vlastnictví přecházelo registrací smlouvy. Současné vedení skutečných užívacích vztahů k půdě i vlastnických vztahů měla zajistit nová evidence nemovitostí založená zákonem č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí, ze dne 31. ledna 1964, a prováděcí vyhláškou Ústřední správy geodézie a kartografie č. 23/1964 Sb., kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí, ze dne 31. ledna 1964, které nabyly účinnosti k 1. dubnu 1964. Evidence nemovitostí vycházela z předchozí JEP, která měla být doplněna o evidenci nově zavedených právních užívacích vztahů a vlastnictví. Právní vztahy se evidovaly na základě ověřených kopií nebo originálů listin předkládaných k zápisu na jednoduchých listech vlastnictví se strukturou údajů obdobnou bývalé pozemkové knize. Doplnění údajů o vlastnictví za období od roku 1951 se provádělo místním šetřením v obcích. Podpůrně se využívalo pozemkových knih. Tyto práce, probíhaly za podpory státních notářství v letech 1967 – 1988 a vedly k došetření posledního známého právního stavu a k doplnění sbírky listin o všechny dostupné právní listiny v originálech nebo ověřených kopiích. Mimořádně významná otázka map se začala řešit již v závěru období vedení JEP, jejíž provizorní a značně nekvalitní mapy nebyly nadále udržitelné. Přikročilo se proto k vyhotovení nových pozemkových map, které měly

²⁰⁸ Tamtéž.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

plně nahradit dřívější mapy pozemkového katastru. Podkladem pro jejich pořízení byly především neudržované katastrální mapy, přičemž pouze to, co se v nich nenacházelo, se přebíralo z nedokonalých map JEP. Nedostatkem těchto map však jsou chabé základy místního šetření, které snižují jejich praktickou využitelnost. Tato nová mapová díla pokrývají přibližně 25 % území. Zásadním nedostatkem bylo nevyřešení spolehlivé evidence parcel ve vlastnictví občanů sloučených do větších půdních celků, které v souladu s předpisy neměly být ani zobrazovány v mapách.²⁰⁹

Po společenských a politických změnách v roce 1989 se začal postupně obnovovat význam soukromého vlastnictví, soukromého podnikání a soukromého obchodu. K tomu bylo zapotřebí i přesných a spolehlivých informací o věcech nemovitých a právních vztazích k nim. Počátkem 90. let 20. století proto bylo rozhodnuto o obnově katastru nemovitostí. První potřebný krok ke znovuvybudování katastru nemovitostí byl učiněn přípravou a vydáním základní legislativy, která nabyla účinnosti ke dni 1. 1. 1993 a později byla doplněna dalšími potřebnými právními předpisy. Jedná se zejména o tyto právní předpisy: zákon č. 264/1992 Sb., ze dne 28. dubna 1992, kterým se mění občanský zákoník a některé další zákony, zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ze dne 28. dubna 1992, zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí ČR (katastrální zákon), ze dne 7. května 1992, zákon č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, ze dne 7. května 1992, vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 126/1993 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, a zákon České národní rady č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ze dne 8. dubna 1993, a zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřictví (zeměměřický zákon), ze dne 29. září 1994. Tato nová legislativa vytvořila tzv. právní katastr spojující v jediném instrumentu spravovaném výhradně zeměměřickými orgány funkce jak pozemkového katastru, tak bývalé pozemkové knihy. Z důvodů zachování kontinuity vychází tento současný katastr nemovitostí z předchozí značně nedokonalé evidence nemovitostí. Nabytím účinnosti zákonů se mapy a písemné operáty staly k 1. 1. 1993 operáty nového katastru a bylo nutné je podstatně upravit. Některé stačilo převzít, některé doplnit a některé bylo nutno zcela přepracovat. Specifickým problémem současného katastru jsou parcely ve vlastnictví osob, které byly sloučeny do větších půdních celků. Tyto parcely nejsou zobrazeny ani v současných mapách, ani v písemném operátu, ale jsou pouze ve zjednodušené pomocné evidenci umožňující jejich vyhledávání v mapách a dokumentech

²⁰⁹ Tamtéž.

předchozích evidencí. Podle zákona mají být tyto parcely doplněny nejpozději při dokončení budoucích pozemkových úprav.²¹⁰

Na základě výše uvedených skutečností lze tedy konstatovat, že po politických změnách v roce 1948, od kterého Nejvyšší soud odvozuje počátek období, v němž na držitele přidělených nemovitostí nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, stát zcela rezignoval na vedení a aktualizaci evidence nemovitostí a právních vztahů k nim. Tento stav trval až do poloviny 50. let 20. století. V tomto období se sice stát začal o evidování nemovitostí a některých právních vztahů k nim (zejména práva užívacího) znovu zajímat a činit kroky k jejich soupisu, avšak nikoliv pro potřeby občanů, nýbrž pro svoje vlastní. Proto podle názoru autora této práce nelze ani soupis půdy z roku 1955 ani následnou jednotnou evidenci půdy považovat za návrat k řádné péči státu o evidování nemovitostí na jeho území a právních vztahů k nim. Snahou státu o obnovu v oblasti evidování nemovitostí se zdá být až založení evidence nemovitostí v roce 1964. Tato evidence totiž už alespoň v základních rysech plnila funkce předválečného katastru nemovitostí. Za skončení období, v němž na držitele přidělených nemovitostí nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, však dle názoru autora této práce nelze považovat již rok jejího založení, ale až dosažení určité úrovně kvality údajů v ní vedených. Této úrovně bylo dosaženo v roce 1988, kdy byly dokončeny práce na budování evidence nemovitostí. Konec období, v němž na držitele přidělených nemovitostí nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě, by se tedy neměl odvozovat od společenských a politických změn v roce 1989 či případně od vzniku současného katastru nemovitostí v roce 1993, ale měl by připadnout právě na rok 1988, od kdy již bylo možné na státem evidované údaje o nemovitostech a právních vztazích k nim i při vědomí jistých nedostatků opět spoléhat.

3.4 Věcná břemena

Velmi důležitým judikátem v oblasti přidělu majetku konfiskovaného podle dekretů prezidenta republiky je rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 243/2008 ze dne 8. prosince 2009. V rozhodované věci se žalobci určovací žalobou domáhali určení, že na pozemku žalovaného vázne věcné břemeno, a uložení povinnosti žalovanému zdržet se veškerého jednání, kterým by jim bránil v realizaci práva z věcného břemene vyplývajícího. Konkrétně šlo o služebnost cesty, jejíž zřízení žalobci dovozovali na

²¹⁰ Tamtéž.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

základě přidělové listiny ze dne 1. července 1950, kterou též nabyli do vlastnictví panující nemovitosti.

Služebnost měla vzniknout tak, že přidělová listina vydaná Ministerstvem zemědělství – Národním pozemkovým fondem nařídila, aby v pozemkové knize byla sporná služebnost cesty zapsána. Právním důvodem vzniku služebnosti byla právě tato přidělová listina. Přidělová listina (rozhodnutí o přidělu) byla individuálním právním aktem státního orgánu a nebylo ji možno podřadit pod žádný ze způsobů zřízení služebnosti podle § 480 o. z. o. (smlouvu, poslední vůli, právní výrok vydaný při rozdělení společných pozemků a vydržení). Podle § 481 o. z. o. nadto služebnost vznikala až intabulací, přičemž služebnost, jejíhož určení se žalobci domáhali, intabulována nikdy nebyla.

Nejvyšší soud ohledně těchto otázek podal následující výklad: „*Ke knihovnímu nabytí práva služebnosti bylo podle [obecného zákoníku občanského] třeba jak právního důvodu (titulus adquirendi), tak i nabývacího způsobu (modus adquirendi). Jestliže nebyly dány obě tyto složky, služebnost nevznikla. Předpokladem byl soukromoprávní titul, přičemž možné tituly vypočítal § 480 o. z. o., k tomu viz též Sedláček, J., Rouček, F.: Komentář k čsl. Obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha 1935, díl II., s. 831 a násl. V dané věci odvolací soud konstatoval, že právním důvodem vzniku služebnosti byla přidělová listina; odkázal též na shora uvedená ustanovení obecného zákoníku občanského. Ovšem přidělová listina (rozhodnutí o přidělu) byla jednostranným aktem státního orgánu, a proto ji nelze podřadit pod žádný ze způsobů zřízení služebnosti, upravený v § 480 o. z. o. Zřízení služebnosti by bylo patrně možno opřít o § 8 odst. 2 písm. e) dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., ve kterém se uvádí, že v rozhodnutí o přidělu mají být uvedena případná omezení přidělce nebo jiné podmínky jemu uložené. I když dekryty prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb. obdobná ustanovení nemají, je to patrně jen důsledek toho, že tyto dekryty byly vydány bezprostředně po konci války a tedy nebyly tak propracované jako zmíněný dekret č. 108/1945 Sb.; proto úpravu v něm uvedenou lze, pokud jde o zřízení služebnosti, vztáhnout i na přiděly zemědělského majetku. Jiný přístup by ostatně vyvolal v tehdejší praxi těžko řešitelné potíže v případě, že pro výkon vlastnického práva k přidělu bylo nutno zřídit služebnost. Z toho je zřejmé, že stát mohl zřídit služebnost k přidělovanému majetku tak, že jej přidělil s omezením vyplývajícím ze služebnosti zřízené ve prospěch jiného. ... [P]ředmětnou listinou byl především přidělován majetek ve vlastnictví státu právním předchůdcům žalobců. Jestliže stát touto listinou zřídil služebnost*

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

*k pozemku, jehož byl vlastníkem, a to ve prospěch přídělce, lze tento úkon zahrnout pod pojem příděl majetku ve smyslu uvedených dekretů prezidenta republiky, neboť majetek tvoří nejen hmotné věci, ale i práva včetně práv věcných.*²¹¹

Zaznamenání hodný je zde především extenzivní logický výklad ustanovení § 8 odst. 2 písm. e) dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. upravující omezení a jiné podmínky, které může orgán rozhodující o přidělu konfiskovaného majetku v přidělové listině stanovit, a vztažení tohoto ustanovení pomocí *analogie legis (argumentum per analogiam)*, která se ve veřejném právu vyskytuje jen zřídka, obzvláště pokud je na jejím základě možno ukládat osobám povinnosti, i na další konfiskační dekreta prezidenta republiky. Z toho jednoznačně plyne, že i při přidělování zkonfiskovaného majetku podle jiných dekretů prezidenta republiky než dekretu č. 108/1945 Sb. byl správní orgán oprávněn rozhodnout o zřízení věcného břemene souvisejícího s předmětným přidělem.

Tento judikát je též zajímavý z hlediska procesněprávního. Žalovaný jako dovolatel totiž mimo jiné namítal i to, že nalézací ani odvolací soud neposoudil možný rozpor určovací žaloby s dobrými mravy. K tomu Nejvyšší soud uvedl, že „*žalobu určovací nelze zamítnout pro rozpor s dobrými mravy. Tato žaloba je ryze procesněprávním institutem, a proto na posouzení její přípustnosti nelze vztáhnout ustanovení občanského zákoníku; o § 3 odst. 1 obč. zák. odepírající ochranu výkonu práva, který je v rozporu s dobrými mravy, by bylo možno opřít jen zamítnutí žaloby na plnění (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. května 1999 sp. zn. 22 Cdo 471/99, Právní rozhledy č. 8/1999). O šikanózní výkon práva též nemůže jít v případě, že žalobce sleduje cíl, aby byl uveden stav katastru nemovitosti do souladu se skutečným právním stavem; na tom nic nemění ani skutečnost, že sporné právo odpovídající věcnému břemeni nevyužívá, resp. že účelu, k němuž bylo věcné břemeno zřízeno, může dosáhnout jinak.*“²¹² Kromě konstatování, že žaloba na určení nemůže být zamítnuta z důvodu rozporu s dobrými mravy, je důležitý především závěr, že uvedení stavu vedeného v katastru nemovitostí do souladu s reálným právním stavem je legitimním důvodem pro podání určovací žaloby.

V závěru tohoto judikátu se Nejvyšší soud vyjádřil i k dovolatelem tvrzenému zániku sporné služebnosti podle ustanovení § 186 odst. 1 středního občanského zákoníku, které stanovilo, že věcné břemeno zaniká, nastanou-li takové změny, že věc již nemůže sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnému užívání její nemovitosti. Dovolatel tvrdil, že původní vlastníci panující parcely přestali koncem padesátých let hospodařit a od

²¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2009, sp. zn. 22 Cdo 243/2008.

²¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2009, sp. zn. 22 Cdo 243/2008.

počátku šedesátých let byla zpevněna veřejná cesta, jež jim umožnila pohodlný přístup k jejich nemovitostem. Za takové situace jim již nemohla služebná parcela k prospěšnému užívání nemovitostí sloužit a z toho důvodu sporná služebnost zanikla, přičemž k jejímu zániku došlo ještě před účinností občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., a tudíž v době, kdy neplatil intabulační princip. K zániku práva odpovídajícího věcnému břemeni tedy nebyl nutný vklad do katastru nemovitostí.

K tomu Nejvyšší soud uvedl, že na vznik a existenci sporné služebnosti nemá vliv „ani odkaz na § 186 odst. 1 obč. zák. č. 141/1950 Sb., ve kterém se uvádělo: *Věcné břemeno zaniká, nastanou-li takové změny, že věc nemůže již sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti. Přechodná nemožnost vykonávat právo nezpůsobí zánik věcného břemena. Dovolací soud již dříve konstatoval, že věcné břemeno zaniká, nastanou-li takové trvalé změny, že věc již nemůže sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti v případě, že jeho výkon je nadále pro trvalé změny (faktické nebo právní) nemožný. Je-li však výkon práva odpovídajícího věcnému břemeni nadále sice neúčelný, ale možný, případně došlo-li k jiné změně poměrů, která má za následek hrubý nepoměr mezi věcným břemenem a výhodou oprávněného, může soud na návrh za náhradu nadále existující věcné břemeno zrušit nebo omezit (rozsudek ze dne 27. února 2006, sp. zn. 22 Cdo 346/2006, Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu č. C 4001). V daném případě nebyla nemožnost vykonávat právo odpovídající věcnému břemeni zjištěna.*“²¹³

Překvapivý závěr Nejvyššího soudu, že úpravu zřizování služebností z dekretu č. 108/1945 Sb. lze bez dalšího vztáhnout i na přiděly zemědělského majetku podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 28/1945 Sb., bylo před vydáním tohoto pro praxi důležitého rozhodnutí s významným precedenčním potenciálem možno jen těžko očekávat, poněvadž použití *analogie legis* v oblasti práva veřejného se jinak soudy zásadně vyhýbají. Logicky očekávaným závěrem by v této věci naopak bylo, že pokud možnost zřídit při přidělu majetku služebnost obsahuje obecný konfiskační dekret jako *lex generalis*, ale neobsahuje ji zemědělský konfiskační dekret jako *lex specialis*, není její zřízení při přidělu zemědělského majetku možné. Lze tedy konstatovat, že Nejvyšší soud tímto rozhodnutím do značné míry kreativně dotvořil právo tam, kde to podle jeho názoru zákonodárce opomněl, a kde tedy v důsledku toho existovala mezera v právu.

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2009, sp. zn. 22 Cdo 243/2008.

3.5 Zmírnění některých křivd vzniklých při aplikaci konfiskačních předpisů

Praktická aplikace konfiskačních předpisů ve výše popsaných poválečných podmínkách (rozvrácenost správních úřadů, nedostatek kvalifikace jejich pracovníků) nebyla vždy bezchybná a k soudním sporům začalo v rámci opravných prostředků proti rozhodnutím o konfiskaci docházet prakticky hned v průběhu konfiskace.²¹⁴ Systematicky na úrovni zákona se však ke zmírnění některých křivd způsobených při aplikaci konfiskačních předpisů přistoupilo až po změně společenské situace v roce 1989. Právě v tomto období a v návaznosti na právní předpisy o zmírnění některých křivd vzniklých při aplikaci konfiskačních předpisů soudy rozhodovaly o jednotlivých, v předchozích kapitolách uvedených tématech týkajících se konfiskace a přidělového řízení, ale i o specifických otázkách souvisejících s těmito restitučními předpisy.

3.5.1. Okruh oprávněných osob

Ke zmírnění některých křivd vzniklých při aplikaci konfiskačních předpisů otevřel cestu zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, který nabyl účinnosti 24.6.1991. V preambuli tohoto zákona sice zákonodárce deklaroval úmysl „*zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989*“, tedy v období, jehož počátek nastal až po konfiskaci majetku podle dekretů prezidenta republiky, avšak v § 7 odst. 2 federální československý zákonodárce zmocnil českého republikového zákonodárce k vydání zákona o restituci majetku československých občanů, kteří ztratili majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo č. 108/1945 Sb., neprovinili se proti československému státu a nabyli zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Takový zákon byl následně Českou národní radou skutečně schválen pod číslem 243/1992 Sb. jako zákon, kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Tento zákon obsahuje dvě základní definice osob oprávněných k vydání nemovitostí, které přešly na stát nebo jinou právnickou osobu, z nichž pro tuto práci je relevantní ta, která se vztahuje k dekretům

²¹⁴ Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 156.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. a podle níž státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, který ztratil majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo č. 108/1945 Sb., neprovinil se proti československému státu a nabyl zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud se tak nestalo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, a jehož majetek v rozsahu určeném zvláštním předpisem²¹⁵ přešel na stát.²¹⁶ Oprávněnými osobami byli též dědicové takovýchto osob a přesně definovaný okruh příbuzných osob.²¹⁷ Tato definice je významná zejména proto, že jí zákonodárce ve skutečnosti nepřímou posunul počáteční hranici²¹⁸ rozhodného období pro restituce před 25. únorem 1948, neboť dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nabyl účinnosti dne 23. června 1945 a dekret dne 30. října 1945, a k těmto datům bylo tedy konfiskováno (viz kapitola 3.2.1 této práce).

Tato definice následně v rozhodovací praxi správních úřadů i soudů, které rozhodovaly o žalobách proti jejich rozhodnutím, způsobila problém, který spočíval v jejích pěti kumulativních podmínkách pro oprávněné osoby – 1. státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky, 2. pozbytí majetku podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo č. 108/1945 Sb., 3. neprovinění se proti československému státu, 4. nabytí zpět občanství podle zákona č. 245/1948 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti, zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, nebo zákona č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, pokud k nabytí zpět občanství nedošlo již ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, 5. pozbytí majetku přechodem na stát. Existoval totiž i okruh osob, které čtyři z těchto podmínek splňovaly, ale nemohly ani teoreticky splnit podmínku čtvrtou a nabýt zpět československé občanství, protože tohoto občanství nikdy nepozbyly. Jednalo se o osoby, kterým podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. zůstalo československé státní občanství zachováno, poněvadž se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásily v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky, zůstaly

²¹⁵ Zvláštním předpisem je v tomto případě § 1 odst. 1 písm. a), b) a c) zákona č. 229/1991 Sb.

²¹⁶ § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.

²¹⁷ § 2 odst. 3 zákona č. 243/1992 Sb.

²¹⁸ Srovnej Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 403.

věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, jednalo-li se o Němce a Maďary, anebo v případě Čechů, Slováků a příslušníků jiných slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary pod nátlakem nebo za okolností zvláštního zřetele hodných.²¹⁹

Tento problém autoritativně vyřešil až Ústavní soud svým nálezem sp. zn. II. ÚS 22/94, jímž rozhodoval o ústavní stížnosti proti rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích, kterým tento soud potvrdil rozhodnutí Okresního úřadu – pozemkového úřadu ve Strakonici o tom, že se právní předchůdce ústavní stěžovatelky nestal osobou oprávněnou ve smyslu § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., jelikož nikdy znovu nenabyl československé občanství z toho důvodu, že je nikdy nepozbyl. Spolu s ústavní stížností podala ústavní stěžovatelka i návrh na zrušení výše uvedeného zmocňovacího ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. a celého zákona č. 243/1992 Sb., přijatého na základě tohoto zmocňovacího ustanovení. Ústavní soud však před derogací napadených právních předpisů upřednostnil jejich ústavně konformní výklad a výkladem *á maiore ad minus* dovedl, že „vrací-li se dle zákona č. 243/1992 Sb. majetek těm, kdo jej podle dekretu pozbyli a byli zbaveni občanství a pak je nabyli zpět, musí být tím spíše vrácen těm, kterým nebylo nutno občanství vracet, protože v důsledku svého určitého chování občanství vůbec nepozbyli“.²²⁰ Tímto výkladem došlo k judikatornímu rozšíření okruhu oprávněných osob podle zákona č. 243/1992 Sb., což bylo dle autora této práce plně v souladu se zamýšleným účinkem restitucí podle tohoto zákona. Opačný výklad, který před tímto nálezem obecně zastávaly pozemkové úřady i prvostupňové soudy, a zachování ústavní stížností napadených předpisů v platnosti by vedl k neodůvodněné diskriminaci jedné skupiny osob vůči jiné. V následné rozhodovací praxi Ústavního soudu byl tento výklad dále potvrzen²²¹ a dnes jej lze považovat za plně stabilizovaný.

3.5.2. Vztah restitučních právních předpisů k obecným právním předpisům

Další otázkou, kterou musely soudy při rozhodování o restitučních žalobách včetně těch souvisejících se zákonem č. 243/1992 Sb. a s konfiskací majetku podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. řešit, byla povaha vztahu mezi restitučními právními předpisy a obecnými právními předpisy. Tato otázka vyvstala v souvislosti s tím, že někteří žadatelé či žalobci, kteří se majetku zkonfiskovaného podle výše uvedených

²¹⁹ § 1 odst. 3 a 4 a § 2 odst. 1 ústavního dekretu č. 33/1945 Sb.

²²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 22/94.

²²¹ Například nálezem Ústavního soudu ze dne 12. října 1995 sp. zn. III. ÚS 39/95.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

dekretů prezidenta republiky domáhali neúspěšně podle restitučních právních předpisů, se po vyčerpání všech možností začali tohoto majetku domáhat podle obecných právních předpisů, a to zejména žalobou na určení vlastnického práva, na vyklizení či na vydání věci. Obvyklým argumentem takovýchto žalob bylo tvrzení, že konfiskační řízení podle výše uvedených dekretů prezidenta republiky neproběhlo řádně, a že tedy žalobce nikdy nepřestal být vlastníkem majetku, o který se vedl spor, a kroky, které stát následně učinil v rámci přidělového řízení o takovém majetku, nemohou být platné.

Ústavní soud se zpočátku ve svých rozhodnutích pohyboval v poměrně širokých mantinelech a snažil se na jedné straně umožnit zmírnění křivd v co největším rozsahu a na straně druhé nároky vznášené v souvislosti s restitucemi omezit z důvodu právní jistoty.²²² Nejprve Ústavní soud judikoval, že *„došlo-li k zabránění majetku státem bez právního důvodu (...), nebránilo nic tomu, aby se svého majetku [stěžovatelka] domáhala žalobou opírající se o obecné předpisy občanskoprávní. Jinými slovy, existence speciálních restitučních předpisů nevylučuje v takovém případě postup podle obecného právního předpisu.“*²²³ Obdobně rozhodovaly i obecné soudy.²²⁴ Postupně se však od tohoto pojetí začaly obecné soudy odchylovat a jejich judikatura byla nejednotná. To se částečně pokusil vyřešit Nejvyšší soud vydáním sjednocujícího stanoviska velkého senátu občanskoprávního kolegia sp. zn. 31 Cdo 1222/2001 ze dne 11. září 2003, v němž dovedl, že *„oprávněná osoba, jejíž nemovitost převzal stát ... bez právního důvodu, se nemůže domáhat ochrany vlastnického práva podle obecných předpisů (zejména podle § 126 odst. 1 ObčZ), a to ani formou určení vlastnického práva podle § 80 písm. c) OSŘ.“*²²⁵ Rozhodujícím a autoritativním se v této otázce však stalo až stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 ze dne 1. listopadu 2005, jež materii pojalo komplexně a pokusilo se vyložit i smysl a účel restitučního zákonodárství.²²⁶ Toto stanovisko definovalo několik principů, jež vedly k ustálení rozhodovací praxe soudů ve sporech o vlastnictví majetku zkonfiskovaného podle výše uvedených dekretů prezidenta republiky a které v oblasti restitucí přetrvaly doposavad.

Prvním principem bylo, že úmyslem zákonodárce bylo zmírnit, nikoliv napravit některé majetkové křivdy, přičemž ani Ústava ani jiný právní předpis nevyžadují, aby tento

²²² Petruš, Helena: *Judikatura Ústavního soudu k restitucím židovského majetku*. In: *Jurisprudence* 8/2010, str. 1.

²²³ Nález Ústavního soudu ze dne 21. prosince 1998 sp. zn. IV. ÚS 403/98.

²²⁴ Například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 560/99 ze dne 21. srpna 2000, In: *Právní rozhledy* č. 11/2000, str. 524 – 525.

²²⁵ Sjednocujícího stanovisko velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2003 sp. zn. 31 Cdo 1222/2001.

²²⁶ Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 406.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

majetek byl vrácen nebo za něj byla poskytnuta náhrada, a ani aby k tomuto účelu byly prováděny v právním řádu jakékoliv změny. Bylo svobodnou vůlí státu, zda umožní bývalým vlastníkům dotčeného majetku usilovat o jeho vrácení, neboť jeho vlastnická práva i vlastnická práva osob, která v mezidobí tento majetek nabyla, nejsou závislá na protiústavních normách nebo postupech, které je původně zakládaly. Samo zakotvení restitučních nároků tedy bylo dobrou vůlí státu přesně ohraničenou z hlediska časového a věcného. Jakékoliv zpochybnění tohoto vymezení má za následek zpochybnění aktu státu jako takového.²²⁷ Toto pojetí bylo aprobováno i Evropským soudem pro lidská práva, který judikoval, že článek 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod zaručující ochranu vlastnického práva „nemůže být vykládán tak, že by jakkoli omezoval svobodu smluvních států při výběru podmínek, za kterých přistoupí k navrácení majetku, který na ně byl převeden před tím, než ratifikovaly Úmluvu. Rovněž nijak neomezuje jejich svobodu stanovit působnost restitučních norem a podmínky, za kterých lze majetek vrátit osobám, které ho byly zbaveny.“²²⁸

Druhý princip spočívá v tom, že vlastnické právo oprávněných osob podle restitučních předpisů vzniká až okamžikem vydání věci. Tím je ve skutečnosti legalizován přechod majetku na stát, a to bez ohledu na to, co bylo titulem pro tento přechod, a jen v případech, které jsou v restitučních zákonech výslovně uvedeny, je původní nabývací titul státu důvodem pro vrácení věci. Tvrzením vlastnického práva, zejména toho, jež vyžaduje záznam do katastru nemovitostí, v případě absence legitimního očekávání na straně navrhovatele není naplněna preventivní funkce žaloby dle § 80 písm. c) občanského soudního řádu, a tedy není dána ani naléhavost právního zájmu na jejím podání. Žalobou o určení vlastnického práva nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství. Nelze se účinně domáhat podle obecných předpisů ani ochrany vlastnického práva, k jehož zániku došlo před 25. 2. 1948 a zvláštní restituční předpis nestanovil způsob zmírnění nebo nápravy této majetkové újmy.²²⁹

Třetí princip vychází z toho, že konfiskace podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. byla zákonným aktem, jež nelze posuzovat z hlediska vad na něj navazujících (deklaratorních) správních rozhodnutí. Ve věcech konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. navíc docházelo ke konfiskaci přímo ze zákona bez správního řízení, byl-li vlastník věci již jako osoba, jejíž majetek konfiskaci podléhal, ze strany státních orgánů

²²⁷ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05.

²²⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Jantner proti Slovensku, shodně rozsudek jeho velkého senátu ve věci Kopecký proti Slovensku.

²²⁹ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05.

označen a jestliže on sám nenavrhl, aby bylo ve správním řízení rozhodnuto, nebo vydání takového deklaratorního rozhodnutí neuznal za potřebné sám správní úřad.²³⁰ Tvrzení o vadách v konfiskačním řízení vydaného rozhodnutí samo o sobě nemůže účinky konfiskace zpochybnit. Česká republika je povinna hájit zájem současných vlastníků na tom, aby současný právní stav nebyl zpochybňován a nevznikala nejistota z hlediska vlastnictví či platnosti dalších majetkových převodů. Za situace, kdy by neexistovala jistota, zda lze nabýt vlastnické právo k nemovitostem, aniž by hrozilo, že za vlastníka bude následně prohlášen někdo, u něž se mělo za to, že jeho právo zaniklo před více než půlstoletím, přičemž tato situace ani s největší možnou péčí nemohla být v okamžiku převodu předvídána, by stát tuto povinnost nesplnil.²³¹

Na základě těchto tří Ústavním soudem postulovaných principů – 1. zmírnění některých křivd, nikoliv náprava všech, 2. legalizace přechodu vlastnictví na stát restitučními předpisy a restituční právní předpisy jako *lex specialis* k obecným právním předpisům vylučující postup podle obecných právních předpisů a 3. právní jistota a její ochrana – lze tedy dovodit, že právo na obnovení vlastnického práva ústavním pořádkem ani na úrovni Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod garantováno není. Zákon č. 243/1992 Sb., přijatý na základě zmocnění obsaženého v § 7 zákona č. 229/1991 Sb., tak umožnil zmírnění některých majetkových křivd vzniklých v důsledku platnosti nebo zvláštního použití některých právních předpisů nebo na základě konfiskace dle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., avšak pouze některých a ve stanoveném časovém limitu. Restituční zákony tedy v podstatě legalizovaly vlastnictví státu k majetku, který stát získal konfiskacemi a dalšími majetkovými opatřeními, třebaže by jinak v některých případech bylo možné uplatnit na takový majetek vlastnické právo žalobou na určení vlastnictví, na vyklizení či na vydání věci podle obecných předpisů. Tím současně stát vyloučil možnost uplatnit tato práva podle obecných předpisů, neboť restituční právní předpisy jsou speciální úpravou k právním předpisům obecným. Poskytnutím ochrany tvrzenému vlastnickému právu, které zaniklo před téměř šedesáti lety, by byla narušena právní jistota osob, které v průběhu této doby vlastnictví k věci nabyly od státu nebo od předchozího vlastníka a mohou spoléhat pouze na zásadu důvěry v katastrální zápis. Možnost uplatnit ochranu tvrzeného práva původního vlastníka zanikla v důsledku uplynutí dlouhé doby. Pokud se osoba, která pozbyla majetek v důsledku jeho

²³⁰ Tento výklad se odklání od relativně ustálené rozhodovací praxe, podle které při konfiskaci podle dekretů prezidenta republiky bylo vydání individuálního právního aktu deklaratorní povahy nezbytnou podmínkou konfiskace. Pro podrobnosti viz kapitolu 3.2.1.

²³¹ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05; viz též Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010, str. 415.

odnětí státem, nedomáhala ochrany u soudu nebo nebyla úspěšná, nemůže po uplynutí mnoha desetiletí legitimně očekávat, že by mohlo dojít k obnovení jejího vlastnického práva.

Těmito principy se následně řídilo rozhodování soudů v restitučních věcech, a od konce roku 2005 lze tedy považovat rozhodovací praxi v této oblasti za ustálenou. Jedinou výjimkou je náleží Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14. V dané věci se stěžovatel domáhal žalobou na určení vlastnického práva určení, že vlastníky nemovitostí zkonfiskovaných podle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byli jeho prarodiče, každý z jedné ideální poloviny. V řízení stěžovatel prokázal, že všichni členové jeho rodiny zemřeli za války násilnou smrtí v souvislosti s rasovou perzekucí židů, a to včetně jeho rodičů, zmíněných prarodičů, strýce, tety a jejího manžela, a on se tak stal univerzálním dědicem. Samotný stěžovatel německý koncentrační tábor, do kterého byl odeslán ve čtyřech letech, přežil. O nemovitostech svých prarodičů nevěděl a dozvěděl se o nich v zásadě náhodou v době, kdy všechny lhůty podle restitučních předpisů již uplynuly. Svou určovací žalobu stěžovatel opřel o dvojí absolutně neplatnou konfiskaci předmětného majetku Velkoněmeckou říší a následně Československou republikou, o okolnosti zvláštního zřetele hodné dané rasovou perzekucí a o naléhavý právní zájem na požadovaném určení, neboť bez tohoto určení nemohlo být obnoveno dědické řízení, v němž by se rozhodovalo o majetku, který vyšel dodatečně najevo. Zatímco nalézací soud stěžovateli vyhověl, ostatní obecné soudy jeho žalobu s odkazem na výše uvedené stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 zamítly s odůvodněním, že měl postupovat podle restitučních předpisů a nikoliv cestou žaloby na určení vlastnického práva.

Ústavní soud však dovodil, že je zjevné, že první konfiskace majetku provedená z rasových důvodů nacistickou Německou říší je nulitním aktem, jehož vady dosahují takové úrovně, že nelze vůbec mluvit o právním aktu. Nikoho nezavazuje a nikdo není povinen ho respektovat, protože se jednalo o zbavení majetku v důsledku totalitním státem organizované a dokonané loupežné vraždy. Československý stát pak při nápravě poměrů po 2. světové válce vycházel z toho, že anexe jednoho státu druhým je nulitním právním aktem, a proto jsou bez dalšího nulitní i akty okupační moci proti takovému státu. Majetkové změny v oblasti veřejnoprávní proto prováděl automaticky, nicméně v případě majetku osob soukromého práva byla náprava stavu způsobeného dobou nesvobody spjata i s opatřeními proti těm, kteří stát v době jeho ohrožení zradili. Restituce po roce 1945 tak byly spjaty s přezkoumáváním národnosti a postojů i těch, kteří byli v době okupace

postižení. Z tohoto postupu nebyly vyňaty ani osoby, které byly pro svůj židovský původ postiženy v době nesvobody v největším rozsahu. Pro osoby soukromého práva platila pro obnovení jejich vlastnických vztahů především zvláštní právní úprava provedená dekretem č. 5/1945 Sb. a zákonem č. 128/1946 Sb. V daném případě však byl podruhé neoprávněně konfiskován majetek, který byl nesprávně považován za majetek německý. Kdyby se ale následně rozhodovalo v podmínkách demokratického právního státu, jistě by k nápravě došlo, z iniciativy samotného takového státu, který by tyto nesrovnalosti zjistil. „Zvláštní okolnosti případu odůvodňují závěr, ke kterému dospěl soud prvního stupně, když stěžovateli zcela vyhověl. Na straně stěžovatele tedy lze shledat legitimní očekávání úspěchu na požadovaném určení, jakož i naléhavý právní zájem. K obcházení restitučního zákonodárství dochází za situace, kdy navrhovatel mohl nárok uplatnit. Ústavní soud zde tedy nachází první skutečnost, odlišující posuzovaný případ od skutečností popsanych v stanovisku Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05. Druhou odlišující se skutečností je to, že stěžovatel se ve své věci nedomáhá určení vlastnického práva, které by mělo být podkladem pro záznam jeho vlastnického práva do katastru nemovitostí, ale určení rozsahu aktiv, které by měly být předmětem dědického řízení po jeho prarodičích. První z těchto odchylných skutečností oproti citovanému stanovisku považuje Ústavní soud za dostatečně závažnou, aby posuzovaný případ odlišoval od jeho závěrů, druhou nikoliv.“²³² Na základě toho Ústavní soud uzavřel, že „určovací žaloba je přípustným způsobem uplatnění nároků na odčinění majetkových a nemajetkových křivd, způsobených mocenskými orgány Třetí říše v letech 1938–1945, jestliže se jedná o nároky vůči státu a nezasahující do práv jiných osob. Není obcházením restitučních předpisů, jestliže stěžovatel uplatňuje své nároky určovací žalobou, protože je nemohl bez vlastní viny a pro vážnou překážku podle restitučních předpisů uplatnit včas a uplatňuje je bez zbytečného odkladu po odpadnutí této překážky.“²³³

Tímto nejnovějším nálezem tedy bylo zasaženo do principů zformulovaných Ústavním soudem v plenárním stanovisku sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 a v tomto smyslu došlo i k vývoji judikatury v této oblasti. Podle názoru autora této práce však nejde o přehodnocení v roce 2005 postulovaných principů, nýbrž o jejich doplnění v reakci na mimořádné okolnosti projednávané věci. Všechny tři principy ze stanoviska sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 zůstávají nadále stěžejními vodítky při rozhodování v restitučních věcech a náleze sp. zn. I. ÚS 3943/14 je pouze doplňuje stanovením výjimky pro daný, mimořádně specifický případ. Obdobných případů bude velmi pravděpodobně do budoucna jen nevelký počet. Sám Ústavní soud nadto v nálezu sp. zn. I. ÚS 3943/14 konstatuje, že výše uvedené „neznamená, že každý, kdo tvrdí, že

²³² Nález Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14.

²³³ Tamtéž.

3. Právní otázky vyplývající z konfiskace majetku a jeho přidělování podle dekretů prezidenta republiky a jejich řešení v rozhodovací praxi českých soudů

o majetku podléhajícím restitučním předpisům nevěděl, má otevřenou cestu k uplatnění určovací žaloby. Ve většině takových případů skutečně převáží zásada vigilanti bus iura scripta sunt, ale ve zkoumané věci se podle názoru Ústavního soudu vyskytují okolnosti takového charakteru, že by bylo nespravedlivé na tomto přísném principu setrvat.“ Ohledně právní jistoty dále Ústavní soud upozorňuje, že pokud by v mezidobí v dobré víře předmětný majetek nabyla osoba soukromého práva, bylo by nutné poměřovat oprávněné zájmy stěžovatele a právní jistotu třetí osoby.²³⁴

²³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14.

4. ZÁVĚR

Z analýzy konfiskačních a přidělových právních předpisů v této práci vyplývá, že jejich systematicčnost a provázanost byla snížena a v důsledku toho bylo třeba si následně při jejich aplikaci v praxi vypomáhat například i *analogií legis*, která je ve veřejném právu značně neobvyklá a zcela raritní, je-li možno ji vykládat v neprospěch adresátů právních norem. To spolu s ne vždy dokonalou praktickou aplikací těchto právních předpisů při konfiskaci a v přidělovém řízení a s dalekosáhlými zásahy do právního řádu v souvisejících oblastech (opuštění zásady *superficies solo cedit* či intabulačního principu) vedlo ke snížení právní jistoty při přidělování zkonfiskovaného majetku a jeho následném zcizování. Tato snížená právní jistota se v plné šíři projevila až po změně společenské situace v roce 1989, kdy zákonodárce přistoupil k systematické snaze o nápravu alespoň některých takto vzniklých majetkových křivd. Tato jeho snaha však paradoxně nevedla vždy ke zvýšení právní jistoty ohledně právních poměrů k po válce zkonfiskovanému a později přidělenému majetku a v některých případech dokonce dala vzniknout novým nejasnostem.

Právě zde tak sehrává klíčovou roli rozhodovací praxe soudů, která se musela vypořádat jak s problémy vzniklými na základě praktické aplikace v této práci analyzovaných konfiskačních a přidělových právních předpisů, tak s problémy vyvěrajícími z pozdější snahy zákonodárce o nápravu některých majetkových křivd.

4.1 Právní předpisy upravující přidělové řízení

Právní předpisy upravující přidělové řízení lze rozdělit podle formálních kritérií na dekrety prezidenta republiky, zákony a podzákoné právní předpisy. Z hlediska vztahu k rozhodovací praxi soudů v oblasti přidělového řízení je však praktičtější rozdělit je podle materiálních kritérií, neboť tak lépe vynikne povaha těchto právních předpisů, jejich praktické dopady a úloha a vazby v celém systému těchto právních předpisů.

Z materiálního hlediska je možno právní předpisy upravující přidělové řízení členit na konfiskační (dekrety č. 5/1945 Sb., č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb.), jež upravují převážně konfiskaci majetku, osídlovací a přidělové (dekret č. 27/1945 Sb. a statuty osídlovacích úřadů č. 72/1945 Sb. a č. 241/1946 Sb., dekret č. 28/1945 Sb., zákon č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, konfiskovaného podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 14.2.1947,

a nařízení vlády č. 163/1947 Sb. a 106/1947 Sb.), které kromě osídlení oblastí, z nichž byli odsunuti čeští Němci, upravují i přiděl konfiskovaného majetku, a zbytkovou kategorii důležitých souvisejících předpisů rozličné povahy. Kde to má praktický význam, rozlišuje tato práce i právní předpisy či jejich ustanovení hmotněprávní a procesněprávní.

Z hlediska systematiky je u konfiskačních dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. zřetelné silné propojení obou předpisů, když první tvoří hmotněprávní *lex specialis* ke druhému, přestože druhý se zároveň spoléhá na definice osob německé a maďarské národnosti obsažené v prvním. Naopak sám dekret č. 108/1945 Sb. tvoří procesněprávní *lex specialis* k tehdy platnému správnímu řádu, a to především v oblasti doručování. Ta byla sice oproti úpravě ve správním řádu vůči osobám jimž bylo konfiskováno, přísnější, přesto však souladná s tehdejší ústavou a s mezinárodněprávními závazky Československé republiky. Dekret č. 5/1945 Sb., jenž též spadá do této kategorie, zaváděl předběžné opatření *sui generis* ve formě národní správy na majetek, který měl být později podle dekretu č. 108/1945 Sb. zkonfiskován. Byl tedy k obecnému konfiskačnímu dekretu č. 108/1945 Sb. rovněž ve vztahu speciality, neboť se nevztahoval na veškerý majetek konfiskovaný dekretem č. 108/1945 Sb., ale jen na přesně určenou část tohoto majetku. Obecný konfiskační dekret č. 108/1945 Sb. je zároveň v materiálním smyslu i svého druhu prováděcím právním předpisem k části I článku 6 odst. A a E dohody o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata a realizuje povinnost ponechat si německý nepřátelský majetek na území republiky Československé.

Na konfiskační právní předpisy funkčně navazují právní předpisy osídlovací a přidělové, které realizují druhou fázi přerozdělení majetku po druhé světové válce – přiděl předchozími právními předpisy státem zkonfiskovaného majetku novým vlastníkům. Dekret č. 28/1945 Sb. je tak navázán na konfiskační dekret č. 12/1945 Sb. a tvoří obecnou právní úpravu přidělování zemědělských konfiskátů, jež nebyly přiděleny podle speciální úpravy obsažené již v samotném konfiskačním dekretu č. 12/1945 Sb. Zároveň ale tvoří dekret č. 28/1945 Sb. speciální úpravu osídlování zkonfiskované zemědělské půdy ve vztahu k obecnému osídlovacímu dekretu č. 27/1945 Sb.

Z jednotlivých ustanovení právních předpisů, které upravovaly konfiskaci a přidělování konfiskovaného majetku, je patrná především snaha o co možná nejrychlejší průběh konfiskace a následného přidělení zkonfiskovaného majetku. Ta vyplývá nejenom z názvů některých z těchto právních předpisů (např. dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož

i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa), nýbrž i z povahy jednotlivých ustanovení těchto právních předpisů a z jimi zaváděných institutů (např. zkrácené přidělové řízení zavedené zákonem č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, nebo zjednodušená extabulační a intabulační pravidla zavedená zákonem č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek). Tato snaha se v praxi projevila dvojnásobem. Za prvé spěšným přijímáním předmětných právních předpisů a v důsledku toho jejich sníženou kvalitou a propracovaností (například omezení a jiné podmínky, které může orgán rozhodující o přidělu konfiskovaného majetku v přidělové listině stanovit, rozšířené na ostatní přidělové právní předpisy nezvykle až *analogií legis* z dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy) a za druhé postupným rozvolněním až systematickým opuštěním tradičních a osvědčených zásad nemovitostního práva, zejména zásady intabulační.

4.2 Nejvýznamnější okruhy judikatury v oblasti konfiskace a přidělu zkonfiskovaného majetku

Praxe přinesla celou řadu právních problémů a otázek spojených s konfiskací majetku podle poválečných dekretů prezidenta republiky a s následnými přiděly tohoto majetku. V rozhodovací praxi soudů se projevily zejména po společenských, politických a právních změnách v roce 1989, kdy se především ti, na něž konfiskace majetku dopadla, začali nejrůznějšími způsoby a pod nejrůznějšími záminkami domáhat navrácení zkonfiskovaného majetku, případně určení, že nikdy nepřestali být jeho vlastníky. Převážná většina těchto žalobců postavila své domnělé nároky na tvrzení, že právní základ konfiskace – dekrety prezidenta republiky – je nelegitimní a v rozporu s ústavním pořádkem. Rozhodování soudů v těchto věcech charakteristických zejména pro první polovinu 90. let 20. století tedy přineslo první a podle názoru autora této práce nejdůležitější okruh judikátů na téma poválečné konfiskace majetku a jeho přidělu, který řešil problematiku souladu dekretů prezidenta republiky s ústavou platnou a účinnou v době jejich vydání jakož i se současnou českou ústavou. Ústavní soud v těchto případech opakovaně judikoval, že konfiskační a přidělové dekrety prezidenta republiky byly nejenom legitimní, nýbrž i zcela ústavně souladné, a přesvědčivě vyvrátil i tvrzení ústavních stěžovatelů, že konfiskační dekrety prezidenta republiky jsou založeny na principu kolektivní viny, když postuloval teorii kolektivní odpovědnosti, která se od

kolektivní viny objektivními kritérii odlišuje. Judikáty z tohoto kruhu tvoří implicitní základ pro další okruhy judikátů, o kterých tato práce pojednává, a pro právní jistotu současných vlastníků zkonfiskovaného a následně v přidělovém řízení přiděleného majetku. Po zásadních rozhodnutích Ústavního soudu se v této oblasti kvalitativně nová rozhodnutí neobjevují, a rozhodovací praxi v tomto okruhu témat tak lze považovat za konstantní.

Dalším okruhem judikátů, který logicky navazoval na okruh předchozí, byla rozhodnutí soudů ve věcech nabývání a pozbývání vlastnického práva ke zkonfiskovanému majetku. Zde byl stěžejní závěr, že teprve vydáním individuálního právního aktu byl konfiskační proces podle dekretů prezidenta republiky završen a bez takového aktu nelze dovést přechod vlastnického práva ke zkonfiskovanému majetku na stát. Tím byl judikatorně vyjasněn okamžik přechodu vlastnického práva na stát při konfiskaci. Zároveň se však tento výklad střetává nejenom se zcela opačným závěrem v případě konfiskace podle zákona č. 143/1947 Sb., nýbrž především s principem právní jistoty, který se vzrůstajícím časovým odstupem pravděpodobně převáží zájem na právní perfektnosti konfiskačních výměrů či vyhlášek. V souvislosti s opuštěním zásady intabulace a extabulace však musely též soudy rozhodnout, ve který okamžik vlastně došlo k přechodu vlastnického práva na přídělce při přidělu. S tím úzce souvisela i problematika zániku vlastnického práva v důsledku opuštění či vzdání se přidělu. Judikáty spadající do tohoto okruhu jsou natolik četné, že rozhodovací praxi soudů v této oblasti lze považovat za ustálenou, a radikální změny rozhodovací praxe jsou v tomto případě spíše nepravděpodobné s výjimkou výše popsané nutnosti vydání individuálního právního aktu deklaratorní povahy při konfiskaci podle dekretů prezidenta republiky, kde již došlo v rámci *obiter dictum* k určitému posunu v náhledu Ústavního soudu na věc a kde lze v případě výskytu vhodné věci s precedenčním potenciálem očekávat i výraznější odklon od dosavadní rozhodovací praxe.

Třetím okruhem judikátů jsou rozhodnutí soudů v oblasti držby. V tomto okruhu patří mezi nejdůležitější judikatorní závěry především dovození podmínky dobré víry ohledně titulu uchopení se držby, závěr, že pokud státní orgán chybně a v rozporu s právními předpisy umožnil, aby se detentorem věci stal stát, nelze uplatnit zásadu, že v pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná, a stát tak nemůže danou věc vydržet, závěr, že držba nemovitosti může být oprávněná, i když je v rozporu se stavem zapsaným ve veřejných knihách, a definice počátku období, v němž na držitele nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě. Rozhodovací praxe soudů je v tomto

judikatorním okruhu s výjimkou problematiky vydržení spíše neustálená a dosud například nebyl judikatorně vymezen konec období, v němž na držitele nelze klást stejné nároky jako ve stabilizovaném právním státě. Pro účely této práce byla absence judikátů v této oblasti nahrazena úvahou autora této práce. V tomto judikatorním okruhu je tedy možno očekávat další vývoj a pokračující nápad věcí. Nabytím účinnosti nového občanského zákoníku navíc byla do značné míry relativizována možnost držby a vydržení *contra tabulas*, která zůstane relevantní právě jen ve vztahu k minulosti a pravděpodobně se nestane obecně přijímanou zásadou, neboť ustanovení § 980 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, ji pro právní jednání a právní skutečnosti nastalé po datu účinnosti nového občanského zákoníku prakticky vylučuje. To však povede spíše k obecnému posílení právní jistoty, neboť vlastníci nemovitých věcí zapsaných v katastru nemovitostí v praxi zpravidla přirozeně na zápis v tomto veřejném seznamu spoléhají bez ohledu na to, že judikatura ve shodě s doktrínou před účinností nového občanského zákoníku dovozovala možnost držby a vydržení *contra tabulas*, která naopak k právní jistotě adresátů právních norem nepřispívala

Čtvrtým judikatorním okruhem zkoumaným v rámci této práce byla soudní rozhodnutí v oblasti věcných břemen. Zde je významným judikatorním závěrem především z hlediska zásady předvídatelnosti rozhodování překvapivé rozhodnutí, že stát mohl zřídit služebnost k přidělovanému majetku tak, že jej přidělil s omezením vyplývajícím ze služebnosti zřízené ve prospěch jiného, učiněné na základě *analogie legis*, která se ve veřejném právu vyskytuje jen zřídka, obzvláště pokud je na jejím základě možno ukládat osobám povinnosti. Mezi další důležité závěry patří, že určovací žalobu nelze zamítnout pro rozpor s dobrými mravy a že věcné břemeno zaniká, nastanou-li takové trvalé změny, že věc již nemůže sloužit potřebám oprávněné osoby nebo prospěšnějšímu užívání její nemovitosti v případě, že jeho výkon je nadále pro trvalé změny (faktické nebo právní) nemožný. Rozhodování soudů v těchto věcech se jeví jako poměrně ustálené.

Posledním judikatorním okruhem řešeným v této práci byl poměrně úzký výsek soudních rozhodnutí v restitučních věcech vztahujících se výhradně k majetku zkonfiskovanému podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. Zde bylo stěžejním zejména judikatorní rozšíření okruhu oprávněných osob podle zákona č. 243/1992 Sb., který odstranil neodůvodněnou diskriminaci žadatelů, kteří nikdy nepozbyli československého občanství, a stanovení základních zásad pro rozhodování v restitučních věcech: zmírnění některých křivd, nikoliv náprava všech, legalizace přechodu vlastnictví na stát restitučními předpisy, restituční právní předpisy jako *lex*

specialis k obecným právním předpisům vylučující postup podle obecných právních předpisů (tedy například žalobou na určení vlastnického práva) a právní jistota současných vlastníků a její ochrana. Navzdory nedávnému nálezu Ústavního soudu, který tyto zásady doplňuje, považuje autor této práce rozhodovací praxi soudů v této oblasti za kvalitně zdůvodněnou a plně stabilizovanou a z judikatury v této oblasti lze usuzovat, že s plynutím času bude sílit čím dál extenzivnější výklad výše uvedených přísných zásad ve prospěch právní jistoty současných vlastníků po válce zkonfiskovaného majetku.

PRAMENY A LITERATURA

Soudní rozhodnutí a stanoviska (rozhodnutí s odkazem na literaturu nelze dohledat v právních informačních systémech):

1. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 8.3.1995, sp. zn. Pl. ÚS 14/94, ve věci legality a legitimacy dekretů prezidenta republiky (Dreithaler)
2. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. prosince 1994, sp. zn. 4 Cdo 174/94, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 4/95, str. 156
3. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.6.2000, sp. zn. 33 Cdo 2398/98
4. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 14.6.1995, sp. zn. Pl. ÚS 1/95 (zápis do pozemkových knih jako podmínka nabytí vlastnického práva)
5. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. dubna 2012, sp. zn. III. ÚS 791/09 (rodinný portrét Idy Huberty Schwarzenbergové)
6. náleží Ústavního soudu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08, (schwarzenberská hrobka)
7. stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (obcházení speciálních předpisů o majetkových restitucích cestou žalob na určení vlastnického práva)
8. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2004, sp. zn. 28 Cdo 645/2004
9. rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 35/1993 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
10. náleží Ústavního soudu ze dne 9. října 1997, sp. zn. III. ÚS 355/96
11. náleží Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1999, sp. zn. IV. ÚS 99/99
12. náleží Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 1999, sp. zn. I. ÚS 101/99
13. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. listopadu 1997, sp. zn. 2 Cdon 178/97
14. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 1928, sp. zn. Rv i 783/27
15. náleží Ústavního soudu ze dne 21. října 1998, sp. zn. II. ÚS 423/97
16. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2004, sp. zn. 28 Cdo 1386/2003
17. náleží Ústavního soudu ze dne 18. ledna 1996, sp. zn. I. ÚS 188/94
18. rozsudek Nejvyššího soudu publikovaný pod číslem R 7/1996 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek
19. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp. zn. 22 Cdo 4484/2007
20. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2002, sp. zn. 22 Cdo 465/2000
21. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1977/2001

22. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2005, sp. zn. 22 Cdo 2400/2004
23. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2004, sp. zn. 22 Cdo 1442/2004, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 30, č. C 2732
24. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. května 2004, sp. zn. 22 Cdo 469/2004, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 29, č. C 2549
25. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. července 2009, sp.zn. 22 Cdo 4484/2007 (dobrá víra)
26. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 1178/96, Právní rozhledy 11/1997 (dobrá víra)
27. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 1998, sp. zn. 3 Cdon 395/96 (dobrá víra)
28. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. července 2002, sp. zn. 22 Cdo 2166/2000, Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu č. C 1329
29. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2009, sp. zn. 22 Cdo 243/2008 (věcná břemena)
30. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. května 1999, sp. zn. 22 Cdo 471/99, Právní rozhledy č. 8/1999 (zamítnutí žaloby na plnění pro rozpor s dobrými mravy)
31. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2006, sp. zn. 22 Cdo 346/2006, Soubor civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu č. C 4001 (zánik věcného břemene)
32. nález Ústavního soudu ze dne 4. října 1995, sp. zn. II.ÚS 22/94 (vrácení neprávem zkonfiskovaného zemědělského majetku podle zákona o půdě i osobám, které nikdy nepozbyly československé občanství)
33. nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1995, sp. zn. III. ÚS 39/95
34. stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2005 sp. zn. Pl. ÚS – st. 21/05 (obcházení restitučních předpisů žalobami o určení vlastnického práva podle práva občanského)
35. nález Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016 sp. zn. I. ÚS 3943/14
36. sjednocujícího stanovisko velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. září 2003 sp. zn. 31 Cdo 1222/2001
37. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. prosince 1946 sp. zn. Boh. a 1512/46
38. rozsudek sp. zn. 22 Cdo 560/99 ze dne 21. srpna 2000. In: Právní rozhledy č. 11/2000, s. 524-525

Právní předpisy (úplná znění):

1. dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ze dne 19. května 1945
2. dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, ze dne 21. června 1945
3. dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 25. října 1945
4. dekret prezidenta republiky č. 27/1945 Sb., o jednotném řízení vnitřního osídlení, ze dne 17. července 1945
5. dekret prezidenta republiky č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, ze dne 20. července 1945
6. dekret prezidenta republiky č. 16/1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ze dne 19. června 1945
7. ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1944 Úř. věst. čsl. ze dne ze dne 4. prosince 1944, o národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění, který byl vyhlášen vyhláškou ministra vnitra č. 43/1945 Sb., o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944, č. 18 Úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění
8. ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, ze dne 3. srpna 1944 a republikovaný vyhláškou ministra vnitra o platnosti ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, ze dne 27. července 1945
9. ústavní dekret prezidenta republiky č. 1 Úředního věstníku československého ze dne 4. 12. 1940, o ustavení Státní rady, jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky, ze dne 21. 7. 1940
10. ústavní dekret č. 2 Úředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné, ze dne 15. 10. 1940 (publikovaný pod č. 20/1945 Sb.)
11. ústavní dekret prezidenta republiky č. 3/1945 Úředního věstníku československého, o výkonu moci zákonodárné v přechodném období, ze dne 22. 2. 1945

12. ústavní dekret ze dne 3. 8. 1944 č. 11 Úředního věstníku československého (publikovaný pod č. 30/1945 Sb.), o obnovení právního pořádku
13. ústavní dekret prezidenta republiky o Prozatímním Národním shromáždění, ze dne 25. 8. 1945, publikovaný pod č. 47/1945 Sb.
14. zákon č. 31/1947 Sb., o některých zásadách při rozdělování nepřátelského majetku, konfiskovaného podle dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, ze dne 14.2.1947
15. zákon č. 182/1950 Sb., o zrušení Fondů národní obnovy, ze dne 20. prosince 1950
16. zákon č. 98/1950 Sb., o zrušení Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství a fondů pozemkových reforem a o sloučení jejich jmění, ze dne 12. července 1950
17. zákon č. 90/1947 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek, ze dne 8. května 1947
18. zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ze dne 25. října 1950
19. zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský, ze dne 1. června 1811,
20. zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ze dne 16. června 1993
21. zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920
22. zákon č. 161/1920 Sb., o volbě presidenta republiky, ze dne 9. března 1920
23. zákon č. 18/1950 Sb., o zrušení osídlovacích úřadů, ze dne 9. března 1950
24. zákon č. 41/1964 Sb., o hospodaření s byty, ze dne 26. února 1964
25. zákon č. 12/1946 Sb., jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku, ze dne 19. prosince 1945
26. ústavní zákon č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky, ze dne 28. března 1946
27. zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, ze dne 10. července 1947
28. zákon č. 65/1951 Sb., o převodech nemovitostí a nájmu zemědělské a lesní půdy, ze dne 11. července 1951
29. nařízení vlády č. 163/1947 Sb., o přidělu konfiskovaných rodinných domků, ze dne 2. září 1947

30. nařízení vlády č. 106/1947 Sb., o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků, ze dne 17. června 1947
31. nařízení vlády č. 31/1945 Sb., jímž se stanoví konec doby nesvobody pro obor předpisů o obnovení právního pořádku, ze dne 27. července 1945
32. nařízení vlády č. 217/1946 Sb., jímž se stanoví konec doby zvýšeného ohrožení republiky, ze dne 22. listopadu 1946
33. nařízení vlády č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů, ze dne 19. ledna 1928
34. usnesení vlády o další platnosti prezidentského úřadu prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše publikované v Úředním věstníku československém, ročníku III. 1942 na straně 17, ze dne 3. 12. 1942
35. vyhláška ministra vnitra č. 72/1945 Sb., o statutu osídlovacího úřadu v Praze, ze dne 24. září 1945
36. vyhláška ministra vnútra č. 241/1946 Sb., o štatúte Osídľovacieho úradu pre Slovensko v Bratislave, zo dňa 12. decembra 1946
37. vyhláška Ministerstva vnitra ze dne 22. května 1945 uveřejněnou dne 24. května 1945 v Úředním listu republiky Československé
38. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
39. zákon č. 177/1927 S. z. n., o pozemkovém katastru a jeho vedení (katastrální zákon), ze dne 16. prosince 1927
40. nařízení vlády č. 205/1928 S. z. n. (prováděcí předpis k zákonu č. 177/1927 S. z. n.)
41. nařízení vlády č. 64/1930 S. z. n. (prováděcí předpis k zákonu č. 177/1927 S. z. n.)
42. zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí, ze dne 31. ledna 1964
43. vyhláška Ústřední správy geodézie a kartografie č. 23/1964 Sb., kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí, ze dne 31. ledna 1964
44. zákon č. 264/1992 Sb., kterým se mění občanský zákoník a některé další zákony, ze dne 28. dubna 1992
45. zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ze dne 28. dubna 1992
46. zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí ČR (katastrální zákon), ze dne 7. května 1992
47. zákon č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech, ze dne 7. května 1992

48. vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 126/1993 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, a zákon České národní rady č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ze dne 8. dubna 1993
49. zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřictví (zeměměřický zákon), ze dne 29. září 1994
50. ústavní zákon č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, ze dne 12. dubna 1946
51. zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození, ze dne 19. prosince 1946
52. zákon č. 164/1946 Sb., o péči o vojenské a válečné poškozence a oběti války a fašistické perzekuce, ze dne 18. července 1946
53. zákon 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich, ze dne 13. února 1947
54. ústavní dekret č. 1/1940 Úř. věst. čsl., o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky, ze dne 21. července 1940
55. ústavní dekret č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, republikovaný vyhláškou č. 20/1945 Sb., ze dne 15. října 1940
56. dekret č. 4/1940 Úř. věst. čsl., veřejné vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení čs. vlády, ze dne 26. října 1940
57. zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ze dne 21. května 1991
58. zákon č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ze dne 15. dubna 1992
59. ústavní dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ze dne 2. srpna 1945
60. zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ze dne 21. února 1991
61. směrnice ministra vnitra č. 401 ze dne 7. února 1946
62. nařízení Slovenské národní rady č. 50/1945 Sb. n. SNR, ze dne 5. června 1945

Důvodové zprávy:

1. důvodová zpráva k návrhu zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, Ústavodárné Národní

shromáždění republiky Československé 1947, 2. zasedání, tisk 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

Mezinárodní smlouvy:

1. mnichovská dohoda ze dne 29. 9. 1938
2. smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo, publikovaná vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 94/1974, o Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, ze dne 3. října 1974
3. smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo, o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, publikovaná sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 521/1992 Sb., o sjednání Smlouvy mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, dne 27. února 1992
4. postupimská dohoda ze dne 2. 8. 1945
5. dohoda o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata, publikovaná pod č. 150/1947 Sb.
6. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná sdělením č. 209/1992 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí, o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Podání:

1. žaloba o náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím ve věci Jana Antonína Bati dostupná na internetových stránkách jednoho z autorů žaloby http://www.pecina.cz/files/Zaloba_OS-P2_23.6.2010.pdf (stránka naposledy navštívena dne 31. března 2017)
2. ústavní stížnost dostupná na internetových stránkách jednoho z autorů této stížnosti http://www.pecina.cz/files/Stiznost_US-SR_20.11.2014-an.pdf (stránka naposledy navštívena dne 31. března 2017)

Literatura:

1. D'Amato, Anthony: *International Law: Process and Prospect*. New York: Transnational Publishers, 1987
2. Dejmek, J. (hlavní editor): *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika v roce 1938. Část 2 (červenec – říjen 1938)*. Praha: ÚMV – Karolinum 2001
3. Drdacký, K.: *Všeobecná úprava konfiskace nepřátelského majetku*. In: *Nové zákony a nařízení Československé republiky, ročník 1945, č. 7*
4. Eliáš, K.: *Ještě jednou k některým otázkám konfiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb.* In: *Právník č. 11/1994*
5. Ermacora, Felix: *Die sudetendeutschen Fragen: Rechtsgutachten*. Mnichov: Langen Müller, 1992
6. Hřebejk, J.: *Státní občanství a naše státnost*. In: *Státnost česká a československá – Tradice a kontinuita*. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 1-2, 2000
7. Jech, K., Kaplan, K.: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945. Dokumenty*. Brno: Doplněk, 1995 a 2002
8. Karfík, Zdeněk: *Příděly konfiskovaných nemovitostí*. In: *Aplikované právo 1/2003*
9. Knapp, V., Kindl, M.: *K některým otázkám konfiskace*. In: *Právník č. 8/1994*
10. Krčmář, Jan: *Právo občanské II. Práva věcná*. Praha – Smíchov: Spolek československých právníků Všehrd, 1930
11. Kuklík, Jan: *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*. Praha: Auditorium, 2011
12. Kuklík, Jan: *Znárodně Československo*. Praha: Auditorium, 2010
13. Macháček, Pavel: *Cesta Čechů a Němců k dnešku*. Praha: Aventinum, 2002
14. Mikule, Vladimír: *Dekrety presidenta republiky po padesáti letech*. In: *Studie o sudetoněmecké otázce, Ústav mezinárodních vztahů: Praha, 1996*
15. Palečková, O.: *Konfiskace nepřátelského majetku podle dekretu prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 č. 108 Sb.*, Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946
16. Pavlíček, Václav: *Dekrety, demokratické hodnoty a národní zájmy*. Přednáška přednesená dne 10. dubna 2002 v rámci semináře Benešovy dekrety: právní, historický, nebo politický problém? v Národním domě na Vinohradech; publikována dne 24. dubna 2002 Centrem pro ekonomiku a politiku na adrese <http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=309> (stránka naposledy navštívena dne 15. února 2017)

17. Pavlíček, Václav: *O dekretch prezidenta republiky*. In: Právní aspekty odsunu sudetských Němců. Praha: ÚMV, 1995
18. Pavlíček, Václav: *O kontinuitě a diskontinuitě*. In: Právní praxe, 1993, roč. 41
19. Pekař, Josef: *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. Praha : Vesmír, 1923
20. Pešl, Ivan: *Katastr nemovitostí po kapkách*. In: Zeměměřič č. 1-2/98, dostupný na <http://www.zememeric.cz/1-2-98/knkapky.html> (stránka naposledy navštívena dne 10. října 2015)
21. Petrův, Helena: *Judikatura Ústavního soudu k restitucím židovského majetku*. In: Jurisprudence 8/2010
22. Sedláček, J., Rouček, F.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Díl druhý*. V. Linhart: Praha, 1935
23. Slezák, Lubomír: *Pohraničí českých zemí na pokračování (Dosídlování v padesátých letech 20. st.)*. In: Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, č. 7, 2007
24. Staněk, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947*. Praha: Academia, 1991
25. Šebestík, J., Lukeš, Z.: *Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*. Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1946
26. Šutaj, Š.: *Nútená výmena, resp. vyhnanie Maďarov zo Slovenska. Plány a skutočnosť*. In.: Brandes, D., Ivančíková, E., Pešek, J. (editoři): *Vyhnanie a vysídlenie z Československa 1938 – 1947 v porovnaní s Poľskom, Maďarskom a Juhosláviou*. Bratislava: Veda, 1999
27. Tégl, Petr: *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. In: Právní prostor, 26. srpna 2014, k dispozici na stránce <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nektere-aspekty-upravy-verejnych-seznamu> (stránka naposledy navštívena dne 15. února 2017)
28. Zeman, Z., Klimko, A.: *The Life of Edvard Beneš 1884-1948: Czechoslovakia in Peace and War*. Oxford: The Clarendon Press, 1997

Prameny:

1. zpráva britského velvyslance Nicholse ze dne 9.7.1945, Národní archiv v Londýně, 47089, N8411

Mapy:

1. Mapa č. 1: Procentní podíl německého obyvatelstva v soudních okresech podle sčítání lidu roku 1930; Statistický lexikon obcí v republice Československé I. země Česká (Praha, 1934), Statistický lexikon obcí v republice Československé II. země Moravskoslezská (Praha, 1935); dostupná na:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sudetendeutsche.png> (stránka naposledy navštívena dne 31. března 2017)

Přílohy:

1. rozhodnutí Ministerstva zemědělství, pozemkového úřadu Břeclav, č. j.: 203005/2011-MZE-130756, ze dne 7. listopadu 2011

**Ministerstvo zemědělství
Pozemkový úřad Břeclav**

náměstí T. G. Masaryka 42/3, Břeclav, 690 14 Břeclav 2

Spisová značka.: 2RP42445/2011-130756

Č.j.: 203005/2011-MZE-130756

203005/2011-MZE-130756

000072065441

Vyřizuje: Ing. Lenka Tučková

Telefon: 519369118

E-mail: Lenka.Tuckova@mze.cz

ID DS: yphaax8

V Břeclavi dne: 7. 11. 2011

ROZHODNUTÍ

Ministerstvo zemědělství, Pozemkový úřad Břeclav, jako příslušný správní úřad podle ust. § 19 písm. a) a § 20 odst. 1 zákona č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen zákon) rozhodlo podle ust. § 13 odst. 3 zákona

o určení hranic pozemků

v k. ú. Strachotín tak, jak je uvedeno v tomto rozhodnutí a přílohách tohoto rozhodnutí, které jsou nedílnou součástí rozhodnutí. Zpracovatelem upřesnění přídělu/rekonstrukce přídělu je jménem firmy EKOS T spol. s s r.o., se sídlem Bezručova 68, Třebíč Ing. Květoslav Havlíček, který/á je osobou úředně oprávněnou k projektování pozemkových úprav (číslo zakázky 6/2009 ze dne 14.4.2009 ve znění pozdějších dodatků)

Účastníci řízení:

(§ 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů)

Seznam účastníků řízení je uveden ve zvláštní příloze rozhodnutí č.3, která je nedílnou součástí tohoto rozhodnutí.

ODŮVODNĚNÍ

Pozemkový úřad Břeclav zahájil dne 27.4.2009 řízení o komplexní pozemkové úpravě, jejíž součástí je rekonstrukce přídělů, tj. určení hranic přídělů v k. ú. Strachotín. Řízení bylo zahájeno z podnětu Pozemkového fondu ČR, Obce Strachotín a z vlastního podnětu na základě nutnosti dořešení vlastnictví k pozemkům v území s nedokončeným přídělovým řízením. Úvodní jednání se konalo dne 22. června 2011.

Cílem rekonstrukce přídělů je dokončení přídělového řízení, obnovení hranic pozemků, jak byly založeny v době původního řešení přídělů s ohledem na skutečný stav v terénu. A to zejména tam, kdy je příděl přibližně lokalizován, ale hranice přídělů nelze jednoznačně určit, (viz ust. §13., odst. 1, zákona), dále určení hranic přídělů v případech, kdy existují pouze neúplné, poškozené nebo nečitelné podklady nebo se podklady o přídělích nedochovaly, (ust. § 13, odst. 2, zákona). Cílem rekonstrukce je dále řešení problematiky neznámých vlastníků, zápisů různých druhů evidencí vlastnictví (pozemky ve zjednodušené evidenci mající původ v pozemkovém katastru, grafickém přídělovém plánu, evidenci nemovitostí), provést lustraci půdy ve vlastnictví ČR.

Při zahájení řízení o rekonstrukci přídělů a komplexí pozemkové úpravě bylo v řešeném území celkem 1091 parcel. Z toho bylo:

- 356 parcel – původ katastr nemovitostí
- 13 parcel - původ evidence nemovitostí
- 14 parcel - původ pozemkový katastr
- 708 parcel - původ grafický příděl

Projednání rekonstrukce přídělů se konalo na Obecním úřadě ve Strachotíně v době od 27.6. do 29.6.2011. Celková výměra území řešená pozemkovou úpravou je 806,3507 ha, výměra celého katastrálního území je 1418 ha, počet listů LV (listů vlastnictví) v KPÚ je 373 a celkový počet účastníků řízení v době rekonstrukce přídělů je 523. V současné době se v obvodu pozemkové úpravy nachází 3 nedořešené duplicitní zápisy vlastnictví, u kterých bude postupně určen způsob řešení.

Řízení o pozemkových úpravách je upraveno zvláštním zákonem 139/2002 Sb., který řeší některé procesní úkony odlišně od zákona 500/2004 Sb. o správním řízení (správní řád), ale žádným způsobem neupravuje jednu z hlavních zásad správního řízení, kterou musí pozemkový úřad respektovat, a to je **rovnost účastníků řízení**. Katastrální úřad eviduje řadu pozemků „geometricky a polohově neurčených“. Dostáváme se do problému, jak zachovat rovnost účastníků řízení při oceňování takového pozemku, když není zřejmé z žádných dokladů, kde se nachází. Ale to platí i pro pozemky v grafickém přídělovém plánu, protože tento kvalitu a přesnost mapy nemá a planimetrocky zjištěné hodnoty neodpovídají údajům v SPI. Postupem podle platného cenového předpisu by pozemku polohově neurčenému byla přidělena průměrná cena katastrálního území dle vyhlášky 215/1995 Sb. v platném znění, tak mohlo zvýhodnit nebo poškodit vůči vlastníkovi, jehož pozemku se bude kód BPEJ přidělen. Proto se v daných k.ú. do provedení rekonstrukce přídělů vychází z výměry jako jediného závazného ukazatele.

Další důležitou zásadou správního řízení je **hospodárnost**. Vést samostatně dvě řízení, jedno, v němž bude vydáno rozhodnutí o rekonstrukci přídělů podle § 13, zákona a následně svolat úvodní jednání a zahájit řízení o komplexní pozemkové úpravě, se jeví pozemkovému úřadu jako nevhodné jak z hlediska nákladů na řízení o pozemkové úpravě, tak i z hlediska náročnosti účasti a zatížení jednotlivých účastníků řízení. Z uvedených důvodů Pozemkový úřad Břeclav obě řízení spojuje. Zahájení řízení, svolání úvodního jednání je společné pro řízení o rekonstrukci přídělů i řízení o komplexní pozemkové úpravě. Projednávání původního umístění pozemků pro rozhodnutí o rekonstrukci přídělů je základem pro budoucí řízení o pozemkové úpravě.

Výměra, jako závazný ukazatel, je výchozím podkladem pro zpracování rekonstrukce přídělů, umístění všech pozemků bez ohledu na druh evidence, v jaké mají svůj původ a jejich jednoznačné určení v soustavě JTSK (Jednotná trigonometrická síť katastrální) v digitální podobě a jedné vrstvě. Soubor takto umístěných pozemků dostává charakter mapy a je možné

plynule pokračovat v řízení podle § 2, zákona tj. pozemkovými úpravami ve veřejném zájmu prostorově a funkčně uspořádat pozemky, scelit je nebo dělit, zabezpečit jejich přístupnost a využít pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy. V těchto souvislostech se k nim uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena. Současně jimi zajistit podmínky pro zlepšení životního prostředí, ochranu a zúrodnění půdního fondu, vodní hospodářství a zvýšení ekologické stability krajiny. Výsledky pozemkových úprav budou sloužit pro obnovu katastrálního operátu a jako nezbytný podklad pro územní plánování.

Na základě zpracované rekonstrukce přidělů byly ve smyslu ustanovení § 8 vyhlášky 545/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů oceněny nárokové listy, které jsou přílohou tohoto rozhodnutí.

V následném řízení o zpracování návrhu jednoduché pozemkové úpravy budou vlastníkům pozemků navrženy nové pozemky tak, aby odpovídaly jejich původním pozemkům přiměřeně cenou, výměrou, vzdáleností a podle možností i druhem pozemku. Porovnání ceny, výměry a vzdálenosti navrhovaných pozemků s původními pozemky se provádí celkem za všechny pozemky vlastníka řešené v pozemkových úpravách (§ 2).

Rozhodnutí o rekonstrukci přidělů v k. ú. Strachotín je podkladem pro zpracování návrhu nového uspořádání pozemků v rámci komplexní pozemkové úpravy.

V řízení o rekonstrukci přidělů postupuje Ministerstvo zemědělství, Pozemkový úřad Břeclav přiměřeně dle § 5, 6, 8, 9, 10, 11 a 12, zákona, ve smyslu odst. 3, § 13, zákona.

Katastrální území Horní Věstonice patří mezi katastrální území, v nichž došlo ke konfiskaci majetku Němců, kolaborantů a nepřátel národa podle dekretů prezidenta republiky č. 12/45 Sb. a dekretu č. 108/45 Sb. a následně přidělení tohoto majetku novým nabyvatelům postupem uvedeným v již zmiňovaných dekretech prezidenta republiky, ale zejména podle dekretu 28/45 Sb. o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci. Konfiskace i přidělové řízení bylo provedeno na celém katastrálním území. Zde je nutno podotknout, že nelze, opomenou dekrety č.5/45 Sb. a 33/45 Sb., které se konfiskace a přidělového řízení významně dotýkaly.

V uvedených katastrálních územích byly konfiskace a přiděly doplněny technickohospodářskými úpravami (scelováním) podle zákona č. 47/1948 Sb. o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon), původně přidělové a scelovací řízení probíhalo podle vládního nařízení 171/1940 Sb. o scelování, aby následně proběhlo přidělové řízení. V katastrálním území Horní Věstonice se přidělovaly nové pozemky jednak podle bývalého pozemkového katastru, ale také grafickým přidělovým plánem byly vytvořeny zcela nové pozemky. Vzhledem k tomu, že hovoříme o k. ú., kde převahu tvořili noví nabyvatelé, došlo ke spojení přidělového a scelovacího řízení. Od účinnosti zákona 47/1948 Sb. o scelování bylo totiž scelování v obcích s převahou nových vlastníků povinné/ § 33, odst. 4 citovaného zákona/. Zvláštností scelovacího procesu v těchto územích byla skutečnost, že do scelování nevstupovali jednotliví vlastníci, kteří z tohoto procesu vystupovali s jinými, scelenými pozemky. Vlastníkem většiny pozemků byl stát, který připravil nové, scelené pozemky a ty přiděloval novým nabyvatelům. Zbytek výměry k.ú. vlastnily subjekty, které nepodléhaly konfiskaci, ale jejich pozemky byly pojaty do arondace /obce, státní podniky např. dráhy, občané české národnosti a všichni ti, kteří byli z konfiskace vyloučeni nebo jim byla konfiskace zrušena/.

Zpočátku, tj. ve druhé polovině 40. let bylo postupováno podle platných zákonů, ovšem rozsah konfiskace a následného přidělového řízení byl tak rozsáhlý, že nebylo možné dodržet lhůty dané obecným občanským zákoníkem č. 946/1811 ř. z., zákonem 95/1871 ř. z. o pozemkových knihách a zákonem 177/1927 Sb. /zákon katastrálním/. Proto byl v roce 1947 přijat zákon č.90/1947 Sb. o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek. Tento zákon umožňoval urychleně provést knihovní pořádek a potvrdit tak nově nastolené vlastnické vztahy za podmínek stanovených zákonem, aby se noví vlastníci mohli ujat vlastnického práva v plném rozsahu a přechodné období tzv. národní správy bylo omezeno na minimální možnou dobu. Zákonodárce zřejmě předpokládal, že při změně vlastnických poměrů v tak značném rozsahu může dojít k opomenutí, chybě, a proto v § 5, odst. 5, zákona 90/1947 Sb. je uvedeno, že „Nesprávné vyznačení konfiskace není na újmu osobám oprávněným podle knihovních zápisů.“ V současné době dochází ještě k jednomu opomenutí tohoto zákona a to je odst.2, §2, „Pokud není ustanoveno něco jiného, platí ustanovení tohoto zákona o přiděleném majetku také o nemovitém majetku konfiskovaném, který si ponechá nebo převezme stát, anebo který jinak než přidělem (odstavec 1) přejde na nového nabyvatele.“

Účinností každého z obou dekretů nabyl stát vlastnictví ke konfiskovanému majetku originálně a ex tunc.

Poté, kdy byl zkonfiskovaný majetek ve vlastnictví státu, začal stát nemovitosti přidělovat do vlastnictví žadatelů o přiděl. Bylo to postupem uvedeným v §14, odst. 3, zákona 90/1947 Sb. tj. při tvoření přidělených majetků byla provedena úprava pozemků podle zásad scelovacích. Skutečnost, že nedošlo k provedení knihovního pořádku, není na závalu oprávněným vlastníkům, protože k 31.12.1950 přestal platit obecný zákoník občanský a rovněž intabulační princip. Dokladem o vlastnictví je řádná přidělová listina, i když nebyla zaknihována. Problémem je, že nedošlo k vyhotovení katastrálního operátu a vyhlášení jeho platnosti podle § 29, odst.3, zákona 177/1927 Sb./Katastrální zákon platný v době přidělového řízení./ Grafický přidělový plán byl zpracován jako polohopisný nástin pro celé katastrální území na snímku katastrální mapy, resp. její zmenšeniny v měřítku 1:5000.

Grafický přidělový plán neodpovídá přesností a způsobem zpracování vyhotovení nové mapy ani plánu.

Podle § 5, odst.2, dekretu 28/1945 Sb. se přidělcem stal vlastníkem dnem, kdy se ujal držby nemovitostí na základě rozhodnutí o přidělu /přidělové listiny/. Ačkoli byly soupisy nemovitostí, které byly předmětem přidělu zpracovány pečlivě, tak vlastní držba v terénu nemohla odpovídat navrženému stavu, protože i zamýšlené hranice měly být omeznikovány, což se nestalo. Zaužíváním určených – nikoli přidělených pozemků – a následnou kolektivizací nebyly hranice jejich přidělených pozemků v terénu vytyčeny, zaměřeny a stabilizovány.

Koncem 40.let začala kolektivizace zemědělství. Přidělci byli v té době na svých přidělech krátkou dobu a proto se agitátoři soustředili zejména na tuto skupinu obyvatel. Ti, kteří odmítali vstoupit do družstva, dostávali pozemky na okraji katastru, v méně úrodných půdách. Začalo scelování se zaměřením na velkoplošné hospodaření a pozemky jednotlivých vlastníků už nikdy nebyly omeznikovány a zaměřeny.

Členové nově vzniklých družstev museli být vlastníky půdy. Proto nově příchozí přidělci dostávali přidělové listiny, u nichž už nebyly v popisné části uvedeny jednotlivé parcely, ty byly pouze u domu a zahrady, zbytek byl nadepsán např.„0,50ha z rezervy NPF“. Osoby, jejichž majetek nepodléhal konfiskaci, a to jak fyzické tak i právnické – obce, státní podniky, např. Československé dráhy, aj. byly pojaty do scelovacího řízení. Pokud se týká osob, jejichž majetek nepodléhal konfiskaci, tak to byly především občané české národnosti, dále ti, jimž na základě výjimky byla konfiskace zrušena. Pozemky těchto osob byly sice

v grafickém přidělovém plánu navrženy jako nové parcely, ale protože vlastníci nepodléhali konfiskaci, zůstali jim ve vlastnictví i pozemky dle původního pozemkového katastru.

Z výše uvedeného plyne, že grafická část v k.ú. Strachotín nemá přesnost ani kvalitu mapy či plánu. Ze soupisu popisných informací jsme vycházeli a nároky jednotlivých vlastníků jsme stanovili podle stavu evidence katastrálního úřadu. Nerozlišovali jsme v jaké bývalé evidenci nárok vznikl.

Přidělovat přidělcům v rámci přidělového řízení bylo možné pouze půdu, která byla ve vlastnictví státu. Tím je v některých případech poškozena příslušná obec, protože od 1.1.1950 se staly obce, resp. národní výbory, orgány státní správy a rozpočty obcí rozpočty veřejnými, stejně tak majetek obce se stal majetkem veřejným. Stát tedy mohl v padesátých, ale i dalších letech, přidělovat přidělcům půdu, kterou držel a to v tomto období byla i půda, která do konce roku 1949 patřila do vlastnictví příslušné obce.

Grafický přidělový plán slouží jako podklad, ve které lokalitě byl pozemek přidělce původně umístěn. To je důležité zejména u vinic, protože vlastníci většinou trvají na tom, aby pozemek původně se nacházející ve viniční trati, byl v této lokalitě ponechán a při oceňování pozemku je cena pozemku stanovena včetně ceny trvalého porostu.

Po provedené rekonstrukci je grafický přidělový plán jednovrstevný, všichni vlastníci mají stejný druh parcel určený lomovými body s soustavě JTSK, zpracované v třídě přesnosti pro obnovu katastrálního operátu s v souladu s vyhláškou č. 26/2007 Sb., kterou se provádí katastrální zákon.

Toto rozhodnutí se neposílá k zápisu do katastru nemovitostí, je podkladem pro zpracování návrhu nového uspořádání pozemků v rámci komplexní pozemkové úpravy. ***Účastníkům řízení se k rozhodnutí připojuje jen ta část přílohy, která se dotýká konkrétní osoby. Kompletní přílohy jsou k nahlédnutí na Pozemkovém úřadu Břeclav.***

Poučení o opravném prostředku:

Proti tomuto rozhodnutí je možno podat do 15 dnů od jeho doručení odvolání k Ministerstvu zemědělství - Ústřednímu pozemkovému úřadu, a to prostřednictvím MZe, Pozemkového úřadu Břeclav (§ 83 a § 86 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů).

Ing. Josef Haar
ředitel Pozemkového úřadu Břeclav

Přílohy:

1. Mapa nároků.pdf
2. Soupis nároků - všechna LV.pdf
3. seznam účastníků řízení

RÉSUMÉ

This thesis deals with legal aspects of the confiscation of the property of the enemies of the Republic of Czechoslovakia and with the subsequent national administration of such property and the allotment thereof to qualified applicants upon the basis of confiscation and allotment presidential decrees and other legislation. It focuses on the confiscation, national administration and allotment legislation and primarily upon the reflections of the confiscation, national administration and allotment of property and certain legal issues resulting therefrom in Czech case law.

The aim of this thesis is not to provide a complete historical description and analysis of the confiscation and allotment procedures in Czechoslovakia shortly after the Second World War, but to define the most significant sets of practical legal issues and cases related to the allotment procedure with which Czech courts have dealt during the last two decades and demonstrate on specific cases how the judgements of Czech courts have stabilised or which way the case law is developing if it is not stable yet.

In order to achieve this aim, it is also necessary to analyse the confiscation, national administration and allotment legislation as such, divide it into several categories and demonstrate the links between individual presidential decrees, acts or regulations which appear later in the text when specific court cases are analysed.

Název rigorózní práce v anglickém jazyce:

**CONFISCATION AND THE ALLOTMENT PROCEDURE PURSUANT
TO PRESIDENTIAL DECREES IN CZECH CASE LAW**

Klíčová slova: *konfiskace, přidělové řízení, dekrety prezidenta republiky*

Klíčová slova v anglickém jazyce: *confiscation, allotment procedure, presidential decrees*